

Razvoj čečenskog pokreta otpora (1990.-2020.)

Keča, Ivan

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Libertas International University / Libertas međunarodno sveučilište**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:223:457984>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-31**

Repository / Repozitorij:

[Digital repository of the Libertas International University](#)

**LIBERTAS MEĐUNARODNO SVEUČILIŠTE
ZAGREB**

Ivan Keča

DIPLOMSKI RAD
Razvoj čečenskog pokreta otpora (1990. – 2020.)

Zagreb, veljača 2021.

**LIBERTAS MEĐUNARODNO SVEUČILIŠTE
ZAGREB**

**DIPLOMSKI SVEUČILIŠNI STUDIJ
Međunarodni odnosi i diplomacija**

Razvoj čečenskog pokreta otpora (1990. – 2020.)

The development of Chechen resistance movement (1990. – 2020.)

KANDIDAT: Ivan Keča

MENTOR: doc. dr. sc. Vladimir Filipović

Zagreb, veljača 2021.

Zahvala

Zahvaljujem svojoj majci Ana-Mariji i svome ocu Damiru na njihovoj bezuvjetnoj potpori tijekom cijeloga mog života i školovanja. Hvala Vam na svakom savjetu i svakoj pomoći - bez Vas ništa od ovog ne bi bilo moguće. Također želim zahvaliti svom mentoru doc. dr. sc. Vladimiru Filipoviću na pomoći tijekom pisanja ovoga rada i općenito tijekom cijeloga mog školovanja.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, Ivan Keča svojim potpisom jamčim da je ovaj specijalistički diplomski rad odnosno diplomski rad rezultat isključivo mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju popis korištene literature.

Izjavljujem da niti jedan dio specijalističkog diplomskog rada odnosno diplomskog rada nije prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava.

U Zagrebu, 23. 02. 2021. g.

Student:

Sažetak

U radu se analizira razvoj čečenskog pokreta otpora u razdoblju od 1990. do 2020. godine. Cilj rada je prezentirati najvažnije događaje kroz povijest te postupnu ideološku transformaciju čečenske ideje. U radu se koriste kvalitativne metode istraživanja, odnosno metode deskripcije, analize i sinteze. Teorijski okvir rada iznosi vrste, karakteristike i faze pobuna s ciljem kategoriziranja čečenske pobune te se također bavi terorizmom od kojeg je čečenski pokret otpora neodvojiv, nakon čega se povijesnim uvodom definira motivacija pobunjenika u prošlim vremenima. U nastavku se analizira situacija u SSSR-u pred disoluciju, njen utjecaj na čečensku ideju te razvoj čečenskog otpora i separatizma od početka procesa odcjepljenja i Prvog čečenskog rata koji su specifični primarno zbog svog sekularnoga nacionalističkog karaktera. Poslije rata uvozom vehabizma dolazi do postupne ideološke transformacije koja kulminira Kavkaskim Emiratom i Kavkaskim vilajetom Islamske države. Terorizam obilježava čečenski separatizam od početka 90-ih do danas. Analiziraju se njegove vrste i specifičnosti, povezanost i značaj ljudi u vrhu vlasti za njegov razvoj te njegov učinak i sposobnost ostvarenja postavljenog cilja. Čečenska ideja je u velikoj mjeri bila pod utjecajem i mijenjala se u skladu s osobnim utjecajem lidera koji su bili na čelu. Nakon provedenog istraživanja zaključak je da Čečenija većinom dijeli sudbinu s ostatkom Sjevernog Kavkaza s iznimkom što je prošla kroz dva rata i jedina se uspjela *de facto* odvojiti na sekularnoj nacionalističkoj platformi uz velika razaranja i brojne ljudske gubitke.

Ključne riječi: Čečenija, Rusija, rat, terorizam, radikalni islam, pokret otpora

Abstract

This master's thesis analyzes the development of the Chechen resistance in the period from 1990 to 2020. The aim of the thesis is to present the most important events throughout history and the gradual ideological transformation of the Chechen idea. The thesis uses qualitative methods of research, namely the methods of description, analysis and synthesis. The theoretical framework of the paper presents the types, characteristics and phases of insurgency with the aim of categorizing the Chechen insurgency and also deals with terrorism from which the Chechen resistance movement is inseparable, after which the historical introduction defines the motivation of insurgents in the past. After that, the thesis analyses the situation in the USSR before its dissolution, its impact on the Chechen idea and the development of Chechen resistance and separatism since the beginning of the secession process and the First Chechen War, which are specific primarily because of their secular nationalist character. After the war, the emergence of Wahhabism led to a gradual ideological transformation that culminated in the Caucasus Emirate and the Caucasus Province of the Islamic State. Terrorism has marked Chechen separatism from the early 1990s to the present day. Its types and specifics, the connection and the importance of people at the top of the government for its development are analyzed, as well as its effect and ability to achieve the set goal. The Chechen idea was largely influenced and changed in line with the personal influence of the leaders who were at the helm. After the research, the conclusion is that Chechnya mostly shares its fate with the rest of the North Caucasus, with the exception of going through two wars and the fact that it was the only one to de facto separate on a secular nationalist platform with vast destruction and immense human loss.

Key words: Chechnya, Russia, war, terrorism, radical Islam, insurgency

Sadržaj

1. UVOD.....	1
1.1. Teorijski okvir.....	2
1.2. Priroda pobuna	3
1.2.1. Vrste i karakteristike pobuna	4
1.2.2. Faze pobuna	5
1.3. Terorizam.....	6
2. Čečenija u predsovjetsko doba – povijest dugog konflikta	11
2.1. Rusko-osmanski i rusko-perzijski sukobi.....	12
2.2. Sveti rat na Kavkazu – pobuna šeika Mansura	13
2.3. Napoleonski ratovi i general Jermolov	14
2.4. Veliki gazavat (1829. – 1859.).....	16
3. Situacija u Čečeniji od Prvog svjetskog rata do Prvog čečenskog rata	21
3.1. Sovjetski period.....	24
3.1.1. Period od Drugog svjetskog rata do kasnih 80-ih.....	27
3.2. Situacija u Čečeniji do Prvog čečenskog rata.....	30
3.2.1. Neuspjeli puč.....	34
3.2.2. Predsjednički i parlamentarni izbori i pokušaj intervencije.....	39
3.3. Nakon disolucije SSSR-a.....	40
3.4. Posredničko ratovanje kao preludij konvencionalnom.....	44
4. Razvoj pokreta otpora u Prvom čečenskom ratu	49
4.1. Terorizam kao sredstvo ispunjenja ciljeva u Prvom čečenskom ratu.....	51
4.2. Nakon smrti Dudajeva	55
4.3. Međuratni period i ideološka transformacija.....	58
4.3.1. Uspon fundamentalizma	59
4.3.2. Na pragu građanskog rata	62
5. Pokret otpora u periodu od Drugog čečenskog rata do danas.....	64

5.1.1.	Invazija na Dagestan i početak rata.....	65
5.2.	Nakon pada Groznog	68
5.3.	Novi val terorizma	69
5.4.	Kavkaski emirat i Islamska država	72
5.4.1.	Ideološki razvoj.....	74
5.4.2.	Islamska država	76
6.	Zaključak.....	78
7.	Literatura.....	80

1. UVOD

Istraživanjem ove teme i pretraživanjem baza podataka na hrvatskom jeziku nisam naišao na ijedan znanstveni rad koji se bavi isključivo razvojem i promjenama u čečenskom pokretu otpora. Samim time možemo zaključiti da je ova problematika u Hrvatskoj nedovoljno istraženo područje, što je iniciralo moj interes za dubljim istraživanjem i otkrivanjem uzroka i razloga zbog kojih se čečenska borba razvijala na način kako se razvijala. Diplomski rad će se prvi u Hrvatskoj detaljno baviti razvojem čečenskog pokreta otpora, što će pomoći budućim istraživačima u njihovu radu, posebice onima koji se bave istraživanjem razvoja pobunjeničkih pokreta te proučavanjem tranzicija i promjena na području bivšeg SSSR-a. Informacije dobivene pregledom postojeće literature će se također moći koristiti u edukativne svrhe i nastojat će se proširiti znanja iz područja međunarodnih odnosa, terorizma te rezolucije konflikta.

Istraživačka pitanja u radu su sljedeća: Kako se ideološki razvijao pokret otpora u Čečeniji? Kakav je utjecaj ključnih osoba na pokret otpora u Čečeniji? Rad je pregledni te mu je cilj prezentirati najvažnije događaje kroz povijest i postupnu ideološku transformaciju čečenske ideje koristeći se sustavnim pregledom postojeće literature. Metode znanstvenog istraživanja koje će se koristiti u radu su kvalitativne, a to su metoda deskripcije, metoda analize i metoda sinteze. Metoda deskripcije je postupak „jednostavnog opisivanja ili ocrtavanja činjenica, procesa i predmeta u prirodi i društvu te njihovih empirijskih potvrđivanja odnosa i veza, ali bez znanstvenog tumačenja i objašnjavanja” (Zelenika, 2000: 338). Metoda analize je „postupak znanstvenog istraživanja i objašnjenja stvarnosti putem raščlanjivanja složenih misaonih tvorevina (pojmovna, sudova i zaključaka) na njihove jednostavnije sastavne dijelove i elemente i izučavanje svakog dijela (i elementa) za sebe i u odnosu na druge dijelove, odnosno cjeline” (Zelenika, 2000: 327). Metoda sinteze je „postupak znanstvenog istraživanja i objašnjavanja stvarnosti putem spajanja, sastavljanja jednostavnih misaonih tvorevina u složene i složenijih u još složenije, povezujući izdvojene elemente, pojave, procese i odnose u jedinstvenu cjelinu u kojoj su njezini dijelovi uzajamno povezani” (Zelenika, 2000: 329). Hipoteze u radu su sljedeće:

1. Pokret otpora u Čečeniji mijenjao se u skladu s općom ideološkom paradigmom
2. Pokret otpora u Čečeniji mijenjao se u skladu s osobnim utjecajem lidera.

U prvom poglavlju rada, s ciljem što jasnijeg uvođenja u samu tematiku, objasniti će se pojam pobune te njene vrste, karakteristike i faze; i terorizam, njegovi učinci i način borbe protiv njega te će mu se i pristupiti s psihološkog aspekta. Nadalje, istražiti će se povijest

Sjevernog Kavkaza, ruska osvajanja i ratovi te ranija povijest rusko-čečenskih odnosa. Opisat će se i istražiti priroda serije pobuna na Kavkazu počevši od pobune šeika Mansura, kampanja generala Jermolova i pobune tri imama s posebnim fokusom na pobunu imama Šamila kao jednog od čečenskih nacionalnih simbola.

U drugom poglavlju će se istražiti stanje u Rusiji od Prvog svjetskog rata do početka Drugog svjetskog rata te događaji poput revolucije, dolaska boljševika na vlast i utjecaja navedenih događaja na stanje u Čečeniji, osnivanje Planinske Republike, građanski rat u Rusiji te pobuna 1930. godine. Nadalje će se opisati utjecaj Drugog svjetskog rata na prostor cijeloga Sjevernog Kavkaza, kolaboracija dijela Čečena s Nijemcima, Staljinove deportacije 1944. godine, povratak deportiranih u doba Hruščova te ekonomske i društvene prilike i njihov utjecaj u sovjetsko doba. Drugi dio poglavlja bavit će se periodom prije Prvog čečenskog rata te pitanjima utjecaja *glasnosti* i *perestrojke* na Čečeniju, formiranja nacionalnog pokreta, prvih stranaka i organizacija, dolaska Dudajeva na vlast i legalnošću same secesije.

U trećem poglavlju istražiti će se tijekom Prvog čečenskog rata, odnosno pobunjenička taktika, uporaba terorizma kao sredstva prisiljavanja centralne vlasti na ustupke i posljedice koje sa sobom ona nosi te će se nadalje istražiti karakter sukoba i ideologija aktera. Na kraju poglavlja izložit će se čimbenici koji su odgovorni za ideološku transformaciju samog pokreta otpora i njezini najvažniji akteri te utjecaj ideološke transformacije kao jednog od razloga zbog kojih je došlo do Drugog čečenskog rata.

Četvrto poglavlje će početi periodom neposredno prije početka Drugog čečenskog rata. Opisat će se invazija na Dagestan i njene posljedice, ruska intervencija i razlozi brzog završetka konvencionalnog rata, ključni akteri u Drugom čečenskom ratu i njihov utjecaj na usmjerenje čečenskog otpora, specifičnosti čečenskog terorizma u tom periodu, smrt Mashadova i Dudajeva, dolazak Kavkaskog Emirata, njegova ideološka evolucija i disolucija te rast Islamske države na Kavkazu. U zaključku će se iznijeti zaključni argumenti i osobno mišljenje o razvoju čečenskog otpora do današnjeg dana.

1.1. Teorijski okvir

Prije nego se izlože događaji, potrebno je pobliže objasniti prirodu ustanaka, razloge i preduvjete njihovih nastanaka te materiju koja ih se tiče. Pobuna je „organizirani pokret usmjeren na svrgavanje konstituirane vlade kroz upotrebu subverzije i oružanog konflikta” (Schaefer, 2010: 12). Pobunom se obično smatra svaki oružani konflikt u kojem sudjeluje

nedržavni akter te se uz njih veže terorizam kao alat kojeg mnoge grupe koriste za ostvarenje svojih ciljeva (Schaefer, 2010).

1.2. Priroda pobuna

Ustanci su prvenstveno politički po prirodi te samim time strategija borbe protiv njih počiva na politici koja donosi odluke o načinu borbe. Pošto su ustanci, odnosno pobune, borbe za političku moć, a za projekciju političke moći potrebno je osigurati pristanak naroda, model pridobivanja njegove podrške mora biti po prirodi politički kako bi bio primjenjiv na duge staze te se mora sastojati od ispravljanja i priznavanja svojih grešaka i isticanja kako su pobunjenici kriminalci i teroristi koji se žele obogatiti na štetu naroda. Za razliku od konvencionalnog rata gdje je cilj uništiti neprijatelja, cilj pobune je pobijediti u ratu ideja, odnosno pridobiti podršku populacije jer onaj tko kontrolira većinu populacije u pravilu pobjeđuje te je u velikom broju slučajeva teže preoblikovati mentalni sklop populacije nego uništiti neprijatelja u konvencionalnom ratu. Pobune pokušavaju uništiti ili ukazati na manjak legitimacije postojeće vlasti te istodobno uspostaviti vlastitu isticanjem da će nova vlada bolje služiti narodu nego postojeća. Ukoliko se pristanak osigurava silom i potlačivanjem, rezultat je često rat i genocid što je ujedno i bio dominantan oblik obračuna s pobunama do Prvog svjetskog rata. Vojska se također teško obračunava s neborbenim djelovanjem pobunjenika te je sama po sebi nemoćna u obračunavanju s pravim uzrocima pobune, odnosno socioekonomskim prilikama. Da uopće dođe do pobune potrebna je prisutnost četiri preduvjeta: manjak vladine kontrole, postojanje alternativnog vodstva, ideologija te populacija koja će postati oružje ustanka. Pod manjkom vladine kontrole podrazumijevamo nastanak vakuuma nastalog izostankom sigurnosti i resursa koje je vlada trebala pružiti stanovništvu, što pobunjenici onda pokušavaju popuniti. Ovaj preduvjet je podložan selektivnoj percepciji te nije neobično da slabe vlade troše znatne resurse na kampanje dezinformiranja usmjerene prema vlastitoj populaciji.

Što se tiče ideologije, koncept *mi protiv njih* ili *mi ili oni* izrazito je moćan i najvažniji element jer predstavlja veliku motivaciju za ljude kroz povijest. U suštini to je subjektivni konstrukt poput pripadnosti određenoj grupi, nacionalnosti, religiji itd. zbog kojeg su pobunjenici spremni umrijeti. Također, vodstvo je od esencijalne važnosti za pobunu. U kontekstima pobune prvenstveno se misli na vođe za koje populacija smatra da posjeduju legitimnost, bilo kroz svoj društveni status, bogatstvo, uspješnost i sl. ili kroz svoje vrline i postupke poput ratnog puta, hrabrosti, inteligencije itd. Potonji često imaju fanatične

sljedbenika jer ih populacija smatra svojim, odnosno bliskima sebi. Zadnji preduvjet se odnosi na to da većina populacije istinski želi promjenu jer samo se onda vodstvom i ideologijom može mobilizirati populacija. Gerile su uvijek manjina u pobuni te čak i ako budu vojno uništene ne znači da je pobuni došao kraj (Schaefer, 2010).

1.2.1. Vrste i karakteristike pobuna

Prema O'Neillu (1990) postoji 9 različitih vrsta, odnosno ideologija pobune: anarhistička (svaki oblik vlade je nelegitiman i nepotreban), egalitaristička (radikalna promjena društva te implementacija novog sustava temeljenog na istinskoj jednakosti), tradicionalistička (obnova vrijednosti i sustava koji su postojali u prošlosti te koje su se smatrale svetima), apokaliptično-utopijska (svijet je prvo potrebno uništiti da bi se pojavio spasitelj koji će ga iskupiti), pluralistička (promjena sustava od neslobodnog prema slobodnijem, iz jednoulja u pluralizam), secesionistička (odbacuju pripadnost postojećoj političkoj zajednici te se žele od njih odvojiti i oformiti svoju neovisnu državu tj. vladu), reformistička (veća sloboda i prava za određenu grupu kojoj pobunjenici pripadaju bez radikalne promjene sustava), komercijalna (primarni motiv stjecanje profita kroz kontrolu resursa) i prezervacionistička (očuvanje postojećih vrijednosti koje su ugrožene), od kojih prvih pet teži revolucionarnoj preobrazbi postojećeg političkog sustava.

Gledajući kroz prizmu čečenskog pokret otpora najvažnije su secesionistička, tradicionalistička i profiterska. Da bi se ostvarili ciljevi, pobuna mora funkcionirati kao svaka organizacija i razviti strateške (krajnje ciljeve, željeno krajnje stanje stvari), operativne (način na koji će se kretati prema cilju) i taktičke (neposredne) ciljeve koje će potom lideri oblikovati u planove koje će izvršiti podređeni, odnosno pobuna kao kolektiv. Pobune se također mogu podijeliti po geografskom ključu na ruralne, što predstavlja tradicionalnu sliku pobune, zatim urbane te kombinaciju urbane i ruralne, koja je ujedno i najuspješniji tip pobune.

Postoje također i četiri strateška pristupa odnosno strategije koje pobunjenički pokreti koriste: zavjerenička (Lenjin), strategija dugotrajnog rata (Mao), strategija s fokusom na vojsku (Castro) i strategija urbanog ratovanja koju koriste pobune koje se temelje na terorizmu poput Al-Kaide. Vanjska potpora je također faktor koji je izrazito bitan za uspjeh. Nije na granicama isto imati prijateljski vladu ili neprijateljski raspoloženu vladu. Islamističke pobune su općenito vrlo uspješne zbog društvenih vrijednosti i ostalih faktora u muslimanskim društvima koje su vrlo bliske s onim što pobuna treba kako bi uspješno ispunila svoje ciljeve. One također vrlo uspješno rješavaju problem koji ima većina pobuna, a

to je nepostojanje postulata prema kojima će se društvo voditi nakon uspjeha pobune, koji islam vrlo uspješno rješava (Schaefer, 2010).

1.2.2. Faze pobuna

Prema Schaeferu (2010) pobune prolaze kroz različite faze tijekom svog ciklusa. Prvu fazu možemo nazvati prikrivenom i početnom fazom. U ovoj fazi tajnost je izrazito važna jer je potrebno uspostaviti logistiku te, ukoliko je to moguće, međunarodne veze s drugim akterima koji bi mogli poduprijeti cilj pobune. U ovoj fazi dolazi do regrutacije kadrova poput boraca, špijuna, doušnika, promatrača itd., vojnog obrazovanja, uspostavljanja podzemne mreže, pokušaja infiltracije u državne strukture i sl. Pošto pobuna još nije na čvrstim nogama, za nju je od vitalne važnosti izbjegavanje oružanog sukoba s policijom ili vojskom. Pri kraju ove faze dolazi do uspostavljanja vlade u sjeni i paralelnih struktura te se potom prelazi u drugu fazu, gerilsko ratovanje, u kojoj gerile počinju sa subverzivnim djelovanjem, terorizmom, sabotazama.

U gerilskoj fazi također je potrebno izbjegavati konvencionalni sukob s vojnim snagama i birati jedino bitke koje se mogu dobiti, što u praksi znači oslanjati se isključivo na zasjede i terorizam. U ovoj fazi pobuna izlazi iz tajnosti i pokušava pridobiti međunarodnu podršku, dok istodobno na domaćem planu propagandom pokušava mobilizirati mase. Pripadnici pobune koji nisu gerilci u ovoj fazi prikupljaju informacije o vladi, organiziraju razne prosvjede, pokušavaju infiltrirati državne institucije te planiraju koje će poteze poduzeti u sljedećoj fazi. Pošto je u prvoj fazi teško doći do oružja i streljiva, biraju se udaljene mete daleko od vojnih baza, gdje vojska u kamionima treba prevesti oružje i streljivo, koje predstavljaju savršenu metu za opskrbu i podizanje morala pobunjenika, što je idealna prilika za regrutiranje novih boraca jer pobuna pokazuje snagu i demonstrira da se može obračunati s vojskom. Zasjede predstavljaju jedan od najlakših načina izvođenja napada, traju nekoliko minuta te zatim pobunjenici nestaju. Vladin problem jest u tome što ne može prestati sa slanjem vojske ili patrola jer stanovništvo ne živi u sigurnosti. Ukoliko se odluči za gradnju vojne baze u blizini, pobunjenici će ubiti svakog vozača koji prevozi materijal za njenu gradnju dok ne zastraše vozače dovoljno da odbiju voziti. Pobuna se konstantno pokušava prilagoditi strategiji vlasti stoga nije neobično da pobunjenici mijenjaju vojnu taktiku sukladno reakcijama vojske.

Većina pobuna u ovoj fazi donosi svjesnu odluku hoće li se služiti terorizmom ili ne. Islamističke pobune svoj terorizam opravdavaju ajetima iz Kur'ana i ostalim svetim tekstovima te terorizam smatraju legitimnim postupkom jer stanovništvo podržava politike

vlade protiv koje se bore. Terorizmom se najčešće služe secesionističke, reformističke i egalitarističke pobune. Što se tiče same borbe protiv pobune u ovoj fazi, potrebna je odlučna akcija svim sredstvima kako bi se zaustavio rast pobune, nešto što većina država odmah ne napravi te su stoga suočene s neuspjesima jer je pobuna prije nego su shvatili njezinu ozbiljnost evoluirala. Vojski koja nije obučena za protugerilsko ratovanje obično su potrebne oko dvije godine da se prilagodi gerilcima, što bi značilo da je gerila u to vrijeme toliko narasla da je vlast potencijalno više ne može zaustaviti. Ovaj period također je od vitalne važnosti za pobunu jer je broj gerilaca narastao do te mjere da fizički zauzimaju značajan prostor te su podložni napadima iz zraka, postavljanju barikada, policijskim satovima i sličnim mjerama. Ukoliko je vojska presnažna ili populacija nije pristala uz pobunu, gerilci će nestati i pobuna će se vratiti na prvu fazu dok vrijeme ne sazrije za ponovni prelazak u drugu. Ukoliko se gerilci uspiju obraniti, započet će s većim napadima u sklopu tranzicije u treću fazu koja uvelike slični konvencionalnom ratu između državnih aktera.

U trećoj fazi naziva *rat pokreta* svjedočimo pokretanju konvencionalnog rata, formiranju nove vlade i uklanjanju postojećih političkih elita. Dok je u drugoj fazi gerila najvidljiviji element pobune, u trećoj fazi svjedočimo otkrivanju svih elemenata pobune koja kontrolira određeni teritorij te mora pružati stanovništvu ono što bi im vlada inače pružala kako bi pokazala da nova administracija može ispuniti potrebe stanovništva bolje nego prošla.

1.3. Terorizam

Globalizacija, otvaranje granica, rast religijskog fundamentalizma kao suparnika tržišnom kapitalizmu, privatiziranje oružja za masovno uništenje kojim se otvara mogućnost da takva oružja lakše dospiju u krive ruke, otvorena mogućnost putovanja te razmjena informacija, važni su čimbenici koji utječu na prirodu i stupanj opasnosti od terorizma (Hoffman, 1998; Laqueur, 1999; Enders i Sandler, 2000 navedeno u Victoroff, 2005). Terorizam kao i ratovi ima korijene u neuspjehu političkih procesa te se kao taktika najčešće koristi u neobjavljenim ratovima i sukobima između grupa među kojima postoji značajna razlika u oružanoj moći (Speckhard i Ahkmedova, 2006). Prema Ganoru (2002) i Richardsu (2014) većina istraživača se slaže da ne možemo doći do univerzalno prihvaćene objektivne definicije terorizma zbog subjektivnih faktora prisutnih u percepciji terorizma. Smith i Jongman (1988 navedeno u Ganor, 2002) su u svom djelu naveli 109 definicija terorizma te su iz njih izvukli elemente prema učestalosti ponavljanja u definicijama: riječi nasilje, sila (83,5 %), političko (65 %),

strah, naglasak na teroru (51 %); prijetnje (47 %), psihološki učinci i očekivane reakcije (41,5 %), razlike između meta i žrtava (37,5 %), namjerna, planirana, sistematska, organizirana akcija (32 %), metode borbe, strategija, taktika (30,5 %).

Ganor (2002) s druge strane smatra da je objektivnu definiciju moguće dati i kako je potrebno da ona bude temeljena na međunarodnom ratnom pravu iz kojeg lako vidimo koji su postupci dopušteni, a koji zabranjeni te da se svi normativni principi koji se tiču državnih aktera mogu proširiti tako da se tiču i nedržavnih aktera. Slijedom ove definicije, cilj ne opravdava sredstvo i terorističke organizacije ne mogu biti borci za slobodu iako se bore za plemenite ciljeve. Pošto postojeće definicije dopuštaju subjektivno poimanje terorizma, neke države ga i dalje podržavaju pod gore navedenom izlikom. Sama se definicija prema međunarodnom pravu stoga ne može koristiti za postupke suverenih država jer međunarodne konvencije definiraju svaki namjerni napad na civilne mete u ratnom stanju kao ratni zločin, dok se isti takav napad u vrijeme mira naziva zločinom protiv čovječnosti. Slijedom svega navedenog Ganor (2002: 294) predlaže da terorizam možemo definirati kao „namjernu uporabu ili prijetnju uporabe sile protiv civila ili civilnih meta za ispunjenje političkih ciljeva.” Ovakva definicija se bazira na tri elementa (Ganor, 2002: 294-295):

1. važnost nasilja u definiranju terorizma - aktivnosti koje ne uključuju nasilje ili prijetnju nasiljem se ne definiraju kao terorizam
2. motivacija nije važna te kao takva može biti religijska, kulturološka itd. no ciljevi su uvijek politički poput promjene režima, promjena društvenog poretka i sl. Ukoliko aktivnost nema politički cilj, ne definira se kao terorizam. Aktivnosti bez političkog cilja se definiraju kao kriminalna djela, prijestupi i ostalo
3. važnost razlikovanja terorizma od drugih vrsta političkog nasilja prema odabiru meta – terorizam svjesno bira civilne mete.

Ganor (2002) smatra da je terorizam potrebno jasno razlučiti od gerilskog ratovanja jer, iako su im ciljevi isti, odabir meta je ključan element razlikovanja: gerilčeve mete su vojne, teroristove mete su svjesno civili. Nije svaka pobuna teroristička organizacija, niti su svi pobunjenici teroristi (Schaefer, 2010). Nadalje, za Ganora (2002) je terorizam taktika na operativnoj razini i teroristička ćelija ne precizira za cilj pridobivanje populacije na svoju stranu, dok je pobuna kampanja na strateškoj razini kojoj je jedan od zadataka pridobiti što veći spektar ljudi uz sebe. Pobune uvijek téže rastu i ekspanziji i većinom se bave pitanjima moći i resursa, dok su terorističke ćelije uvijek male i pojmovi koji se uz njih najčešće vežu jesu strah i prisila. Načini borbe protiv njih su stoga potpuno drugačiji: protiv terorizma se

bori na taktičkoj razini i borbu vode vojna ili civilna tijela, dok se protiv pobuna bori na strateškoj razini i borbu nužno vodi vlada.

Državna umiješanost u terorizam također je izrazito zanimljiva jer je gotovo nemoguće dokazati državnu umiješanost u terorističke napade - stoga postoje države koje preferiraju posredničke ratove u sukobu s drugim državama zbog činjenice da će ih biti izrazito teško povezati s bilo kakvim terorizmom. Najčešće države financiraju, obučavaju, i usmjeravaju terorističku ćeliju na napade na državu koju žele destabilizirati (Schaefer, 2010).

Države uključene u terorizam možemo podijeliti na:

- a) države koje podržavaju terorizam pružajući teroristima neki vid pomoći
- b) države koje usmjeravaju, planiraju i izvršavaju terorizam mimo svojih službenih institucija
- c) države koje vrše terorističke čine putem svojih službenih institucija (Ganor, 1997 navedeno u Ganor, 2002).

Zašto uopće koristiti terorizam? Prema Schaeferu (2010) terorizam generira mnogo više medijske pozornosti i međunarodnog odjeka nego slični napadi na vojne mete, čime izaziva više straha. Upotreba terorizma podriva vladu; napadom na veća okupljanja civila pokazuje se da je ona nesposobna štititi svoju populaciju te ukoliko vlada na terorizam odgovara neselektivnim mjerama, one će dodatno smanjiti potporu vladi jer će se mjere protumačiti kao tiranske. Nadalje, korištenje terorizma u okviru pobune preusmjerava pozornost i resurse vlasti na terorizam, dok se ostale komponente pobune mogu puno slobodnije razvijati i umanjivati legitimnost vlade. Važno je reći da terorizam u sklopu pobune omogućuje relativnu odvojenost jedne od druge. Izrazito je teško povezati pobunu s terorističkim napadom ukoliko ona sama ne preuzme odgovornost. Slijedom toga, uhićenje jednog pripadnika terorističke ćelije ili uništenje jedne terorističke ćelije ne znači ništa monumentalno u borbi protiv pobune. Mogućnost poricanja bilo kakvog terorističkog napada omogućuje pobuni da, iako vlada želi i aktivno radi na postizanju mira, vladina represija i nezadovoljavanje ljudskih potreba tjera ljude da uzmu stvari u svoje ruke.

Islamistički terorizam je posebno zanimljiv jer je borba protiv njega izrazito teška. Svaki zakon koji je smišljen i izdan s čovjekove strane automatski je takvim grupama isključen iz bilo kakvog razmatranja jer one smatraju da slijede božanski zakon, što ih čini uvijek moralno ispravnima jer sveti tekstovi stoje iza dopuštenosti njihovih čina. Šeik Abu Jahya al-Libi je u svom videu iznio šest koraka koje je potrebno poduzeti kako bi se pobijedila Al-Kaida. Prema saznanjima korake je iznio jer je smatrao da su SAD toliko koraka iza džihadista ps je mislio da se nema čega bojati. Koraci koje je potrebno poduzeti su:

- 1) Oslabiti ideološku privlačnost Al-Kaide isticanjem priča bivših džihadista koji su se pokajali i povukli te korištenjem osuda od strane religijskih figura. Mediji također trebaju imati važnu ulogu u isticanju ovakvih primjera. Ovime bi se obeshrabrilo ljude koji se premišljaju hoće li se pridružiti ili ne.
- 2) Preuveličati sve pogreške koje džihadisti naprave te izmisliti priče o njihovim pogreškama. Potrebno je okriviti džihadiste za smrt nevinih ljudi i istaći kako je ubijanje nevinih integralni dio globalnog džihadizma.
- 3) Zahtijevati od prominentnih islamskih autoriteta izdavanje fetvi u kojima se osuđuje globalni džihadizam i njegovi postupci. U fetvama bi trebali biti korišteni zvučni termini koji diskreditiraju džihadiste poput haridžije, takfirije¹, banditi i slično.
- 4) Podržati islamske pokrete koji su kompatibilni s demokracijom te suprotstaviti njihovu ideologiju džihadistima kako bi zaokupili njihove teoretičare.
- 5) Neutraliziranje ili diskreditiranje džihadističkih mislilaca i teoretičara. Nisu svi džihadisti jednako vrijedni; ubijanjem, zatvaranjem ili drugim načinom ušutkavanja teoretičara džihadizma slabi se ideološka baza.
- 6) Svako manje ideološko neslaganje među džihadističkim grupama u medijima predstaviti kao veliku doktrinarnu razliku (Brachman, 2007).

Kako bismo pobliže razumjeli terorizam, potrebno je istražiti i psihološki aspekt. U psihologiji terorizma razlikujemo dva pristupa: prvi traži uzroke u političkim, društvenim i drugim okolnostima, dok se drugi bavi crtama ličnosti ljudi i karakteristikama grupa koje odabiru terorizam kao sredstvo borbe (Victoroff, 2005). Post et al. (2003) su u svojim intervjuima s 35 pritvorenih terorista pokušali doći do više informacija o njima. Većina terorista je imala srednjoškolsko obrazovanje, dok je manjina imala više ili visoko obrazovanje. Kao motivacija za pridruživanje često je spomenut nagovor vršnjaka što nam ukazuje na to da pripadnost terorističkoj skupini pruža određeni društveni prestiž.

Postoje razne teorije psihologije terorizma koje nam mogu pomoći pri njegovu razumijevanju. Na primjer, psihopatološka teorija, kao što joj samo ime govori, tvrdi da su teroristi luđaci i psihopati, dok nam teorija racionalnog izbora sugerira da su teroristi racionalni akteri koji se svojevoljno pridružuju takvoj organizaciji kao najučinkovitijem sredstvu ostvarivanja ciljeva. Razne sociološke teorije objašnjavaju terorizam te smatraju da je terorizam kao društveno prihvatljiv obrazac ponašanja naučen kroz život, kroz obrazovanje, propagandnu literaturu itd. (teorija društvenog učenja), zatim objašnjavaju kako ljudi postanu

¹ Oni koji ekskomuniciraju druge muslimane

frustrirani do te mjere da svoju strast i energiju kanaliziraju u nasilje (hipoteza frustracije-agresije). Ekonomski čimbenici također igraju ulogu u terorizmu gdje se smatra da se ljudi okreću terorizmu u za njih nepodnošljivim ekonomskim uvjetima (teorija relativne deprivacije) (Victoroff, 2005).

2. Čečenija u predsovjetsko doba – povijest dugog konflikta

Zahvaljujući svojim geografskim karakteristikama, područje Kavkaza je uspjelo biti izvan fokusa velikih sila i niti jedno starije carstvo nije stavljalo naglasak na izravnu kontrolu planina jer su one same po sebi predstavljale prirodnu granicu koju nije lako prijeći (Gammer, 2013). Čečeni su autohtono stanovništvo prisutno na prostoru Sjevernog Kavkaza počevši od 2000 do 4000 godina pr. Kr. Čečenski jezik pripada nahsko-dagenstanskoj grani kavkaskih jezika te je jedan od najstarijih živih jezika na svijetu (Sokirianskaia, 2008). Postoji mnoštvo ranih povijesnih izvora o narodima koji okružuju Čečeniju, no gotovo ništa konkretnije nije napisano o samom čečenskom području. Mongoli su smatrali da je nad područjem današnje Čečenije nemoguće uspostaviti vlast te su to područje sukladno tomu tako označili na karti. Izostanak pisanih izvora prije 16. stoljeća može se objasniti time što stanovništvo nije uzrokovalo nikakve probleme i nepostojanjem trgovine s okolnim narodima. Većini vojski koje ratuju među sobom jedini cilj bio je doći do juga ili sjevera, ne obazirući se na stanovništvo. Sama konfiguracija terena, visoke planine i uski prolazi također stvaraju nepovoljne okolnosti za bilo koju vojsku što bi se usudila ratovati na takvom terenu. Tlo na kojem su živjeli je bilo plodno te je samim tim stanovništvo bilo samoodrživo, bez pretjerane motivacije za spuštanjem niz planine, a svojom raspršenošću, malobrojnošću i međusobnim podjelama nisu predstavljali nikakav izazov Carstvu. Pobjedom Ivana Groznog nad Kazanskim i Astrahanskim kanatom Rusija dolazi u posjed teritorija kojim je udvostručila svoju veličinu i dovela strateški važnu rijeku Volgu pod svoju kontrolu (Schaefer, 2010).

Tek se u prvoj polovici 19. stoljeća velike sile odlučuju usmjeriti sredstva za uspostavljanje aktivne kontrole nad planinskim teritorijima, prvenstveno zahvaljujući tehnološkom razvoju. U tom periodu postoje aktivni napori Francuske za uspostavljanjem kontrole nad Atlasom u Africi i Velike Britanije nad planinskim područjima Indije i Pakistana. Rusko Carstvo se bavilo Uralom i planinskim područjima Sibira (17. stoljeće), Krimom (18. stoljeće) te planinskim lancima koje okružuju centralnu Aziju (19. stoljeće), no niti jedan od tih pothvata nije Rusiju koštao materijalno i ljudski niti se transgeneracijski usadio u kolektivnu memoriju kao Kavkaz (Gammer, 2013). Područje Kavkaza je sa sobom donijelo mnoge specifičnosti. Prema Rusellu (2007: 30) sukob ne samo da sadrži elemente „kulturološkog konflikta između imperijalne ideologije i planinskih naroda koji se bore za opstanak” i „klasične asimetrične borbe između kolonijalne sile i okupiranih ljudi koji traže

pravo na samoodređenje”, već i još predstavlja svojevrsnu „crnu rupu bezakonja gdje moć vlada iznad onog što je ispravno”. S područja vojne strategije, Kavkaz sadrži dva najteža terena za ratovanje: planine i šume. Nadalje, moglo ga se prijeći samo na dva načina: Kaspijskom obalom te Darijelskim vratima u sredini. Sigurnost prijelaza nije mogla biti zajamčena zbog prisutnosti velike ratničke plemenske populacije, većinom neprijateljski raspoložene. Podijeljeni i jezično različiti, našli su kamen temeljac jedinstva: sunitski islam (Gammer, 2013).

2.1. Rusko-osmanski i rusko-perzijski sukobi

Oprilike u isto vrijeme počinje rat sa sunitskim Osmanskim Carstvom. Dolazi do velike ekspanzije na istok bez velikog otpora lokalnih plemena. Svaki pokušaj ekspanzije na jug, s druge strane, donosio je sa sobom probleme s Perzijancima i Osmanlijama, ili u manjem obujmu s ostacima mongolskih hordi na jugoistoku. Do vremena Petra Velikog (1689.) Rusija je bilježila vojne uspjehe i teritorijalnu ekspanziju svugdje osim na Kavkazu i to zbog nedostatka ljudstva i resursa. U to doba bilo je jednostavnije osloniti se na Kozake kao sredstvo odvratanja prema Perzijancima i Osmanlijama. Iako je Rusija, kao što smo prije spomenuli, formalno polagala pravo na Kavkaz još od vremena Ivana IV. Groznog, tek se Petar Veliki odlučio fokusirati na Kavkaz i posvetiti značajne resurse kako bi napokon osigurao južnu granicu svoga carstva. Brzom pobjedom u Rusko-perzijskom ratu (1722. – 1723.), koja se dogodila jer je Perzijsko Carstvo istodobno napadnuto od strane Ruskog i Osmanskog Carstva, Rusija dolazi u posjed Kaspijskog koridora.

Ovaj rat sa sobom donosi zanimljivu činjenicu: Rusko-perzijskim ratom carska Rusija dolazi po prvi put u sukob s nahskim narodima na Kavkazu². Naime, nakon što su preuzeli kontrolu nad Kaspijskim koridorom i ušli u Dagestan, Petar je poslao konjicu da obuzda planinska plemena. Konjica je potučena no Rusi su u tom trenutku imali važniji cilj te su navedeni problem ostavili za neko kasnije vrijeme. Rusi su se 1732. godine sukobili s Čečenima u selu naziva Čečen-aul pokraj rijeke Argun gdje su pobijedili i prisiljeni na povlačenje. Osmansko Carstvo gubi bilo kakav utjecaj na Kavkazu porazom 1774. godine kada Rusko Carstvo napokon dolazi u posjed jednog od načina prijelaza preko planina – Darijelskim vratima.

Rusi su bili ohrabreni Potemkinovim planom naziva Grčki projekt koji je imao za cilj potpunu disoluciju Osmanskog Carstva i dovođenje kršćanskog vladara na carigradsko

² U ovom slučaju Čečenima i Ingušima

prijestolje. Dio Potemkinova plana je bilo i osiguranje položaja na Kavkazu kako bi se nesmetano moglo krenuti protiv Osmanskog Carstva preko mora i kopna. Gruziji, zarobljenoj između Osmanskog i Perzijskog Carstva, također odgovara Potemkinov plan te ona formalno zahtijeva od carice Katarine da se prijeđu Darijelska vrata i da se Carstvo proširi preko Kavkaza. Godine 1783. sporazumom u Georgievsku istočni dio Gruzije (Kraljevine Karli-Kakheti) potpada pod ruski suverenitet, a Gruzijcima je zauzvrat zajamčena unutarnja i teritorijalna suverenost i, najvažnije za Gruzijce, gruzijski neprijatelji će se smatrati ruskim neprijateljima. Zajednička religija također igra ulogu i sporazumom gruzijski metropolit postaje član ruskog Svetog Sinoda (Schaefer, 2010). Sama Katarina je smatrala da će Gruzija eventualno potpuno postati dio Ruskog Carstva te je stoga pokrenula gradnju „gruzijske vojne ceste” koja je Darijelski prolaz pretvorila u ono što se vojnim žargonom naziva brzom linijom komunikacije (LOC). Da bi to osigurala, počela je s gradnjom ogromne tvrđave, tzv. vladara Kavkaza (Vladikavkaz) (Schaefer, 2010).

2.2. Sveti rat na Kavkazu – pobuna šeika Mansura

Osamdesetih godina 18. stoljeća najveći dijelovi Kavkaza naseljeni su vjericima islamske vjeroispovijesti. Izgradnju Vladikavkaza možemo uzeti kao prekretnicu, odnosno početnu točku obrasca koji se ponavljao kroz povijest počevši s tim periodom. Naime, od tada pa nadalje, svaki čečenski ustanak i svaka pobuna pod potpunim je ili parcijalnim utjecajem fundamentalističkog islama, što sa sobom povlači konzervativno tumačenje svetih tekstova i zakona. Sama Čečenija u 18. stoljeću nije bilo pretjerano pobožna te izvori tvrde da su poneki planinski klanovi bili pogani. Prvi sveti rat proglasio je Ushurma iz sela Aldy-aul. Ushurma je otišao u Dagestan, tada dobro poznati centar islamskog obrazovanja, iz kojeg se vratio kao Al-Imam al-Mansur al-Mutawakil ‘ala Allah, odnosno šeik ili imam Mansur.

Zanimljivost koja razlikuje šeika Mansura i njegovo islamsko viđenje je da je on, za razliku od velike većine kasnijih istaknutih sudionika, bio nakšibendija. Nakšibendi kao jedan od redova sufizma vjeruje da su sve nedaće koje snađu pojedince ili narod rezultat skretanja s Božjeg puta, odnosno da je jedini način oslobođanja od okupacije strogo poštivanje Božjeg zakona koje će im dati snagu za sveti rat. Slijedom toga, Mansur je Čečenima zabranio stare tradicije duboko ukorijenjene u narodu, što narodu nije bilo odviše drago. Međutim, kombinacija Kozaka i Vladikavkaza nagnala je Čečene na poštivanje šeikovih uputa jer im je jedino on mogao dati nadu za izbacivanje okupatora sa svoje zemlje. Sveti rat, kojemu je za povod bio palež šeikova rodnog sela, počinje 1785. godine (Schaefer, 2010). Svi preživjeli

muškarci iz njegova i okolnih sela koji su uspjeli pobjeći u šumu napali su ruske trupe prilikom prelaženja rijeke Sunže. Uskoro je Mansur imao 10 000 čečenskih i dagestanskih dobrovoljaca pod svojim zapovjedništvom, a 1791. godine izdan je i uhvaćen te je umro pod sumnjivim okolnostima (Souleimanov, 2007).

Ovaj sukob obilježava obrazac koji se ponavljao cijelo vrijeme: Rusi pošalju velike snage koje poruše mjesta gdje Čečeni žive, Čečeni se povlače u guste šume i planine gdje njihov ratni vođa proglašava sveti rat za protjerivanje okupatora s njihove zemlje te potom počinju dobro planirane zasjede i gerilski napadi koji zadaju ruskim snagama velike gubitke u ljudstvu. Rusi pošalju još veći broj snaga, razruše još sela i gradova dok ne nastupi period relativnog mira tijekom kojeg se dogodi izniman skok u natalitetu, odnosno demografska obnova i pobuna ciklično započinje ispočetka. Iako Mansur nije bio vojno uspješan a njegova pobuna ugušena, ostavio je iznimno bitan biljeg. Njegov utjecaj doveo je do širenja konzervativnijeg tumačenja islama kroz cijelu Kavkasku regiju. Ovaj proces islamizacije je utabao put svima onima koji su došli nakon njega (Schaefer, 2010).

2.3. Napoleonski ratovi i general Jermolov

Nakon poraza pobune šeika Mansura ruske utvrde još stoje u nizinskim područjima i Čečeni ih se i dalje žele riješiti. Sukobi se nastavljaju, no u puno manjoj mjeri nego prije. Dolazi do svojevrstne pat pozicije: Rusi se ne mogu uspješno boriti po šumama, dok u njihovim tvrđavama stoje topovi koji im daju nepremostivu tehnološku prednost što onemogućuje bilo kakvo čečensko napredovanje. Rusko Carstvo na koncu šalje dvije velike ekspedicije duboko u čečenski teritorij, no bez puno uspjeha i uz velike ljudske gubitke odlučuju se fokusirati na globalni cilj a regionalne ili interne probleme ostaviti za poslije. Završetkom Napoleonskih ratova i Bečkim kongresom Rusko Carstvo je oslobodilo mnogo resursa koje je napokon moglo usmjeriti na svoju južnu granicu. Trebalo je napokon osigurati jug i stvoriti čvrstu granicu prema Osmanskom i Perzijskom Carstvu te ujediniti Gruzijce. Kao preduvjet ostvarenju tog cilja, potrebno je prvo riješiti situaciju s različitim skupinama sjeverno od Kavkaza. Aleksandar I. zadatak povjerava ratnom heroju, generalu Alekseju Jermolovu (Schaefer, 2010).

Jermolov počinje ono što se u ruskoj historiografiji naziva Kavkaski rat i njegov pristup možda najbolje objašnjava njegova izjava: „Želim da teror mog imena jače čuva naše granice nego lanci ili tvrđave, da moja riječ bude za domoroce zakon koji je neizbježniji od smrti. Ljubaznost je u očima Azijata znak slabosti i iz čiste čovječnosti neumoljivo sam ozbiljan.”

(Schaefer, 2010: 58). Jermolov je sve neruske narode u Carstvu smatrao manje vrijednima te ih je sukladno svom mišljenju tretirao. *De jure*, ruska granica nije bila prije Kavkaza, već u današnjem Azerbajdžanu i Gruziji. Samim time, svaki neposluh, a pogotovo pljačkanje i razbojstvo od strane različitih grupa unutar granica Carstva su potpuno neprihvatljivi. Taktički, plan je bio kretati se istočno dok se ne dođe do Kaspijskog mora, što je značilo da je Čečenija prva na redu. Uz već manje tvrđave prisutne uz rijeku Terek, počeo je graditi nove uz rijeku Sunžu a Vladikavkaz koristiti kao centar između njih. Vladikavkaz je bio neprobojna tvrđava i trupe su se mogle relativno brzo kretati od Čečenije do stožera u Gruziji, što bi značilo da su mu linije opskrbe kratke i iza prijateljskih linija.

Nadalje, valjalo je osigurati pozadinu i zalihe hrane prije nego se krene prema Dagestanu, a to se moglo ostvariti samo raseljavanjem Čečena i Inguša, a naseljavanjem carstvu odanih Kozaka. Također, to stvara priliku za podjele. Naime, oni koji se ne pokore će biti prisiljeni ostaviti poljoprivredu i otići u planine gdje njihova stada neće preživjeti zimu, dok će se oni koji budu surađivali slobodno vratiti u dolinu i zadržati svoju zemlju (Schaefer, 2010). Ovom obliku ekonomskog ratovanja pridodane su i tzv. kaznene ekspedicije. Stavljanjem velike količine alkoholnih pića u opticaj, nešto što je potpuno netipično i strano čečenskom društvu, velik broj lidera ili potencijalnih lidera je podlijegao iskušenju (Gammer, 1994).

Izgradnjom nove linije tvrđava na jugu, njegovi vojnici bi bili u mogućnosti uništiti sve usjeve u jesen kako bi izgladnjivanjem prisilili Čečene na pokornost. Započeo je sukob u kojem su Čečeni napadali novoizgrađene tvrđave i ubijali vojnike, dok je Jermolov uništavao kompletna sela i uzimao žene za robove. U lipnju 1821. godine Čečeni su na svenarodnom skupu okupili sve klanove s jednim ciljem: borbe protiv Rusa, što obilježava početak novog vjerskog rata koji završava s Jermolovljevim maršem kroz Čečeniju i sveopćim paležom svega na putu te tjeranjem Čečena u planine. Gore navedeni ruski postupci na Kavkazu smatrali su se civilizacijskom misijom, oplemenjivanjem više nego ubijanjem. Jermolov je bez sumnje figura koja je ostavila jedan od najdubljih tragova u ovom sukobu, a njegovo naslijeđe su bezumno nasilje i ubijanje koje je postalo sastavni dio svakoga novog sukoba. Politikom raseljavanja postignut je učinak suprotan modernizacijskom te je ojačan fundamentalistički islam i primitivni klanski sistem koji je do tada postojao (Gammer, 1994). U samom ruskom pristupu Russel (2007: 31) ističe brojne greške, od kojih su najveće:

- a) podcjenjivanje čečenskih borbenih sposobnosti - nepripremljenost i nespremnost na masovni oružani otpor
- b) oslanjanje na silu umjesto diplomacije
- c) umanjivanje broja žrtava, čime dolazi do negacije ozbiljnosti sukoba

- d) nepostojanje distinkcije između *abreka* i običnih kriminalaca - početno značenje riječi *abrek* je bilo naoružani odmetnik koji se krije u planinama i bori protiv ruske vladavine. Značenje se s vremenom mijenjalo te je svoj konačni oblik dobilo za vrijeme SSSR-a - neprijatelj naroda
- e) potpuno nepoštivanje bilo kakvih sporazuma sklopljenih s čečenskim liderima - taktika korištena još od najranijih rusko-čečenskih susreta. Najrecentniji primjer predstavlja sporazum Jelcin-Mashadov kojim se obvezalo na vječno odbacivanje uporabe sile ili prijetnje istom pri rješavanju sporova između dvije strane
- f) Pribjegavanje postupcima koji će zasigurno izazvati sveti rat.

2.4. Veliki gazavat (1829. – 1859.)

Velikom gazavatu prethodi period relativnog mira (Schaefer, 2010) i 1827. godine dolazi do smjene Jermolova, ali ne zbog neslaganja s njegovim metodama, već zbog dvorske politike i njegovi nasljednici samo nastavljaju provoditi dotadašnju politiku (Galeotti, 2014). Tijekom ratova od 1826. do 1829. situacija na Kavkazu iznenađujuće je mirna. Jedan od razloga je što su nakšibendi religijske vođe odbijale proglasiti džihad kako bi podržale Osmansko Carstvo, dok se proglašenje džihada u podršku šiitskim Perzijancima nije ni razmatralo. Poraz Osmanskog Carstva imao je znatan psihološki utjecaj na populaciju. Ako su Rusi uspjeli pobijediti Osmansko i Perzijsko Carstvo, kako će se višestruko manji i siromašniji narod obraniti? Rusi su nakon pobjede jednom zauvijek odlučili uspostaviti kontrolu nad planinskim područjima (Gammer, 1994). Na istočnom Kavkazu nakšibendije su imale veliku bazu potpore te je kasne 1929. godine proglašen imamat i uspostavljena država s administrativnim, fiskalnim, religijskim strukturama i regularnom vojskom. Novi car Nikola I. u Sankt-Peterburgu bio je previše nestrpljiv čekajući da bi primijenio strategiju opsade i sada je ponovno mogao skrenuti pogled na Kavkaz i uspostaviti kontrolu jednom zauvijek.

Najvažniji akteri ovog razdoblja su tri imama: Ghazi Muhamed (1829. – 1832.), Hamzat Bek (1832. – 1834.) i Šamil (1834. – 1859.) (Gammer, 2013). Imam Ghazi Muhamed je na početku bio pristalica pasivnog otpora prema Rusima, no suočen s nadolazećom prijetnjom smatrao je da je jedini izlaz silom uspostaviti šerijat i tako ujediniti sve planinske narode u zajedničku borbu protiv ruskog neprijatelja. Zasluge Ghazija Muhameda su u tome što je upravo on uspostavio politike, strategije i druge obrasce prema kojima su se ravnali svi njegovi nasljednici. Shvatio je važnost preuzimanja inicijative i neostajanja pasivnim dok Rusi vuku poteze, prvi je razotkrio ruske slabe točke i uvidio djelotvornost brzih i iznenadnih

zasjeda te važnost obrane utvrđenih pozicija. Nadalje, pripremao je planinske narode na dugu borbu, organizirao kampanju dezinformiranja Rusa kako bi se sakrile prave namjere i savjetovao Čečene neka uzgajaju kukuruz umjesto pšenice (Gammer, 1994). Jedan od načina pripreme na dugu borbu bilo je savjetovanje ljudi da se isele iz velikih sela u nepristupačne šume kako ne bi bili laka meta za ruske odmazde, a prebacivanje s pšenice na kukuruz omogućilo je prehranu ljudstva i konja istom hranom te veći prinos nego kod pšenice. Tadašnju industriju Dagestana je fokusirao na proizvodnju oružja, što je izrazito povećalo učinkovitost gerilskih zasjeda. Smrću Ghazi Muhameda car se ponadao da je sukob gotov, no naviknuti na iskustva s Jermolovom i njegovim nasljednicima, život u Ruskom Carstvu nije bio prihvatljiv iz više razloga (Schaefer, 2010). Populacija je potpuno potpala pod utjecaj imama te je bila potpuno posvećena gazavatu kojeg Schaefer (2010: 64) naziva „džihadom svog vremena”. Gazavat označava osobno ostajanje na pravom putu te borbu protiv okupatora. Biti pod vladarom koji je sekularan ili kršćanski, odnosno koji ne primjenjuje šerijatski zakon, samo je po sebi neprihvatljivo i takav vladar je nelegitiman (Schaefer, 2010). Gazavat je isprva trebao biti usmjeren na borbu protiv lokalne aristokracije koja je bila naklonjena Rusima jer su od njih dobivali razne povlastice, zatim protiv nevjernika u vlastitim redovima te, nakon toga, protiv samih Rusa (Souleimanov, 2007). Nakon smrti Ghazi Muhameda dolazi Hamzat Bek, koji je od 3 imama tog vremena ostavio najmanji trag, no pripisuju mu se zasluge stvaranja administrativne strukture (Schaefer, 2010).

Treći imam, Šamil, bio je voljan prihvatiti ruski suverenitet, zaustaviti pohode na nizinska područja te ne započinjati sukobe s drugima, no sve to pod uvjetom da bude slobodan primijeniti šerijatski zakon. General Rosen, tadašnji glavni carev čovjek za područje Kavkaza, zahtijevao je ništa manje od bezuvjetne predaje (Gammer, 1994). Čečensko vijeće starješina zatražilo je 1839. god. od Šamila da vodi njihov otpor ruskoj ekspanziji, čime se imamat proširio na teritorij Čečenije. Ovim činom pobuna dobiva svježu krv te je odaziv među stanovništvom bio izniman. Odbijanjem bezuvjetne predaje počinje još jedan ruski marš, no stanovništvo već svesrdno podržava Šamila i ustanak će potrajati preko trideset godina. Ruski teror nad lokalnim stanovništvom samo ga je još više otuđio pa se praktički cijela populacija Čečenije, Ingušetije i Dagestana pridružila ustanku.

Šamil je također slično kao i njegovi prethodnici zahtijevao strože poštivanje islamskih religijskih normi te je smatrao da se ljudi moraju pročistiti pred Bogom kako bi im On dao snage da izbace okupatore sa svoje zemlje. Ljudi nisu u Šamilu vidjeli samo autoritet koji će ih spasiti od ruske čizme, već su i od njega očekivali dobiti savjet na koji način živjeti. Šamil je pametno iskoristio sveopću potporu za uspostavljanjem moćne baze za širenje

nakšibendijskih dogmi u svim dijelovima Čečenije i Dagestana. Nastavio je gdje su njegovi prethodnici stali te je organizirao stalnu vojsku vjerskih ratnika (murtazeka). Oni su zajedno s nayibima i lokalnim sucima činili novu strukturu nekad fragmentiranog društva. Nastavio je praksu da svaki deseti muškarac u selu mora biti dio stajaće vojske, dok se ostalih 9 solidarno brine o njegovoj obitelji (Schaefer, 2010). Šamil je uspio ujediniti razjedinjene etničke skupine u konfederaciju s jedinstvenim civilnim i vojnim sustavom bez posebnih privilegija za ijednu skupinu. Administrativno je podijelio imamat na 50 provincija s nayibom³ na čelu svake. Važno je istaknuti i divan, vijeće koje je odlučivalo o nevojnim pitanjima (Souleimanov, 2007). Šamil se jedva spašava 1839. god. nakon što je 80 dana bio opkoljen. Rusi su proširili ovlasti dane lokalnim kolaboracionistima koje su imenovale inspektorima te zabranili bilo kakav kontakt Čečenima koji su živjeli u nizinama s onima koji su u planinama (Galeotti, 2014).

Ruska taktika je bila tipična taktika europskih vojski tadašnjeg vremena koja je polazila od premise juriša cijelom dužinom bojišta na ravnom terenu uz podršku artiljerije. Kao što je spomenuto, specifičnost terena na Kavkazu uzrokuje brojne probleme za napadača. Rusi su se bili prisiljeni formirati u duge kolone te su bili laka meta za manje mobilne jedinice. S druge strane, Šamilova vojska je stavljala naglasak na brze udare i još brža povlačenja, što je zahtijevalo izuzetnu fizičku spremu. Stoga se od svih muškaraca zahtijevalo da budu u dobroj fizičkoj kondiciji i spremni na rat. Također, mogli su se osloniti na populaciju koja je stala čvrsto uz Šamila nakon ruske kampanje terora (Souleimanov, 2007). Međutim, kako bi ostvario pobjedu nad višestruko brojnijom i naprednijom vojskom, Šamilu je trebala pomoć izvana te se kao pobožni musliman nadao pomoći sultana i kalifa. Osmansko Carstvo se već 250 godina borilo protiv Ruskog Carstva za prevlast nad Crnim morem i Kavkazom i ustanici su stoga gajili nadu da će kalif prijeći preko planina i pomoći im - no pomoć nije došla, upravo suprotno, i svaka nada ugasila se Krimskim ratom. Car Aleksandar II. i Osmanlije su se na Pariškom kongresu dogovorili da niti jedna strana neće podizati vojne baze u Crnomorskoj regiji te su se sve europske sile obvezale poštivati teritorij Osmanskog Carstva, a ustanici su ostali sami (Schaefer, 2010).

Rusi su pobjedom u Krimskom ratu oslobodili znatne resurse te su 200 000 vojnika mogli poslati na Kavkaz (Galeotti, 2014). Na jednoglasan zahtjev svih klanova, jedino što je preostalo bilo je zatražiti mir. Međutim, epilogom Krimskog rata Rusi su, svjesni svoje moći, ponudili Šamilu izuzetno teške uvjete za mir: u zamjenu za mir ponuđeno mu je preseljenje uz

³ Vojno-administrativni guverner

rijeku Manjič, preko 300 kilometara sjeverno. Rusi su takve uvjete vjerojatno ponudili dijelom znajući da Šamil ne može napustiti svoje ognjište jer sufiji smatraju hodočašće na grobove svojih predaka i svetaca svojom svetom dužnošću. Šamil je odbio ponuđene uvjete te je zajedno s klanovima odlučio nastaviti svoju borbu i Rusi su sa svojom ogromnom vojskom pregazili Kavkaz te su područje naselili pravoslavnim narodima: Rusima, Ukrajincima, Kozacima, Gruzijcima, Kozacima itd., dok su s druge strane počeli s preseljenjem populacije u Osmansko Carstvo. Mnogi su umrli tijekom puta. Prema povijesnim izvorima, više od 100 000 Čečena je otišlo, od kojih je više od jedne trećine stradalo. Populacija koja je ostala preseljena je u nizine, što je bilo popraćeno uništenjem sela u planinama. Mnogi su se pokušali vratiti, no većina ih nije uspjela dobiti ruski pristanak. Mali broj boraca ostao je u planinama s namjerom da nastavi borbu protiv Rusa gerilskim načinom ratovanja. Određen broj se vratio nakon sljedećeg Rusko-turskog rata 1878., no brojne zemlje imaju značajnu dijasporu podrijetlom s Kavkaza koja je značajno podupirala svaki budući ustanak (Schaefer, 2010).

Prema Gammeru (2013) ovakvo preseljenje je protivno ruskoj političkoj kulturi koja smatra da snažan vladar ne kontrolira samo teritorij, već i populaciju. Kavkazom se vladalo pod budnim okom vojne administracije sve do 1917. godine, što je bilo pogubno za područje jer nije bilo subjektom ekonomskih i društvenih promjena. Važno je spomenuti i kadirijski red sufija i njihove ideje uvezene pedesetih od strane Kunte-hajija, koji je ruskom inicijativom došao na Kavkaz. Šamil njegovu prisutnost nije odobravao jer je njegov pacifistički pristup smatrao da se pokoravanje ruskoj moći ne kosi s osnovnim principima Kur'ana te je zahtijevao prekid svakog oružanog otpora, kojeg je smatrao grijehom protiv Boga. Ovakav pristup predstavljao je veliku prijetnju Šamilu koji je tvrdio da je nemoguće biti dobar musliman i prihvatiti život pod vlašću ruskog cara. Nakon što je pridonio smirivanju tenzija i nakon što je iskorišten za postizanje cilja, Rusi su se Kunte-hajija i njegovih sljedbenika brzo riješili nasilnim putem (Schaefer, 2010).

Sve prije navedene pobune i sukobi odvijali su se po obrascu koji se ponavljao i u novijim sukobima. Prva stvar koja se ponavlja kroz povijest je prisutnost islama kao faktora ujedinjenja različitih skupina u svrhu borbe protiv nadirućeg neprijatelja, odnosno okupatora. Druga zanimljivost su podjele među samim ustanicima. Podjele mogu biti ideološke (gore navedeni sukob različitih struja unutar sufizma) ili društvene, gdje pojedinci stavljaju potrebe sebe ili svog klana ispred generalne populacije. Politika *podijeli pa vladaj* opetovana je ruska politika kroz cijelo vrijeme interakcije s Čečenicima. Sljedeća stvar je izostanak međunarodne potpore ili nedovoljna potpora, kao što je bilo slučaj s Osmanskim Carstvom (Schaefer,

2010). Kako bi se velesila pobijedila, potrebna je iznimna međunarodna potpora koja je u ovom slučaju izostala ili je bila nedovoljna. Otkriće nafte sredinom 19. stoljeća donijelo je novu važnost i pred kraj 19. stoljeća engleske, francuske i nizozemske kompanije su uspostavile rafinerije koje su proizvodile do 263 000 barela godišnje, a Rusi su poslali preko 20 000 radnika radi eksploatacije novootkrivenih resursa. Ova kombinacija novootkrivenog bogatstva, naglog povećanja stranaca u regiji te neimaštine u kojoj je u usporedbi s njima živjela lokalna populacija iznjedrili su simbolički lokalni fenomen: *abreke*. Oni nisu pljačkali lokalnu populaciju zbog izričite zabrane razbojništva protiv drugih muslimana. Napadali su putnike, tvornice, državne institucije te su u tome uživali podršku lokalnog stanovništva, no njihov značaj je većinom simbolički u smislu održavanja kontinuiteta otpora (Schaefer, 2010).

3. Situacija u Čečeniji od Prvog svjetskog rata do Prvog čečenskog rata

Početak Prvog svjetskog rata otvorila se nova prilika za sukob starih neprijatelja: Osmanskog i Ruskog Carstva. Nakon ubojstva Franje Ferdinanda i daljnjeg raspjeta događaja, Austro-Ugarska proglašava rat protiv Kraljevine Srbije. Daljnjim događanjima Njemačka je proglasila rat Rusiji te su Austro-Ugarska i Njemačka nagovarale Osmansko Carstvo da se pridruži Centralnim silama. Rusija proglašava rat Osmanskom Carstvu 2. studenoga 1914. godine te napada uzduž armensko-osmanske granice na Kavkazu. Ruski cilj po pitanju Osmanskog Carstva bio je ono što su Engleska i Francuska zaustavile 1878. godine: osvajanje Carigrada, uspostavljanje kontrole nad Crnim morem te vraćanje pravoslavlja u svoj pravi dom. Ukoliko velike sile žele čvrsti i trajni dogovor nakon rata, Rusija je zahtijevala potpunu kontrolu nad Carigradom, tjesnacima Bospor i Dardaneli te Mramornim morem. Znajući da to neće biti moguće bez iseljavanja lokalnog stanovništva, tražili su odriješene ruke po pitanju preseljenja Turaka iz Anatolije i njihovom zamjenom s Kozacima. Osmansko Carstvo, čiji su apetiti porasli nakon početnih ruskih neuspjeha, težilo je povratiti svoj izgubljeni teritorij u svim prijašnjim ratovima s Ruskim Carstvom te s tim ciljem na umu proglašava važne fetve⁴ koje su se dodirivale čečenske populacije.

Prva iz 1914. godine se odnosila na proglašavanje globalnog džihada protiv sila Antante te na poziv muslimanima svijeta da ubijaju svoje kršćanske tlačitelje. Na ovu fetvu se naslanja i ona iz 1915. godine naziva Univerzalna proklamacija svim ljudima islama. Ova fetva je mnogo duža nego originalna te u detalje objašnjava što sultan, odnosno kalif očekuje da poduzmu muslimani. Populacija na Kavkazu je bila u savršenom položaju za izvršavanje gerilskih operacija koje bi izazvale nered iznutra i preusmjerile ljudstvo s prvih crta na njih. Rusi su bili zauzeti na sve strane i bez sumnje bi to bio značajan udar na njih. Postavlja se pitanje zašto se apsolutno ništa nije dogodilo? Odgovor možemo potražiti u samoj fetvi. Naime, u njoj se izlažu 3 tipa rata: rat srca, rat govora te istinski rat (džihad). Rat srca bi se mogao opisati kao najniži stupanj ratovanja i odnosi se na osobno vjerovanje da su svi nemuslimani neprijatelji. Rat govora se odnosi na govor i pero, odnosno pisanje. Upravo izrijeckom su muslimani u Ruskom Carstvu ograničeni na prva dva oblika te se od njih ne zahtijeva sudjelovanje u džihadu, najvjerojatnije zato što jednostavno nisu imali snage i

⁴ Pravne odluke u islamu

ljudstva za ikakvo ozbiljnije suprotstavljanje i podizanje pobune unutar same Rusije (Schaefer, 2010).

Ruska ekonomija našla se pred kolapsom. Na istočnom frontu trajale su žestoke borbe s Nijemcima, dok je jedini uspješan bio front s Osmanskim Carstvom. Dolazi do velike nestašice hrane i osnovnih potrepština te do Februarske revolucije u kojoj je svrgnuta dinastija Romanov i Carstvo te je na vlast došla privremena vlada sastavljena od liberala i socijalista koja je odmah poželjela zaustaviti rat i raditi na uvođenju liberalne demokracije. Nastao je vakuum moći koji je rezultirao olakšavanjem stiska nad Kavkazom, pa je tako npr. carski namjesnik zamijenjen manjim administrativnim tijelima vlade i sl. Carevom abdikacijom valjalo je popuniti gore navedeni vakuum (Schaefer, 2010). Već 1917. godine dolazi do određenih sukoba između čečenskih klanova koji su se spustili s planina u nizine i Kozaka koji su ih nastanjivali te su uspjeli osvojiti Grozni, regiju Vladikavkaz i nekoliko kozačkih predstraža uz rijeke Sunžu i Terek (Souleimanov, 2007).

Čečenski kongres se sastaje i izabire odbor šeika te dolazi do prvog Sjevernokavkaskog kongresa u svibnju 1917. godine u Vladikavkazu s ciljem uspostave neovisnosti Sjevernog Kavkaza (Schaefer, 2010). Originalni cilj je bio uspostava autonomne cjeline unutar Carstva, no vidjevši događaje koji su se zbivali u državi, ambicije su porasle s autonomije na nezavisnost (Souleimanov, 2007). U tom periodu dolazi do nesuglasica između islamista i sekularista, pa je tako na drugom kongresu u kolovozu 1917. god. bilo prisutno 20 000 pristaša šerijata kako bi demonstrirali svoju brojnost i snagu. Na kongresu su se šeici Najmudin Hotso (poznat i kao Najm al-Din) i Uzun Haji posebno zalagali za uspostavu šerijata i izbacivanje Rusa. U svojoj misiji uspostave šerijata nisu bili uspješni, no kongres je imenovao privremenu vladu. Ruska privremena vlada pada Oktobarskom revolucijom te boljševici objavljuju Deklaraciju o pravima naroda Rusije, koja među ostalim jamči pravo na secesiju, pravo na samoodređenje i slobodu vjeroispovijesti, što bi predstavljalo garanciju neometanog življenja na način kako populacija odredi. Godine 1918. izbija građanski rat u Rusiji između crvenih i bijelih, odnosno pristalica komunizma i oponenta, što je zahtijevalo potpisivanje primirja s vanjskim neprijateljima kako bi se obračunalo s unutarnjim.

Mirovni sporazum s Centralnim silama je bio težak; Rusija se trebala odreći ogromnog teritorija u zamjenu za mir te je Osmansko Carstvo povratilo sve teritorije izgubljene ratom 1878., dok se Rusija odrekla prava na Transkavkaziju iz koje je nastala država Transkavkazijska Federacija koja je potrajala malo više od mjesec dana te se raspala nakon što su njene sastavnice Gruzija, Armenija i Azerbajdžan u svibnju 1918. godine proglasile neovisnost, što je otvorilo put turskom osvajanju novoproglašanih država. Turski ministar rata

Enver Paša oformio je potpuno novu vojsku imena Vojska islama koja se sastojala isključivo od muslimana turkijskog govornog područja (Schaefer, 2010). Upravo ovaj trenutak planinski narodi Kavkaza prepoznali su kao idealan za proglašenje svoje neovisnosti. Došlo je do osnivanja Planinske Republike koja se formalno protezala od Kaspijskog do Crnog mora te koju su priznale Njemačka, Austro-Ugarska, Turska, Bugarska i Poljska (Souleimanov, 2007; Schaefer, 2010). Oslonili su se na Osmansko Carstvo i potpisali sporazum o miru i prijateljstvu kojim su ozakonili prisutnost malog broja osmanskih snaga na njihovom teritoriju. Kao što je i Rusija bila podijeljena, tako je i planinsko stanovništvo slijedilo obrazac. Čečeni su se međusobno podijelili na pristalice Sovjeta i na one koji su zagovarali potpunu neovisnost. Kozaci, koji su u prošlosti bili lojalni carevi podanici, bili su vlasnici većine zemlje koju bi zasigurno izgubili u slučaju pobjede crvenih te su ih počeli napadati. Čečeni su, kao što smo u radu već iznijeli, bili ekonomski nerazvijeni i u društvenom i ekonomskom razvoju kaskali su u odnosu na ostatak Carstva, što znači da bi ih se, na neki način, moglo svrstati u potlačeni proletarijat. Ovaj trenutak označava transformaciju konflikta iz kulturnog u klasni te su Čečeni postali oružje u rukama boljševika za obračun s Kozacima. Na žalost brojnih Čečena i pripadnika ostalih kavkaskih naroda, jedina stvar koja im je mogla zajamčiti trajnu nezavisnost je propala - Centralne sile izgubile su rat.

Nova država nije dugo potrajala te je za njeno propadanje bio kriv antisovjetski general Anton Denjikin. Naime, on je kasne 1918. godine pobijedio sovjetsku 11. armiju i došao na Sjeverni Kavkaz, koji je zbog položaja i drugih geografskih karakteristika smatrao idealnom polazišnom točkom za ofenzivu na Moskvu. Na Kavkazu je dobio velik priljev novih boraca, većinom Kozaka. Operacije prema Moskvi donijele su gubitke u ljudstvu koje je trebalo popuniti te je stoga zahtijevao proglašenje opće mobilizacije prema kojoj su se svi sposobni muškarci trebali odazvati. Planinska Republika je odbila generalov zahtjev koji je potom odlučio kako se s njom treba obračunati prije Moskve pa je protiv Planinske Republike započeo ratne operacije. Na početku operacija osvojio je teritorije tradicionalno naklonjene monarhiji te je potom u svibnju pokorio Dagestan, što označava kraj mlade Planinske Republike. Planinska populacija se navedenim potezima podijelila oko toga tko predstavlja veću prijetnju, bijeli ili crveni? Prije spomenuti vjerski autoriteti sa Sjevernokavkaskog kongresa, šeici Najm al-Din (dagestanski Avar) i Uzun-haji (Čečen), bili su podijeljenih mišljenja: Uzun-Haji je smatrao komuniste manjom prijetnjom, dok je Najm al-Din smatrao komuniste daleko većom prijetnjom za neovisnost. Većina stanovništva, neovisno o ideologiji ili orijentaciji, pristala je uz šeika Uzun-hajija, što je nagnalo boljševike da pokušaju sklopiti savezništvo s lokalnim stanovništvom te im je obećana sloboda religije i pravo življenja pod

šerijat. Uzun-haji se proglasio emirom i imamom novog Sjevernokavkaskog emirata sa sjedištem u Vedenu u Čečeniji u rujnu 1919. godine. Do kraja tog mjeseca bijeli su poraženi i protjerani s teritorija emirata. Čečeni, Dagestanci i Inguši bili su jedan od ključnih faktora u porazu bijelih i još jednom povratili nezavisnost, no na vrlo kratko vrijeme (Schaefer, 2010).

3.1. Sovjetski period

U ratnim godinama Sovjetima su trebali svi saveznici koje su mogli dobiti te su u tu svrhu pokrenuli veliku propagandnu kampanju s ciljem privlačenja muslimana. Savjet narodnih komesara (*Sovnarkom*) objavio je proglas svim muslimanima Rusije i istoka u kojem, među ostalim, piše:

„Ruski muslimani, volgini i krimski Tatai, sibirski i turkijski Kirgizi i Sarti, transkavkaski Turci i Tatai, kavkaski Čečeni i gorštaci - svi vi čije su džamije i kapele uništene, čija su vjerovanja i običaji omalovažavani od strane cara i tlačitelja Rusije! Od današnjeg dana nadalje vaša vjerovanja i običaji i vaše nacionalne i kulturne institucije će biti slobodne i svete. Učinite život vaše nacije slobodnim i svetim. Vi ste u pravu. Znajte da su sva vaša prava, kao i prava svih stanovnika Rusije, zaštićena punom snagom revolucije i njenih tijela, Sovjetom radnika, vojnika i farmera“ (Souleimanov, 2007: 72).

Sam Staljin je 1920. god. izjavio da smatra šerijat legitimnim pravnim sustavom te je borbeni poklič protiv generala Denjikina bio „za sovjetsku vladu, za šerijat!“ (Souleimanov, 2007: 73), što je privuklo izniman broj ljudi na sovjetsku stranu. Godine 1920. sovjetska 11. armija dočekana je kao osloboditeljska. No Crvena armija, sastavljena tada najvećim dijelom od etničkih Rusa kojima su zapovijedali bivši carski časnici, nastavila je s praksom lošeg tretmana populacije što je prouzrokovalo novu pobunu kojoj je na čelo stao Said-Bek, unuk imama Šamila. Crvena armija je odabrala primjenjivati staru carsku taktiku ubojstva i deportacije svih koji su im se našli na putu.

Uvidjevši u siječnju 1921. godine da mu treba više ljudstva da porazi Bijelu armiju, Staljin je odlučio otići u Vladikavkaz na pregovore. Ponudio je amnestiju svim ustanicima te im je obećao da će Sovjeti, u zamjenu za priznanje njihove vlade, osnovati autonomnu Sovjetsku Planinsku Republiku. Uvjeti suprotne strane su bili priznanje šerijata kao ustavnog zakona, povrat zemlje oduzete od strane Kozaka, priznanje arapskog kao službenog jezika te su zahtijevali od Staljina da obeća kako se neće miješati u njihova unutarnja pitanja. Staljin je prihvatio te je većina ustanika otišla zadovoljna osim ljudi okupljenih oko Najm al-dina i

Said-beka, koji su odlučili nastaviti s borbom. U svibnju pada posljednje pobunjeničko uporište Gidatl u Dagestanu te Crvena armija dolazi do pobjede u građanskom ratu u rujnu.

Pobjedom u ratu Crvena armija mogla se vratiti u značajnijem broju na Kavkaz te odlučiti sudbinu regije (Schaefer, 2010). Sovjeti su odlučili sukladno svojoj politici sekularizacije očistiti Sjeverni Kavkaz od religije. Na putu su im u prvim redovima stajali islamski vjerski autoriteti od kojih su mnogi stajali uz Sovjete tijekom rata poput šeika Alija Mitajeva, no koji su odbijali odstupiti od svog mišljenja da na Sjevernom Kavkazu treba uvesti šerijat. Nakon obračuna s njima, potrebno se obračunati s nečim što Sovjeti nazivaju radikalnim intelektualcima odnosno intelektualcima za koje se smatralo da su otvoreni ili prikriveni nacionalisti. Također je trebalo promijeniti obrazovni sustav, što je značilo zatvaranje vjerskih škola na arapskom (Marsh, 2016). Cijela regija je još jednom potpuno ekonomski i društveno devastirana. U Vladikavkazu i Groznom preko 500 kuća je uništeno, 2/3 sustava opskrbe vodom nije radilo, dolazi do nestašica hrane itd. Sama Čečenija je izgubila preko 30 % stanovništva u ratnim događanjima i epidemijama tifusa u poraću te je njen ekonomski opstanak izravno povezan s vladinom pomoću. Lenjin je pokušao umiriti populaciju obećanjima o ekonomskoj pomoći te je ekonomska pomoć postala najvažniji čimbenik stabilnosti u regiji (Marshall, 2010). Sovjeti su rane 1922. god. započeli s povratom zemlje (Schaefer, 2010), a zatim su u rujnu 1922. god. teritorijalno izdvojili Čečeniju iz Planinske Autonomne Sovjetske Socijalističke Republike zbog minorizacije Čečena unutar vladajućih struktura republike. Naime, Oseti i Rusi su dominirali svakim tijelom vlasti u Republici, dok niti jedan Čečen nije bio član lokalnog *Sovnarkoma* niti je ijedan pohađao partijsku školu. Utjecaj partije je također bio nezadovoljavajući te su se lokalni sovjetski dužnosnici često bojali izaći među ljude iz straha za vlastiti život. Sovjete je također zabrinjavala neprijateljska propaganda i njen utjecaj na stanovništvo. Glasine o sovjetskoj nemoći i nestabilnosti su se počele širiti regijom, što je moglo lako posaditi sjeme novog sukoba.

Nakon jednog Mikojanovog izvješća gdje je pisao o tome kako se Čečeni i Inguši osjećaju uvrijeđenima što im Rusi i Oseti upravljaju svim lokalnim poslovima, Sovjeti su uspostavili komisiju sastavljenu od Kirova, Vorošilova i Mikojana kako bi definirali mogućnosti uspostave čečenske autonomije. Čečenska autonomija, odnosno Čečenska autonomna oblast s Groznom kao autonomnom administrativnom jedinicom, uspostavljena je 10. studenog 1922. Zabrinutost Sovjeta Čečenijom u to doba mogla se vidjeti i u načinu vladanja, odnosno u principu kadroviranja koji je značajno odstupao od tradicionalnog sovjetskog načina. Naime, u Čečeniji se u to osjetljivo vrijeme davala prednost naciji nad

pripadnosti partiji, čak se i pribjelo pozivanju islamskih vjerodostojnika u vlast (Marshall, 2010). Sovjeti su uveli latinsku abecedu kao prijelazni korak prema ćirilici i počeli su braniti korištenje arapskog jezika (Schaefer, 2010).

Do izbora dolazi 1924. god. kako bi se zamijenili članovi *Revkoma*⁵ s podobnim kadrovima kao preludijem u razoružavanju Čečenije. Nakon što početna kampanja za razoružanje nije urodila plodom, razbojništvo je i dalje ostalo učestala pojava, a nakon što su shvatili da ekonomska pomoć ne znači trajnu, već samo privremenu stabilizaciju, Sovjeti su u ljeto 1925. odlučili pokrenuti vojnu operaciju s ciljem razoružanja Čečenije. Sama kampanja je imala izrazito politički karakter; napredovanje vojske je također sa sobom nosilo i čistku čečenskog aparata na lokalnoj razini. Sela koja su trebala biti razoružana vojska bi okružila sa svih strana i postavila ultimatum predaje sveg oružja. Pri isteku ultimatumu od 2 sata vojska bi artiljerijom tukla po selu 10 minuta s ciljem da ozlijedi, ne da ubije. Primjena ubojite sile bila je ograničena na one koji pružaju aktivni otpor (Marshall, 2010). Sovjeti su počeli s ukidanjem islamskih škola, šerijatskih sudova i džamija kako bi se legitimitet prebacio s lokalnih islamskih šeika, bivših boljševičkih suradnika, na sovjetske vlasti (Schaefer, 2010).

Lenjinova NEP je značajno poboljšala ekonomske prilike, no Čečenija je i dalje bila ekonomski daleko najnerazvijenija sastavnica Sovjetskog Saveza gdje je budžet po glavi stanovnika iznosio 3 rublja i 82 kopjejeke po glavi stanovnika, dok je pismenost iznosila 4 % (Marshall, 2010). Godine 1929. Sovjeti provode kolektivizaciju i konfiskaciju zemlje pa su upravo ovi događaji, uz već prije spomenute kulturno-religijske čimbenike, uzrokovali novu pobunu. Moskva je poslala delegaciju koja je saslušala Čečene, složila se s njima da su lokalne strukture prekršile njihov dogovor sa Staljinom 1921. te su obećali da će se odgovorni adekvatno kazniti i da će od sada Čečeni sami rješavati svoje interne probleme. Poslali su specijalnu jedinicu GPU²⁴ kako bi se pozabavila lokalnom vlašću i organizatorom pobune Šitom Istamulovim, koji je spomenutu jedinicu uz pomoć pojačanja uništio i još jednom proglasio gazavat.

Shvativši da je nemoguće zaustaviti pobunu bez ponovne upotrebe oružane sile, Sovjeti su 1930. god. odlučili poslati vojsku na Kavkaz kako bi zaustavila antisovjetsku pobunu koja se već proširila s Čečenije na Dagestan, Sjevernu Osetiju, Kabardiju, Balkariju te Karačaj. Centralni komitet RSFSR-a je u međuvremenu odlučio da Kavkaz ipak nije još spreman za kolektivizaciju te je odlučio opozvati vojsku, osuditi kadrove koji su provodili kolektivizaciju na Kavkazu, dati amnestiju svim pobunjenima i u optičaj po vrlo niskim

⁵ Revolucionarni komitet

cijenama pustiti veliku količinu robe kako bi zadovoljili stanovništvo, no neposluh se nije tolerirao te se u tišini valjalo riješiti svih Čečena koji su bili u vrhu pobune. Shita Istamulov ubijen je dok mu je predavan dokument o amnestiji te se GPU u tišini obračunao s ostalim vođama pobune (Schaefer, 2010).

Do usvajanja novog ustava koji je jamčio slobodu okupljanja, slobodu tiska, nepovredivost osobne korespondencije, zaštitu od arbitrarnih uhićenja te slobodu govora dolazi 1936. godine. Kada uzmemo u obzir odredbe ustava i događaje koje su se dogodili sljedeće godine, ne preostaje nam drugo nego ga okarakterizirati grotesknim (Marshall, 2010). Godine 1937. Čečenija, kao i ostatak SSSR-a, biva pogođena Staljinovim čistkama koje su kod Čečena također imale dodatni efekt. One su izrazito društveno unazadile Čečene jer su potpuno uništile novu čečensku inteligenciju u nastajanju koja je mogla izvesti Čečeniju iz društvenog okvira u kojem se nalazila. Procjene raznih izvora tvrde da je inicijalnim čistkama bilo eliminirano između 7 do 14 tisuća ljudi (Schaefer, 2010; Marshall, 2010). Čistkama je čečenski otpor zasigurno dobio samo više simpatizera i regruta izrazito motiviranih na borbu protiv SSSR-a.

3.1.1. Period od Drugog svjetskog rata do kasnih 80-ih

Središnja figura čečenskog otpora u Drugom svjetskom ratu bio je Hasan Israilov, koji 1940. godine saziva nacionalni kongres gdje proglašava Privremenu narodnu revolucionarnu vladu Čečenije-Ingušetije (Schaefer, 2010). Početkom Operacije Barbarossa i napadom Njemačke na Sovjetski Savez možemo primijetiti nevoljkost Čečena da se bore za sovjetski cilj. Od listopada do studenog 1941. godine, od 14 000 Čečena koji su trebali postati obveznici služenja vojnog roka samo 4395 ih je uspješno regrutirano, dok je od tih 4395 naknadno dezertiralo 2365 regruta. Dezerterstvo je bilo toliko rašireno da je u srpnju 1942. godine tajnom zapovijedi specificirano da se iz procesa novačenja isključe svi čija je nacionalnost Čečen, Inguš, Kabard, Balkar i Dagestanac. NKVD je za cijelo vrijeme trajanja rata provodio operacije protiv bandita na području cijelog Kavkaza. Suradnja Nijemaca i Čečena tijekom operacija na istočnom frontu je spomenuta u nekim izvorima, no većina istraživača prelazi preko te činjenice (Marshall, 2010).

Dolazi do osnivanja pronacističke Sjevernokavkaske legije, koja se sastojala od otprilike 28 000 ljudi, dok u Berlinu dolazi do osnivanja Sjevernokavkaskog odbora na čelu s Ahmedom-Nabi Magomaevom, kojem su se također pridružili i sovjetski dezerteri, kao Abdurakhman Avtorkhanov. Moto je bio: „Alah je iznad nas, Hitler je uz nas” (Marshall, 2010: 257). Nijemci su se subverzivnim djelovanjem uspjeli povezati s lokalnim

pobunjenicima na čelu s Hasanom Israilovom i njegovom organizacijom Nacionalsocijalistička stranka braće Kavkaza kojima su uspjeli dostaviti oružje za borbu protiv Sovjeta. Od 1942. do 1945. godine oni su izvršavali terorističke napade na institucije, pucali na transportne kolone te se sukobljavali s lokalnim NKVD-om. Dodatne tenzije je uzrokovao nagovještaj saveza s pobunjenicima Mairbeka Šeripova i njegovom Čečensko-gorštačkom nacionalsocijalističkom podzemnom organizacijom (Marshall, 2010). U veljači 1942. godine grupa Mairbeka Šeripova uspostavlja kontrolu nad jugozapadnim planinama Čečenije-Ingušetije i povezuje se s Israilovim snagama, što je dalo pobunjenicima kontrolu nad planinskim jugom (Schaefer, 2010).

Operacije protiv ustanika završile su s 1943. na 1944. godinu. Na sastanku Politbiroa 11. veljače 1943. godine odlučeno je da dođe do disolucije Čečensko-Inguške ASSR te do deportacije kao kazne za kolaboraciju, razbojništvo i slab odaziv u borbene redove Crvene armije. Za usporedbu, oko 4 % Čečena se odazvalo nasuprot 20 % Dagestanaca. Čečenskom slučaju su odmogle još dvije stvari: optužbe protiv šefa tadašnjeg Čečensko-Inguškog NKVD-a, da je komunicirao s Israilovom i imao rodbinu među pobunjenicima, te inkriminacija Čečena od strane Osmana Gubbea, glavnog čovjeka njemačke diverzantske grupe ubačene na prostor Čečenije, koji je izjavio da je bez problema nalazio kolaboracioniste među Čečenima i Ingušima (Marshall, 2010).

Na Dan Sovjetske armije 23. 2. 1944. godine počinje Operacija Lentil, odnosno početak preseljenja Čečena i Inguša u kojoj je sudjelovalo više od 120 000 pripadnika NKVD-a, N'KGB-a i SMERŠ-a koji su stigli u regiju obučeni u uniforme regularne vojske pod izlikom da će raditi na cestama i mostovima. Proslavivši Dan armije opkoljavali su sela po noći te bi u zoru okupili seljane u centru sela i dali im 30 minuta da se spakiraju i ponesu najviše 20 kilograma po obitelji. Zatim bi bili ukrcavani u vagone i slani prema Centralnoj Aziji, većinom prema Kazahstanu te manje prema Kirgistanu. U teškim uvjetima gdje su se ljudi vozili preko mjesec dana i gdje su jedva mogli sjesti, izbila je epidemija tifusa. Kada su stigli, nisu imali adekvatan smještaj i namirnice, bili su prisiljeni raditi teške fizičke poslove te im je zabranjeno kretanje u radijusu većem od 3 km od mjesta gdje su smješteni. Ljudi koji su bili preslabi za putovanje ili su živjeli u udaljenim odsječenim selima jednostavno su ubijeni umjesto deportirani te su njihova sela potom bila zapaljena (Schaefer, 2010). Deportacije su bile većinom završene do 28. veljače 1944. godine te je 493 269 ljudi ukrcano na vagone za transport prema Centralnoj Aziji (Marshall, 2010).

Prema Marshallu (2010) smrtnost je bila izrazito velika pa ih je samo 405 900 registrirano u Centralnoj Aziji, dok Schaefer (2010) tvrdi kako službene statistike NKVD-a pokazuju kako

ih je 145 000 umrlo tijekom godine deportacije te iznosi sumnju u vjerodostojnost brojki za koje mnogi povjesničari tvrde da su mnogo veće. Pretpostavlja se da je oko 60 do 65 % deportiranih umrlo u par godina od deportacije. Većina gradova su preimenovani ruskim imenima i ponovno naseljeni imigrantima iz drugih dijelova Sovjetskog Saveza, od nekadašnje Čečenije-Ingušetije ostao je samo Grozni kao oblast dok je ostatak područja Čečenije-Ingušetije raskomadano između Dagestana, Gruzije i Sjeverne Osetije. Tijekom perioda egzila, gerilska aktivnost je skoro pa potpuno zamrla (Schaefer, 2010).

Dolaskom Hruščova na vlast trebalo je riješiti problem deportiranih koji su unatoč primamljivim ponudama za ostanak u Centralnoj Aziji bili odlučni u povratku na svoja ognjišta. Godine 1956. Hruščov je izdao dekret kojim se svim deportiranima dopušta povratak u dijelove odakle su deportirani. U slučaju Čečenije ilegalni povratak je počeo već nakon Staljinove smrti 1953. godine (Souleimanov, 2007). Također je odlučeno da dođe do povrata nacionalne autonomije deportiranih naroda, no valjalo je voditi računa o tome da prilikom prekrajanja administrativnih granica Rusi i Kozaci ostanu u poziciji da čvrsto mogu kontrolirati sve poslove autonomne republike. Povratak se trebao provoditi postupno u fazama koje je trebalo pratiti stvaranje naselja u nizinama i oko Groznog kako bi se obeshrabrilo vraćanje u planine (Schaefer, 2010). Sam grad Grozni dobio je poseban status, na snazi je bio strogi sistem zbog kojeg je bilo izrazito teško dobiti boravišnu dozvolu te su zbog toga Čečeni činili manje od trećine njegove populacije (Souleimanov, 2007).

Ovaj period koji je trajao više od 30 godina predstavlja vjerojatno najmirnije razdoblje u povijesti rusko-čečenskih odnosa u kojem su se Čečeni protiv Sovjeta borili na način da su se oslanjali isključivo na svoju tradicionalnu klansku strukturu, imali su tripud veću stopu nataliteta od naseljenih naroda te su se bavili kriminalnim aktivnostima (čečenska mafija) koje su posebno došle do izražaja tijekom vladavine Brežnjeva. Sovjetski pokušaji da izbrisu važnost religije iz čečenskog društva također nisu urodili plodom te su samo dublje ukorijenili sufijske religijske autoritete. Prema statistikama iz 1970. godine Čečeni su bili daleko najreligiozniji muslimani u državi, dok se prema statistici iz 1993. godine 98 % Čečena smatralo religioznima; 74 % ih se izjasnilo praktičnim vjernicima (Schaefer, 2010).

Ekonomski, sovjetska vlada uopće nije pridavala pozornost važnosti obrazovanja čečenskog kadra koji bi radio na poslovima vezanim uz naftu, po kojima je Čečenija bila poznata. Krajem 80-ih od 50 000 radnika u Grozneftu samo par stotina su bili etnički Čečeni (Bodansky, 2007). Prema popisu stanovništva iz 1989. godine, Čečenija je imala gotovo 900 000 stanovnika od kojih je samo 1 % navelo ruski kao materinji jezik. Čečenska intelektualna elita je bila gotovo nepostojeća te su se za više pozicije uglavnom razmatrale

osobe koje su bračno povezane s Rusima. Niti jedan Čečen nije bio na visokom položaju u državnim, znanstvenim i obrazovnim institucijama i prema službenim statistikama iz 1979. god. samo su 0,02 % zaposlenika znanstvenih i obrazovnih institucija bili Čečeni, dok su Rusi činili 67,3 % svih zaposlenih. Šanse za napredak i društvenu mobilnost također su bile niže nego drugdje jer je samo 9 % čečenske populacije pohađalo visokoškolske ustanove, nasuprot 20,9% Rusa (German, 2003).

3.2. Situacija u Čečeniji do Prvog čečenskog rata

Prema Germanu (2003:20) godine „komunističkog zapostavljanja i krivog upravljanja ostavile su kompleksne ekonomske i društvene probleme.” Standard života je bio među najnižima u SSSR-u. Prema statistici iz 1991. godine prosječna mjesečna plaća u RSFSR-u je bila 548 rubalja, dok je u Čečeniji iznosila 392 rublja. Pošto su Čečeni bili većinski isključeni iz najprosperitetnije grane industrije, naftne industrije, oslanjali su se na poljoprivredu. Čečenski nacionalizam se također razvijao sporije nego nacionalizam ostalih naroda SSSR-a, što je vidljivo u osnivanju nacionalnih pokreta do kojih dolazi kasnije u usporedbi s drugima. Čečensko društvo i dalje gaji jake klanske veze te klan dolazi ispred koncepta nacije (German, 2003). Situacija u Čečeniji nije se posebno razlikovala od situacije u ostalim sastavnicama SSSR-a. Dolazi do osnivanja različitih etničkih pokreta s ciljem preuzimanja kontrole od oslabljenih sovjetskih institucija (Souleimanov, 2007).

Slabljenjem centralne vlasti, koja je počela od *glasnosti* i *perestrojke*, SSSR se postupno počeo otvarati te je Čečenija kao jedna od sastavnica slijedila tu dinamiku. Upravo je ideološka i politička liberalizacija bila jedna od glavnih katalizatora događanja u Čečeniji. *Glasnost* i demokratizacija su imale različite učinke u različitim dijelovima zemlje. U Rusiji je došlo do ekonomskih i političkih reformi, a u mnogim neruskim republikama do otvaranja identitetskih pitanja i propitkivanja državnog uređenja SSSR-a (Lapidus, 1998). Nacionalizam kod Čečena je praktički neodvojiv od islama, pa nije ni čudo da je jedna od važnijih diskusija među sjevernokavkaskom intelektualnom elitom prava istina o imamu Šamilu koju su Sovjeti prekrojili da služi njihovim interesima te su prikazali njegovu anticarsku stranu, ignorirajući religijski dio priče.

Kasnih 80-ih došlo je do javnih vjerskih prosvjeda na Sjevernom Kavkazu, što je bio znak da se vremena mijenjaju (Bryan, 1992). *Perestrojka* je sa sobom donijela osnivanje Nacionalnog fronta (NF) na čelu s Khozhom-Akhmedom Bisultanovom na jednom ekološkom prosvjedu u Gudermesu 1988. godine, prvim te vrste u Čečeniji (German, 2003).

Tzv. eko-nacionalizam nije bio stran na prostoru SSSR-a nakon *glasnosti* te je korišten u baltičkim republikama i u Ukrajini (Hughes, 2007). Nacionalni front se zalagao za demokratizaciju javnog političkog života, revitalizaciju čečensko-inguške povijesti, kulture, jezika, zaštitu okoliša te za ukidanje diskriminatorne prakse nezapošljavanja Čečena u državnim službama (German, 2003). *Glasnost* u Čečena nije isprve donijela gorljiv separatizam, već povećanu svijest o povijesnim traumama koje su proživjeli te se intenzivirao osjećaj povijesne nepravde. Također je imala izraženu ekonomsku komponentu (Sokirianskaia, 2008). Prema Lapidus (1998) postoje dva glavna formativna elementa čečenskog nacionalnog pokreta: kolektivna trauma od egzila, koja je ujedno i ključni formativni faktor te strukturno naslijeđe sovjetske politike prema nacionalnostima. Sufijski islam postao je krajem 80-ih „manifestacija nacionalizma i samoidentifikacije” za velik dio populacije Kavkaza (Bodansky, 2007: 20). S druge strane, učinci rusifikacije bili su također vidljivi - većina Čečena nije slijedila tradicionalnu ili fundamentalističku interpretaciju islama te je ruski jezik bio raširen u upotrebi (Bodansky, 2007). Važno je napomenuti da Sovjeti tijekom cijele svoje vladavine nisu uspjeli potpuno iskorijeniti islam. Nije bilo neobično da se član partije u mirovini vrati natrag svojim vjerskim idealima. *Glasnost* je ohrabrila muslimane da otvore ideološki front sa službenom sovjetskom doktrinom te je kasnih 80-tih Kavkaz postao poprištem vjerskih prosvjeda (Bryan, 1992).

Na čelo Čečensko-Inguške ASSR dolazi Doku Zavgajev koji je ujedno postao i član Centralnog komiteta Komunističke partije, što ga je činilo nominalno najmoćnijim Čečenom otkad je SSSR uspostavljen (Schaefer, 2010). Dolaskom Zavgajeva olabavljeno je stajalište po pitanju religije, dopuštena je objava neovisnih novina koje su mogle slobodno kritizirati vlasti (German, 2003). Također dolazi do uspostavljanja prvih političkih stranaka pa tako Zelimkhan Janderbijev u svibnju 1990. god. uspostavlja Nahsku demokratsku stranku, prvu stranku čiji je cilj nezavisna država (Schaefer, 2010). Novo stajalište prema religiji dovelo je do osnivanja sjevernokavkaske islamske stranke naziva Preporod u kolovozu 1990. godine s ciljem obnove šerijatskog zakona i otvaranja medresa⁶ (German, 2003). Tijekom nadmetanja između Gorbačova i Jeljcina svaki od njih je pokušao ugroziti poziciju drugog donošenjem raznih propisa, zakona i ostalih pravnih dokumenata. Svjestan Jeljcinove popularnosti, Gorbačov je pokušao povećati broj federalnih subjekata koji bi odgovarali direktno njemu kako bi time stekao povećanu potporu. U tu svrhu je 26. 4. 1990. godine donesen zakon broj 1457-I kojim su se prava autonomnih republika izjednačila s onima sovjetskih republika, što

⁶ Islamska škola

je značilo da je Čečensko-Inguška ASSR postala zasebni federalni subjekt izuzet od RSFSR-a i kao takva je raspadom SSSR-a legalno mogla proglasiti nezavisnost, što bi također značilo da je svaka sljedeća akcija Rusije protiv Čečenije bila međunarodnopravno neutemeljena. Sami Čečeni su bili uvjereni da bi im ekonomski samostalnim bilo bolje nego što im je bilo u SSSR-u ili pod ruskim kišobranom zato što Čečenija leži na visokokvalitetnim naftnim rezervama (Schaefer, 2010).

Dio čečenskih intelektualaca je smatrao da je potrebna platforma gdje bi se otvoreno razgovaralo o sadašnjosti i budućnosti čečenske nacije te su izašli s idejom osnivanja Nacionalnog kongresa koju je podržao i sam Zavgajev. Prvi Nacionalni kongres (OKChN) je održan do 23. do 25. studenog 1990. godine u Groznom kako bi se ujedinile političke snage i pokrenule političke promjene te su na njemu istaknuti glavni ciljevi, borba za demokratsku tranziciju republike i prava čečenskog naroda, te su sukladno tome samo etnički Čečeni prisustvovali kongresu. Delegati na kongresu su birani na lokalnoj razini prije samog kongresa s ciljem da jedan delegat predstavlja otprilike 1000 ljudi te da svaki član izvršnog vijeća kongresa predstavlja 10 delegata. Raspravljalo se i o kadroviranju te je postignut konsenzus oko toga da ostalim nečečenskim narodima neće biti dostupna određene pozicije poput ministra unutarnjih poslova i sl. Na kongresu je bila jasno vidljiva podijeljenost na tri tabora: aktualnog republičkog vodstva, umjerenih demokrata te radikala poput Janderbijeva, Gantemirova i Mamodajeva. Kongres je izglasao rezoluciju koja je uključivala radikalni program čečenskog nacionalizma s mjerama koje podržavaju čečensku kulturu i jezik, islamsku vjeru te reparacije za štetu uzrokovanu deportacijom (German, 2003). General-bojniku Džoharu Dudajevu ponuđeno je mjesto čelnika novonastalog Kongresa (Schaefer, 2010). Dudajev je bio osoba koja je svoje djetinjstvo provela u Kazahstanu, oženio je Ruskinju te se prilikom upisa na sveučilište izjasnio Osetom kako bi povećao svoje šanse za upis na fakultet (Souleimanov, 2007). Njegova pozadina također nije bila jaka jer je bio pripadnik neutjecajnog klana (German, 2003). Izgleda da mu je bila predviđena većinom simbolička uloga ili ga se mislilo lako kontrolirati. Naime, Dudajev je bio svojevrsni anonimus u čečenskoj javnosti, dok su ljudi poput Beslana Gantamirova, Yaraghija Mamodajeva i Yusupa Soslambekova bili izrazito cijenjeni i poznati u čečenskom društvu te je teško povjerovati da bi pristali na dijeljenje moći s Dudajevom (Souleimanov, 2007).

Vrhovni sovjet prihvaća deklaraciju dva dana nakon završetka kongresa, 27. studenog 1990. godine. U njihovom dokumentu zadržava se ideja Čečenije kao suverene države koja nije sastavnica niti jedne državne zajednice te će ona kao takva potpisati potencijalni sporazum o uniji ili federaciji samo ukoliko bude jednakopravno tretirana kao i druge države

koje bi bile konstituenti takve zajednice (German, 2003). Nakon ovoga Dudajev 1. prosinca iste godine prihvaća svoju novu funkciju predsjedavajućeg u izvršnom odboru Čečenskog nacionalnog kongresa (Schaefer, 2010). Samo čečensko društvo je 1990. god. bilo podijeljeno na tri strane: prva strana koja je smatrala da Čečeni i Rusi imaju zajednički identitet te je zagovarala nacionalno samoodređenje unutar okvira ruske države. Druge dvije strane su bili nacionalisti koji su se dijelili na one koji su bili za neovisnu i suverenu Čečeniju te oni koji su zagovarali Nahsku državu koju bi dijelili zajedno s Ingušima. Sama Čečenska deklaracija o nezavisnosti je stoga imala tri javno objavljena nacrtu koja su odražavala stajališta gore navedenih struja. Nacrt predložen od strane Vrhovnog republičkog sovjeta je predlagao proglašenje Čečenije-Ingušetije kao neovisne sastavnice unutar Ruske federacije i SSSR-a. Janderbijev i njegova Nahska demokratska stranka zagovarali su suverenu Nahsku Republiku, dok je Čečenski nacionalni kongres zagovarao uspostavu nezavisne Čečenske Republike Ičkerije i odvajanje od Rusije (Sokirianskaia, 2008).

Navedeni događaji predstavljaju ispunjenje svih prije navedenih preduvjeta za stvaranje pokreta otpora odnosno pobune, od kojih ne trebaju biti svi ispunjeni za pokretanje secesije: kontrola koja izmiče iz ruku središnje vlasti i čijim izostankom nastaje vakuum koji će alternativa biti u mogućnosti popuniti, postojanje alternativnog vodstva, ideologija radi koje su pobunjenici spremni umrijeti te populacija koja podržava promjene i koja će postati oružje ustanka. U prvoj polovici 1991. godine stanje u čečenskoj politici bilo je izravni odraz politike na nacionalnoj razini gdje se odvijala borba za moć između Jeljcina i Gorbačova koji također nisu mogli postići niti konsenzus oko čečenskog pitanja; dok je Jeljcin bio zabrinut što će učiniti Dudajev jer je Zavgajev bio njegov čovjek, Gorbačova je više zanimalo što će učiniti Zavgajev (Schaefer, 2010). Prvi otvoreni akt neposlušnosti prema centru, odnosno vodstva Čečensko-Inguške ASSR prema centralnoj vlasti je odluka o odbijanju prisutnosti na referendumu o izravnom biraju predsjednika RSFSR-a te na niti jednim ruskim izborima općenito (German, 2003). Ovaj povijesni trenutak i svi događaji koji su mu prethodili ili oni koji su se događali paralelno, poput ekonomske krize koja je prisilila na povratak velik broj visokoobrazovanih ili visokopozicioniranih Čečena koji su radili negdje drugdje po SSSR-u, visoke stope nezaposlenosti, uvelike su utjecali na stvaranje plodnog tla za nacionalizam i separatizam (Sokirianskaia, 2008).

Sokirianskaia (2008:110) čečenski nacionalizam razvijen do 1991. godine naziva „nacionalizmom suprotstavljenih mehanizama”. On se s jedne strane temelji na odbacivanju Rusije, antikolonijalizmu i kompleksu progonjene nacije, dok s druge strane uživa u koristima povezanosti s Rusijom poput industrijalizacije, modernizacije, obrazovanja vlastitih elita i

ostalnih postignuća kroz zajedničku državu. Čečeni su imali izrazito organsku percepciju sebe kao nacije, smatrali su se gotovo pa ljudskim bićima s određenim moralnim normama i karakteristikama više nego što su se smatrali apstraktnim kolektivom (Sokirianskaia, 2008).

3.2.1. Neuspjeli puč

Čečenski nacionalisti su se prvo trebali obračunati s Zavgajevom i Centralnim komitetom. U svibnju 1991. godine Dudajev je proglasio Zavgajeva i republički Vrhovni sovjet nelegitimnim te je izjavio da će Čečenski nacionalni kongres do sljedećih izbora preuzeti državne stvari u svoje ruke. Kao odgovor na to Vrhovni sovjet Republike zabranio je sve opozicijsko djelovanje te krenuo s uhićenjima. Sljedeći mjesec su na rasporedu bili izbori za predsjednika RSFSR-a gdje je Jeljcin u lipnju 1991. godine osvojio 57 % glasova nasuprot 16 % glasova koliko je dobio Nikolaj Rižkov, kandidat kojeg je podržavao Gorbačov. Ovi izbori se uzimaju kao direktan odgovor populacije na Gorbačovljevu namjeru da SSSR održi na okupu te su u Čečeniji doveli do još jednog sukoba između Kongresa Džohara Dudajeva i Vrhovnog sovjeta ASSR (Schaefer, 2010). Sukob se dogodio oko pitanja trebaju li se izbori za predsjednika RSFSR-a održati na čečenskom tlu. Premu Dudajevu odnosno OKChN-u izbore se nije trebalo održati jer je Čečenija neovisna država koje se ne tiče tko će biti predsjednik RSFSR-a. Zavgajev je, premda je podržao suverenitet i odbio sudjelovanje na referendumu u ožujku, bio protivnik secesije te je smatrao da se izbori moraju održati. Štoviše, na izborima je podržao Jeljcina nasuprot Gorbačovljeva kandidata (German, 2003). Dudajev 8. lipnja 1991. godine saziva sjednicu Svenacionalnog kongresa čečenskog naroda, odnosno Nacionalnog kongresa čečenskog naroda. Proglasio je neovisnu Čečeniju koja neće biti dio SSSR-a niti Rusije te je Centralni komitet izgubio većinu moći osim na sjeveru zemlje (Souleimanov, 2007). Janderbijev (1994 navedeno u Schaefer, 2010), koji je bio zamjenik predsjedavajućeg Nacionalnog kongresa, u svojim memoarima piše kako je Jeljcin dva tjedna nakon izbora poslao izaslanika preko kojeg je poručio da će u slučaju čečenskog odcjepljenja koristiti sva raspoloživa sredstva koje ima te Čečeniju vratiti u prošlo stoljeće ukoliko to bude potrebno. Gorbačov je u pokušaju da održi SSSR na okupu u kolovozu planirao potpisati novi sporazum o uniji kojim bi Sovjetski Savez postao federacija nezavisnih republika sa zajedničkom vanjskom, sigurnosnom i ekonomskom politikom.

Reakcionarne snage su 19. 8. 1991. pokušale izvršiti puč pod presumpcijom da će ih većina populacije podržati jer se većina odlučila na ostanak u SSSR-u. Na čelu puča su bili sovjetski potpredsjednik, premijer, ministar obrane i šef KGB-a. Uhitili su Gorbačova na Krimu, proglasili izvanredno stanje, zabranili neovisne medije te poslali vojsku na zgradu

parlamenta. Nisu uhitili Ruslana Hazbulatova, Čečena na čelu Vrhovnog sovjeta Ruske federacije i Jeljcina, koji su odmah istupili protiv pučista. Ova pogreška ih je potencijalno koštala uspjeha te je puč propao nakon par dana. U Čečeniji je pobuna uzrokovala dodatno previranje. Naime, Zavgajev je propustio odmah osuditi puč te je to protumačeno s obje strane kao prešutna podrška pučistima (Schaefer, 2010). S druge strane, Nacionalni kongres na čelu s Dudajevom uvidjevši da bi bilo kakva promjena vlasti, u kojoj bi se vlast radikalizirala, ne bi odgovarala čečenskom putu, odmah izdaje proglas u kojem su najvažnije stavke:

1. pučisti su kriminalci koji su počinili veoma ozbiljan zločin prema ljudima i ustavu
2. poziva se populacija da podrži i slijedi Jeljcinov ukaz
3. svaka radnja od strane MVD-a⁷, KGB-a i vojske koja služi da se pomogne pučistima ili se slijedi njihova naredba protivna je interesu naroda
4. poziva se populaciju da pokaže snagu i odlučnost u obrani demokracije te da izrazi civilni neposluh
5. protestira se protiv uhićenja Z. Janderbijeva te se uhićenje smatra nezakonitim kršenjem ljudskih prava (Benningsen Broxup, 1992).

Zatim su 22. 8. 1991. god. organizirali prosvjed na središnjem trgu te su potom upali u zgradu lokalne televizije (Souleimanov, 2007; Schaefer, 2010; German, 2003; Benningsen Broxup, 1992). Zahtjevi su bili sljedeći:

1. ostavka Zavgajeva
2. raspuštanje Vrhovnog sovjeta
3. prijenos ovlasti na Izvršni odbor Čečenskog nacionalnog kongresa
4. raspuštanje Vijeća ministara
5. uspostava komisije koja će istražiti neustavne postupke MVD-a, KGB-a i tužiteljstva neposredno nakon puča (Benningsen Broxup, 1992).

Stvari nakon pokušaja puča poprimaju novu dinamiku. Jeljcin 26. kolovoza šalje delegaciju u Čečeniju kako bi Zavgajeva odvratila od mogućeg korištenja sile u svom obračunu s Kongresom te kako bi došlo do smjene Zavgajeva kojeg je trebao naslijediti tadašnji sovjetski ministar kemijske industrije Salambek Khadzijev. Jeljcin se sada morao suočiti s posljedicama svojih prijašnjih politika u borbi s Gorbačovom zbog kojih je došlo do slabosti centralne kontrole. Institucije SSSR-a i RSFSR-a bile su u borbi za prevlast, što je rezultiralo smanjenom učinkovitošću obje strane i otežanom kontrolom nad periferijom te se zato sastao s predsjedavajućima Vrhovnih sovjeta 10 od 16 autonomnih republika kako bi

⁷ Министерство внутренних дел – Ministarstvo unutarnjih poslova

potpisali zajedničku izjavu u kojoj se podržava teritorijalna cjelovitost RSFSR-a. Jelcin i Hazbulatov su smatrali da manji narodi ne mogu imati ista prava kao što to imaju npr. Gruzijci ili baltičke zemlje. Delegacija je pokrenula pregovore između dvije sukobljene strane u kojima je Vrhovni sovjet autonomne republike na čelu sa Zavgajevom odbio odstupiti. Prema mišljenju jednog od najznačajnijih čečenskih akademika, Džabraila Gakajeva, uporno odbijanje Zavgajeva da podnese ostavku i raspiše nove parlamentarne izbore samo je osnažilo radikalne nacionaliste i uništilo jedinu šansu za deeskalaciju postojeće situacije. Kao odgovor na Zavgajevljevu tvrdoglavost tisuće ljudi s cijelog prostora autonomne republike prosvjedovalo je na glavnom trgu u Groznom te je svaki prosvjed postajao sve radikalniji i kulminirao je rušenjem Lenjinova kipa na glavnom trgu i njegovim bacanjem u rijeku (German, 2003). Na prosvjedima se zahtijevala neopoziva ostavka vodstva koje je izdalo narod dok se odvijala pobuna, a prosvjednici su čak blokirali aerodrom u Groznom kako bi spriječili bijeg republičkog vodstva u Moskvu.

Na koncu kolovoza, novinska agencija TASS je izvještavala o događajima u Čečeniji gdje su predstavnici bezbroj sela i gradova došli u Grozni izraziti potporu protivnicima republičkog vodstva (Benningsen Broxup, 1992). Dudajev je u ovom trenutku bio samo oporbeni lider bez stvarne moći da bi promijenio stvari, no situacija se počela mijenjati u njegovu korist stvaranjem Nacionalne garde kojom je zauzeo sve važnije medije i došao do mogućnosti kontrole informacija koja dolazi do populacije. S druge strane, Vrhovni sovjet Čečenije-Ingušetije je zahvaljujući društvenoj klimi te svojim nečinjenjem izgubio legitimitet. Uzevši sve navedeno u obzir, lako je zaključiti da se u vrlo kratkom vremenu stvorio vakuum moći (German, 2003).

Zgrade Vijeća ministara i parlamenta zauzete su 1. rujna te je na njima istaknuta zelena islamska zastava (Benningsen Broxup, 1992). Treće zasjedanje Nacionalnog kongresa održalo se u Groznom od 1. do 2. rujna 1991. godine. Donesena je rezolucija kojom se poziva na održavanje parlamentarnih i predsjedničkih izbora 27. listopada kojom se Vrhovni republički sovjet proglašava nelegitimnim. Zavgajev je cijelo vrijeme uporno inzistirao na protuustavnosti kongresa, dok je Izvršni odbor kongresa inzistirao na tome da je njihov cilj izgradnja demokratskog društva uz zajamčena prava svim ljudima. Izvršni odbor je u svom daljnjem nastojanju da prigrabi vlast pozvao Lečija Magomedova da oformi privremenu vladu radi bolje koordinacije prodemokratskih snaga na predstojećim izborima. Ovakvu vladu bi onda kongres lako popunio sa svojim članovima te bi im to dalo dodatnu municiju u borbi protiv Vrhovnog sovjeta republike. Kao što je prije napomenuto, Dudajev je i dalje bio samo oporbeni lider koji nije imao jednoglasnu podršku cijele Čečenije u kojoj je i dalje značajan

broj ljudi odbacivao njegov radikalni separatizam. Na sastanku religijskih autoriteta organiziranim od strane saveznika Vrhovnog sovjeta osuđena je rezolucija kongresa kao protuustavna i nemoralna. S druge strane, čečenska liberalna opozicija je bila mnogo umjerenija u svojim zahtjevima prema Moskvi nego što je to bio Dudajev. Zahtijevali su veću autonomiju te prihvaćali ostanak unutar Rusije.

Prezidij republičkog Vrhovnog sovjeta 3. rujna proglašava izvanredno stanje kao odgovor na poteze OKChN-a koji je, kao odgovor na ovaj potez, jednostrano raspustio parlament i oformio svoje vlastito zakonodavno tijelo koje je proglasilo sve zakone donesene od strane Vrhovnog sovjeta nelegitimnim. OKChN nije imao nikakvo međunarodnopravno uporište u svojim postupcima. Svi gore navedeni potezi OKChN-a nisu naišli na oštru osudu Moskve koja je bila zauzeta vlastitim problemima te je iz tog razloga Dudajev relativno lako zgrabio vlast. Nacionalna garda 6. rujna upada u zgradu tijekom sjednice Vrhovnog sovjeta te prisiljava Zavgajeva da potpiše ostavku, što je značilo da je OKChN ostao kao jedini organ vlasti. Dudajev je smatrao da je dobio legitimitet samim tim što je bio podržan od strane većine populacije. Pošto je volja većine neovisna država, oni samo ispunjavaju narodnu volju. Iz Moskve je potpuno izostala bilo kakva potpora Zavgajevu, štoviše Hazbulatov je kao desna Jeljcinova ruka izrazio zadovoljstvo padom Zavgajeva. Hazbulatov je otputovao u Čečeniju 14. rujna kako bi nagovorio čečenski parlament da se raspusti i pripremi za nadolazeće izbore. Vrhovni sovjet republike s Hazbulatovom kao predsjedavajućim dan nakon izglasao je svoje raspuštanje i osnivanje Privremenog vijeća koje je imalo za zadatak obnašati vlast do održavanja novih parlamentarnih i predsjedničkih izbora. Nakon što se situacija smirila Dudajev je jednostavno objavio da raspušta Privremeno vijeće te da smatra da je Izvršni odbor OKChN-a jedina legitimna vlast. Funkcioniranje samog Privremenog vijeća je bilo izrazito otežano zbog frakcijske borbe radikala i konzervativaca unutar njega samog. Konzervativci su smatrali da Privremeno vijeće treba držati konce vlasti u svojim rukama sve dok se ne održe izbori. Izbori su prema njihovom mišljenju trebali biti odgođeni i održani u studenom kako bi se stvorio prostor za održavanje konvencionalne izborne kampanje. Radikali su dijelili isto mišljenje s OKChN-om te su smatrali da bi se izbori trebali održati u listopadu kako bi se minimalizirala mogućnost ruskog miješanja.

Kako bi se spriječilo dodatno pogoršanje situacije i situacija poput one u Gorskom Karabahu koja nije razriješena do dana današnjeg, u još jednom pokušaju zavođenja reda u Grozni 6. listopada stiže delegacija na čelu s potpredsjednikom RSFSR-a Aleksandrom Ruckojem. Jeljcin je smatrao da se pod svaku cijenu treba održati zakon i red te da se svi budući izbori trebaju održati u skladu s važećim zakonima i da sve ilegalne oružane formacije

trebaju predati svoje oružje. Privremeno vijeće je preko Ruckoja uputilo apel Vrhovnom sovjetu RSFSR-a kojim je istaklo da je djelovanje OKChN-a dovelo do toga da ponovno postoje paralelne strukture moći. Prezidij Vrhovnog Sovjeta RSFSR-a kao odgovor na apel Privremenog vijeća donosi rezoluciju kojom oštro osuđuje poteze OKChN-a i još jednom izražava potpunu potporu Privremenom vijeću kao jedinom legalnom organu vlasti (German, 2003).

U rezoluciji se navodi da se teroriziranje republike od strane ilegalnih oružanih formacija nastavlja te su ugroženi život, prava i vlasništvo svih stanovnika republike. Navodi se da se na Privremeno vijeće sastavljeno od članova bivšeg Vrhovnog republičkog sovjeta treba gledati kao na jedini legitimni organ državne vlasti do izbora, upućuje se ultimatum svim ilegalnim oružanim formacijama da predaju oružje koji ističe u ponoć 10. listopada 1991. godine te se naglašava da Privremeno vijeće treba poduzeti sve potrebne mjere koje im stoje na raspolaganju kako bi osigurali poštivanje postojećih zakona (Benningsen Broxup, 1992). Prema riječima Hazbulatova, Dudajev nije predstavljao nikoga osim svojih 200-300 naoružanih mladića te stanovništvo želi da centralna vlast zavede red, bilo mirom ili silom. Čečenski odgovor je još jednom potvrdio da ne postoji jednoglasje ili konsenzus u čečenskom društvu. Dio predvođen Zelenim pokretom bio je čvrsto uz Privremeno vijeće dok je Izvršni odbor OKChN-a osudio rusko miješanje u unutarnje stvari republike te je proglasio opću mobilizaciju muškaraca između 16 i 55 godina, opozvao sve Čečene koji su bili dijelom vojske SSSR-a te zapovjedio Nacionalnoj gardi da bude u stanju borbene spremnosti.

Dudajev je u svojim obraćanjima svjetskoj javnosti inzistirao da je jedini cilj jamčiti svima jednaka prava zajamčena u demokratskim društvima neovisno o razlikama među ljudima te da OKChN nije imao nikakve namjeru potpuno preuzeti zakonodavnu i izvršnu vlast. U obraćanjima čečenskoj populaciji optuživao je rusko vodstvo za otvoreno miješanje u čečenske unutarnje poslove te je, upozoravajući na prisutnost neprijateljskih vojnika u susjednim republikama, pozvao stanovništvo da bude spremno na rat. U poruci Izvršnom odboru OKChN-a 19. listopada Jeljcin osobno optužuje Izvršni odbor za protuustavne postupke te urgira da se s njima prestane. Još jednom ponavlja podršku Privremenom vijeću te njihovom predloženom datumu izbora koji se trebao održati zajedno s referendumom o budućnosti regije te ponavlja prijetnju Kongresu koju će Kongres interpretirati kao praznu prijetnju i ignorirati: daje Kongresu tri dana da prihvati vlast Privremenog vijeća ili će vojska biti prisiljena braniti ustavni poredak (German, 2003).

3.2.2. Predsjednički i parlamentarni izbori i pokušaj intervencije

Do parlamentarnih i predsjedničkih izbora je ipak došlo u terminu u kojem je Dudajev to planirao, 27. listopada 1991. godine. Dudajev je postao predsjednik s više od 80 % glasova uz izlaznost veću od 70 %. Jeljcin je na dan izbora istaknuo da priznaje pravo naroda na samoodređenje, no prava jednog naroda na samoodređenje ne mogu ugrožavati teritorijalni integritet drugog. Opozicija je osporavala rezultate izbora po više osnova počevši od toga da je izborna komisija bila sastavljena u cijelosti od članova Izvršnog odbora OKChN-a do toga da su oružane formacije blokirale sva sredstva komuniciranja potrebna za odvijanje konvencionalne izborne kampanje u kojem bi sve strane sučelile svoje programe. Privremeno vijeće je odbilo priznati rezultate ovakvih izbora te su smatrali da bilo kakav zakon donesen od tzv. predsjednika i parlamenta neće imati nikakvu zakonsku snagu. Vijeće je uredno nastavilo pripremu za izbore u studenom te je u tu svrhu osnovalo i svoju izbornu komisiju.

Prvi potez Dudajeva kao predsjednika je bio odmaknuti Čečeniju od Rusije. Dudajev 1. studenog 1991. godine predsjedničkim dekretom donosi Zakon o državnom suverenitetu Čečenske Republike kojim se proglašava odcjepljenje Čečenije od Ruske Federacije. U ratu rezolucijama, ruski parlament donosi svoju rezoluciju kojom se naglašavaju neustavnost provedenih izbora te ruski teritorijalni integritet. Uvidjevši da je krizu nemoguće razriješiti mirnim putem te da će Dudajev ostati pri svome, odlučeno je da se kriza razriješi vojnim intervencijom i Ruckoj je ovlašten isplanirati glavne parametre akcije svrgavanja Dudajeva. Izvanredno stanje u Čečenskoj Republici u trajanju od mjesec dana proglašeno je 9. studenog (German, 2003). Prema Schaeferu (2010) ovakav potez je došao prekasno zato što su Čečeni već preuzeli sve organe vlasti te bi u ovom trenutku trebalo doći do oružanog sukoba s više od 60 000 pripadnika Nacionalne garde. Dodatni problem predstavljala je činjenica da je vojska SSSR-a odgovarala Gorbačovu, a ne Jeljcinu. Ovaj izostanak čvrste kontrole dao je savršenu šansu da se Čečeni mobiliziraju bez previše pritiska. Jeljcin je na kraju poslao 632 pripadnika MUP-a u Čečeniju. Trupe koje su sletjele na aerodrom pokraj Groznog su smjesta nadjačane i razoružane od strane pripadnika Nacionalne garde, dok je drugi odred koji je poslan u Grozni s ciljem zauzimanja strateških ciljeva zarobljen u zgradi republičkog MUP-a (German, 2003). Iste te noći, oko 200 000 Čečena iz svih krajeva republike je došlo u Grozni kako bi podržali Dudajeva i proslavili ruski poraz (Souleimanov, 2007).

Neuspjeli pokušaj da se svrgne Dudajev samo je pridonio njegovoj popularnosti. Suočene s opcijom ruske invazije, sve grupacije su se brzo okupile oko Dudajeva koji je iskoristio čečensku nacionalnu memoriju kako bi usadio strah od novih deportacija stanovništva i zbio

redove. Nakon neuspjelog ruskog pokušaja svrgavanja i zatim povlačenja, Dudajev je ukinuo policijski sat i naredio Nacionalnoj gardi da se povuče. Kako bi bio spreman za budući sukob s Rusima naredio je početak novačenja i nastavio s planovima za stvaranje čečenske vojske. (German, 2003).

3.3. Nakon disolucije SSSR-a

Prema Souleimanovu (2007) postsovjetsko društveno stanje u Čečeniji najbolje opisuje naziv mafijaški kapitalizam koji je bio karakteristika u većoj ili manjoj mjeri svake postsovjetske republike osim tri baltičke. Čečenija se našla u izuzetno teškoj ekonomskoj situaciji. Došlo je do odumiranja cijelih sektora ekonomije i velikog pada BDP-a zbog naglog gubitka ekonomskih veza raspadom SSSR-a te slabog sustava središnje vlasti. Naftna industrija i grane povezane s njom i dalje su prosperirale, no većinom su preuzete od strane naoružanih kriminalaca, što je značilo da država nije imala nikakvu kontrolu nad najvažnijim ekonomskih granama. U ovakvoj situaciji je brzo jedan mali dio čečenskog društva postao izrazito bogat, dok se velika većina borila da preživi. Javni sektor počevši od sredine 1991. godine nije primao plaću, nisu se isplaćivale socijalne naknade i mirovine te vlast nije mogla kontrolirati u cijelosti svoj teritorij koji je postao utočište mnogih kriminalnih bandi. Gore navedenim događajima treba pridodati i odlazak više desetaka tisuća stanovnika, najvećim dijelom dobro obrazovanih etničkih Rusa koji je dodatno narušio gospodarsko stanje.

Suočen s brojnim problemima nastalim raspadom SSSR-a i provedbom ekonomskih reforma u Rusiji, Jeljcinu je najjednostavnije bilo blokirati Čečeniju u pokušaju da stvori sanitarni kordon kako bi se spriječio efekt prelijevanja u druge republike te kako bi ekonomskom propašću prisilio Dudajeva na ustupke (Hughes, 2007). Prema Germanu (2003) iako su čečenski dužnosnici ustrajali u tvrdnji da ne primaju nikakvu novčanu potporu od Rusije, Čečenija je ostala ovisna o financijskoj pomoći. Štoviše, Čečenija praktički nije plaćala porez dok je s druge strane bila jedna od najvećih primatelja državne potpore sve do ožujka 1993. godine kada je parlament Ruske Federacije odlučio s obustavom financijskih potpora Čečeniji kako bi prisilio Dudajeva na ustupke. Prema Moskalevu (navedeno u German, 2003:62) Čečenija je postala nešto što on naziva republikom duhova, koje definira kao „međunarodno nepriznate republike koje egzistiraju pod trajnim izvanrednim stanjem te je većina njihovih prihoda iz ilegalnih izvora.” Jeljcinu je Čečenija dobro poslužila kao neprijatelj u vrijeme ekonomskog kolapsa Rusije, što je skrenulo pogled javnosti s ekonomske sfere problema (Galeotti, 2014).

Na čečenskoj strani nailazimo na različite ideologije u periodu od 1990. do 1994. godine. Među onima koji su zagovarali nezavisnost nalazimo na secesioniste koji zagovaraju demokratski izabranu vladu i na tradicionaliste koji zagovaraju vladanje utemeljeno na islamskim načelima. Stil čečenskih političara na vlasti tog doba je bila kombinacija nacionalizma povezana s islamom, najučinkovitijim sredstvom društvene mobilizacije tih godina. Ovakvo stvaranje hibridnih, trećih ideologija nije neobično za pobunjeničke pokrete (Schaefer, 2010). Dudajev je na domaćem planu pokušavao stvoriti striktno predsjednički sustav vladavine, što je nailazilo na veliki otpor utjecajnih klanova u Čečeniji jer bi to značilo njihov potpuni gubitak utjecaja.

U ožujku 1992. godine Čečenija ratificira novi ustav koji u preambuli ističe da je ustav vođen idejama humanizma (Hughes, 2007). Članak 1. definira Čečeniju kao suverenu demokratsku državu nastalu na principu samoodređenja naroda (German, 2003; Hughes, 2007), a u članku 2. stoji da sva moć izvire iz naroda, dok se u članku 4. ističe odvojenost religije i države. Pogledom na Ustav možemo zaključiti da se u mnogočemu ne razlikuje od bilo kojeg drugog temeljenog na sekularnom republikanskom nacionalizmu. Da je Dudajev planirao izgraditi islamsku državu, zasigurno bi zasnovao državu na islamu te bi se islamu dao povlaštenu položaj u ustavu i zakonima. Uvidom u njegove dekrete, akte i zapovijedi sredinom 1992. godine ne nalazimo na pokušaj islamizacije Čečenije. Štoviše, samo jedan njegov potez se ticao religije, a to je bio poziv na ekumenski sastanak svim religijama kako bi se uspostavila bolja religijska suradnja na prostoru Sjevernog Kavkaza. U ovom periodu Dudajevu je bio prioritet organiziranje neovisne sekularne republike te se bavio stvarima poput sastanaka, obrazovanjem, ekonomijom i sl. Gajio je personalistički i ideološki pristup vlasti, a budući da Dudajev nije bio baš vičan čečenskom jeziku te je njegov klan potjecao iz jugozapadnih planinskih dijelova Čečenije, bilo bi mu izrazito teško izgraditi klijentelističku mrežu koja se temelji na klanovima. Stoga je imenovao na funkcije osobe koje je smatrao sposobnima i lojalnim neovisno iz kojeg dijela Čečenije dolazili ili kojem su klanu pripadali (Hughes, 2007). Do kraja 1992. godine Dudajev je nacionalizirao cjelokupnu imovinu na svom teritoriju te opozvao sve Čečene prisutne u drugim parlamentima i tijelima vlasti (German, 2003).

Kao što je prije spomenuto, jedan od najvažnijih čimbenika za preživljavanje pobune odnosno pokreta otpora je pomoć koja stiže izvana. Generalno pobunama uvijek nedostaje oružja u borbi protiv vlade, oružja koje većinom stiže izvana i koje je ključno za učinkovitost pobune. U ovom slučaju paradoksalno je to što je Rusija nesvjesno poduprla Čečeniju oružjem koje će biti iskorišteno protiv nje. Raspadom SSSR-a na teritoriju Čečenije

nalazio se velik broj baza, oružja i tehnike koje su Čečeni počeli pljačkati. Do nikakvih oružanih sukoba nije došlo jer su dotadašnji sovjetski vojnici dragovoljno predavali svoje oružje te im je bilo važnije preživjeti nego izgubiti život za državu koja više ne postoji. Spletom okolnosti i događaja koji su obilježili raspad SSSR-a, Čečeni su došli u posjed izrazito velike količine naoružanja, dovoljno za eskalaciju pobune u treću i finalnu fazu (Schaefer, 2010). Prema Germanu (2003) povlačenje je konačno završeno u lipnju 1992. god. Povlačenje vojske označava uništenje zadnjeg stupa centralne moći u Čečeniji i još jedan ponižavajući ruski poraz. Sljedeći nam podatci pokazuju koliku je količinu naoružanja vojska ostavila u Čečeniji u lipnju 1992. godine:

<i>Vrsta</i>	<i>Količina</i>
Oklop:	
Tenkovi T-62 i T-72	42
Borbena vozila pješništva BMP-1 i BMP-2	35
Oklopni transporteri BTR-70 i BRDM-2	30
Protutenkovsko naoružanje (ukupno):	590
9P148 („Competition”)	2
9P185M („Bassoon”)	24
9P151 („Mongrel”)	51
Raketni bacač granata RPG-7	113
Artiljerija (ukupno)	153
BM-21 GRAD višecijevni raketni bacač	18
112mm haubica D-30	30
Malokalibarsko oružje (ukupno)	41 538
AK-47 jurišna puška	18 832
Dragunov snajper	533
Automatski bacač granata („Plamya”)	138
AKM jurišna puška	9307
TT i PM pištolji	10 581
Teški mitraljezi	678
Mitraljezi velikog kalibra	319
Streljivo	
82mm granate	1 000
122m granate za D-30	24 000+

Ručne granate	
RG-42	80 000
F-1	72 000
RGD-45	2 500+
Metci	
5.45 mm	11 000 000+
7.62 mm	2 000 000+
12.7 mm	500 000+
14.5 mm	140 000
Zrakoplovstvo	
L-39	111
L-29	149
MiG-17	3
MiG-15	2
AN-2	6
Mi-8 helikopteri	2

Pokušaji posredovanja su počeli praktički proglašenjem neovisnosti Čečenije te su se odvijali na razinama vlada i parlamenata. Najveća prepreka ikakvom dogovoru bili su upravo Jeljcin i Dudajev, odnosno glavni Dudajevljev zahtjev da Jeljcin osobno pregovara s njim, što bi dalo legitimitet njemu i njemu sličnima, te je također zahtijevao priznanje političke i državne suverenosti. Ruski parlament 6. lipnja 1992. godine mijenja članak 71. Ustava u kojem se spominje Čečensko-Inguška Autonomna Sovjetska Republika te se sada spominju Inguška Republika unutar Ruske federacije i Čečenska Republika unutar Ruske Federacije. Ovom novom definicijom ruski parlament po prvi put formalno prihvaća podjelu nekadašnje Čečensko-Inguške ASSR do koje je došlo čečenskim proglašenjem neovisnosti. Dudajev je na unutarnjem planu imao veliki problem s opozicijom. Pogrešno je pretpostaviti da je Dudajev uživao idilu na domaćem planu tijekom cijelog perioda. Loše ekonomsko stanje i neslaganje oko smjera u kojem Čečenija treba ići dovelo je do brojnih sukoba između Dudajeva i opozicije, od kojih su neki bili i naoružani. Dodatni problem je imao s parlamentom koji je po ustavu kreirao vanjsku i unutarnju politiku te čija je delegacija sudjelovala u brojnim uspješnim rundama pregovora sa Sergejom Šahrajom, tadašnjim zamjenikom premijera Ruske Federacije. Dudajev je raspustio parlament čije je lidere optužio za izdaju te je u lipnju 1993. godine objavio da će svim članovima delegacije koji su sudjelovali u pregovorima s Moskvom biti oduzeto državljanstvo (German, 2003).

3.4. Posredničko ratovanje kao preludij konvencionalnom

Tijekom cijele 1993. godine vodstva sukobljenih strana većinom su se bavila jačanjem vlastitih baza moći (German, 2003). U Rusiji je Jeljcin novim ustavom dobio proširene ovlasti no parlament je i dalje igrao ulogu u vlasti. U Čečeniji Dudajev nije tolerirao nikakvu opoziciju te se parlament pretvorio u njegovu produženu ruku. U prosincu 1993. god. u Čečeniji dolazi do neuspjelog pokušaja puča protiv Dudajeva od opozicije koju je podržavala Rusija. Oporba je uspostavila svoju vladu u sjeni te pozvala Rusiju da intervencijom ponovno uspostavi red u Čečeniji.

Ovaj period predstavlja pokušaj ruskoga vođenja pobunjeničke kampanje i Čečenija se u ovom periodu branila od subverzivnih pokušaja Rusije. U Čečeniji je od preduvjeta zasigurno postojala ranjiva populacija uz manjak vladine kontrole, no Rusija se teško nosila s uvjetom dostupnog alternativnog vodstva ili postojanja ideologije kojom bi se suprotstavila Dudajevu, što je i razlog zašto su Rusi posegli za rehabilitacijom prošlih kadrova koji su se na razne načine ogriješili o postojeću vlast u Rusiji (Schaefer, 2010). Stvari su se dodatno radikalizirale 27. svibnja 1994. godine nakon što je Dudajev preživio pokušaj atentata auto-bombom u kojem su poginuli njegov ministar unutarnjih poslova i vozač (German, 2003; Souleimanov, 2007). Odmah zatim oporbena Privremeno vijeće na čelu s Umarom Avturhanovom sazvalo je Kongres naroda Čečenije 3. i 4. srpnja na kojem su objavili kako je Dudajev svrgnut te da su formirane vojne jedinice lojalne Rusiji, a mjesec poslije izdali su nalog za Dudajevljevo uhićenje (Souleimanov, 2007). Kongres je izjavom osudio kriminalni Dudajevljev režim i zahtijevao izbore prije kraja kolovoza 1994. Kongres je i priznao gore navedeno vijeće kao najveći organ državne vlasti u Čečeniji te pozvalo Ruslana Hazbulatova neka povede ujedinjenu oporbu, na što su vlasti u Čečeniji reagirale zabranom Hazbulatovu da boravi na teritoriju Čečenije. Dudajev je zauzvrat sazvao izvanrednu sjednicu OKChN-a na kojoj je oštro osuđena opozicija te je pozvano na jedinstvo u obrani protiv vjerojatne ruske agresije. Dudajev je za svoga glavnog protivnika smatrao Ruslana Labazanova, s kojim se oružano obračunao krajem srpnja 1994. god., uz poginule na obje strane (German, 2003).

Oporba se razlikovala u svojim mišljenjima; dio se zalagao za aranžman po uzoru na Tatarstan, što bi značilo Čečeniju kao dio Ruske Federacije, dok se drugi dio nije protivio ideji neovisne Čečenije, no smetao im je Dudajev i ekonomski kolaps koji se dogodio (Souleimanov, 2007; German, 2003). Važno je naglasiti kako je Čečenija za razliku od Tatarstana imala vanjsku granicu te je secesija bila mnogo izvjesnija nego u slučaju Tatarstana. Gestrateški faktori u slučaju Čečenije predstavljali su mnogo veću važnost nego

kod Tatarstana. Pojavom neovisnih država nakon 1991. godine i novih mogućnosti za eksploataciju energetske resursa Čečenija je bila izrazito značajna za ruske interese u regiji (Lapidus, 1998). U sljedećoj tablici možemo vidjeti kratak prikaz glavnih opozicijskih skupina uz dodatne detalje o njima:

Tablica 1. Glavne opozicijske skupine u Čečeniji

Skupina	Voda	Sjedište	Dodatni detalji
Privremeno vijeće	Umar Avturhanov	Znamenskoye	Podržana vojno i financijski od strane Moskve. Manjak potpore van sjedišta zbog percepcije da su pod kontrolom Rusije.
	Beslan Gantemirov	Urus-Martan	Grupa B. Gantemirova se ujedinila s Privremenim vijećem krajem kolovoza 1994. te je on postao zapovjednik njihovih udruženih snaga. Ukupna snage oko 800 boraca.
Nisyo (Pravda)	Ruslan Labazanov	Argun	Izostanak potpore među narodom zbog kriminalne prošlosti Labazanova. Ukupne snage oko 200 boraca.

Skupina za mir	Ruslan Hazbulatov	Tolstoy-Yurt	U izostanku oružanih formacija koje bi ga podržale sklapa savez s grupom Labazanova, čime narušava ugled među stanovništvom. Nakon toga sklapa savez s Privremenim vijećem i Gantamirovom
Vlada narodnog povjerenja	Jaragaj Mamodajev	Moskva	Politička opozicija, zagovornik nenasilne opozicije Dudajevu
Parlament Čečenske republike u egzilu	Jusup Soslambekov	Moskva	Soslambekov je bio žestoki kritičar ruskog miješanja u unutarnja pitanja Čečenije

Izvor: German, T. C., 2003. *Russia's Chechen War*. London: RoutledgeCurzon.

Čečensko društvo i oporba nisu bili podijeljeni samo u političkim pitanjima (za i protiv secesije), već i regionalno i sociološki. Stepske regije poput Nadterečnog rajona i Groznog su bile dobro integrirane u SSSR, dok su južnije ruralne planinske regije imale izrazito antirusko raspoloženje. Sama geografska konfiguracija terena na jugu je predstavljala idealnu podlogu za razvoj gerile (Hughes, 2007). Rusija je bila uvjeren da s Dudajevom neće imati previše problema te su smatrali da će se njegov režim urušiti iznutra zbog svih političkih, ekonomskih i društvenih poteškoća s kojim se suočavao godinama, što bi usput uvjerilo populaciju da su podržali krivog čovjeka. Neuspjehu opozicije najviše su doprinijeli antagonizam između lidera opozicija koji je neutralizirao bilo kakav pokušaj Rusa da se postigne konsenzus među opozicijom kako bi se svrgnuo Dudajev te odbijanje davanja ikakve značajne uloge ili funkcije Hazbulatovu zbog njegovih nesuglasica s Jeljcinom (German, 2003).

S druge strane, u Rusiji su postojale različite pozicije oko čečenskog pitanja koje možemo kategorizirati kao liberalne, pragmatičke i nacionalističke, odnosno one koji su zagovarali vojnu intervenciju i oni koji su joj se protivili. Za prointervencioniste Dudajevljevo ustrajavanje na neovisnosti ugrožavalo je ruski teritorijalni integritet te je stoga bilo potrebno intervenirati prije nego se dogodi domino efekt koji bi se mogao proširiti na druge dijelove Rusije. Liberali koji su podržavali mogućnost vojne intervencije smatrali su da je stavljanje Čečenije pod kontrolu *conditio sine qua non*⁸ razvoja ruske demokracije. Nacionalisti su inzistirali na nužnosti intervencije jer je Rusija ponižena događajima u Čečeniji te joj je jedino intervencijom moguće vratiti njezin izgubljeni nacionalni ponos. Neintervencionisti su zagovarali stajalište kako je bilo kakva uporaba sile protiv Čečenije moralno neispravna jer narušava pravo na samoodređenje čečenskog naroda, tim više što se sam Jeljcin pozivao na nju tijekom svog sukoba s Gorbačovom (German, 2003).

U rujnu 1994. godine u zraku se osjećao građanski rat. U Argunu, gradu gdje se nalazila Labazanovljeva baza, dolazi do oružanog sukoba između dvije strane u kojem su Dudajevljeve snage nakon teških borbi zauzele grad. Gantamirov je također bombardirao aerodrom u Groznom, dok su opozicijske snage potpomognute federalnim trupama zauzele par strateški važnih sela oko grada. Rusija je također 5. rujna stavila sve jedinice na prostoru vojne oblasti Sjevernog Kavkaza u stanje povećane pripravnosti te zauzela sve ceste koje vode iz Čečenije, što označava pomak od bilo kakve politike pregovora i mirnog rješavanja sukoba. Kombinacija gore navedenih događaja dovodi do toga da Dudajev proglašava izvanredno stanje 16. rujna zbog, kako je navedeno, provokacija ruskih tajni službi i aktivnosti opozicije (German, 2003). Ruska vlada je izrazila strah od građanskog rata i apelirala na narod u Čečeniji da ostane miran. Također se istaknulo da vlast treba biti u rukama vlade nacionalnog jedinstva u koju će biti uključeni svi sudionici poput religijskih autoriteta, klanova itd. jer koncentracija vlasti u rukama jednog čovjeka neminovno dovodi do nasilja u Čečeniji. Zahvaljujući lobiranju Avturhanova, opoziciji je u studenom isporučeno teško naoružanje. Kulminacija ruske podrške opoziciji dogodila se 26. studenog kada su udružene snage opozicije potpomognute ruskim vojnicima napale Grozni iz tri smjera. Nakon 10 sati borbi opozicijske snage su poražene te je zarobljeno 120 vojnika, od kojih 58 federalnih. Ovaj događaj ujedno označava prekretnicu u rusko-čečenskim odnosima te u samom čečenskom poimanju Dudajeva. Dudajev je do napada bio pod kritikom oporbe i populacija je bila podijeljena u potpori Dudajevu. Napadom 26. studenog Dudajev je uspio

⁸ Uvjet bez kojega se ne može

konsolidirati svoju poziciju koja je sada imala čvrste temelje sazdane od straha od imperijalističke invazije (German, 2003).

Kako bi zaključili poglavlje, potrebno je još detaljnije istražiti legalnost čečenske secesije u ekonomskom i moralnom smislu. Prema Hughesu (2007) najveći test za međunarodnopravne norme koje se tiču prava na secesiju su, u slučajevima poput Čečenije odnosno u onima u kojima ne postoji dogovor između dvije strane i u kojima je tvorevina koja se poziva na pravo na samoodređenje, izvan administrativne kategorije koja je priznata pravnim načelom *uti posseditis juris*⁹. Prema nekim teorijama, ekonomska samodostatnost je ključna karakteristika neke države. Ako uzmemo ekonomsku samodostatnost kao kriterij, mnoge države ga ne ispunjavaju i postoje izrazito siromašne države kojima je potrebna pomoć izvana kako bi opstale kao npr. bivše kolonije koje su u velikom dijelu ekonomski ovisne o nekadašnjim kolonijalnim silama.

Nadalje, kako su granice država postajale sve manje bitne i ekonomska međuovisnost je rasla, rijetko koja država za sebe može tvrditi da je potpuno ekonomski samodostatna. S moralne strane gledišta, moralnost secesije uobičajeno se određuje snagom povezanosti naroda i teritorija na kojem obitava, odnosno postoji li prisutnost drugih etničkih grupa na teritoriju na koji se polaže pravo i je li zahtjev za tim jasno izražen narodnom voljom. Ukoliko uzmemo gore navedene parametre u obzir, moralna strana čečenske secesije ima dvije sporne točke: prema zadnjem predratnom popisu stanovništva Čečenija je imala oko 25 % nečečenskog stanovništva, koje je kroz nasilje ili ugnjetavanje bilo iseljeno prije rata. Ova politika preseljenja bi se mogla protumačiti kao pokušaj eliminiranja bilo kakve skupine koja bi polagala pravo na isti teritorij te bi samim tim svaki pokušaj secesije do kojeg je došlo takvim postupcima bio moralno neispravan. Veličina Čečenije se također promijenila od one povijesne jer je u SSSR-u došlo do transfera jurisdikcije Naurskog i Šelkovskog okruga iz ruske u čečenske ruke, što znači da se polaže pravo na veći teritorij. Legalnost secesije se mora promatrati kroz period kraja SSSR-a, odnosno temelja međunarodnog priznanja bivših sovjetskih republika. Kao osnova za priznanje se najčešće uzima Ustav iz 1977. godine te činjenica da su republike u pitanju bile konstituenti SSSR-a, odnosno zadovoljavale su uvjet *uti posseditis juris*. Uzimanje Ustava iz 1977. god. kao polazišne osnove za secesiju ignorira zakone iz 1990. godine kojima se subjektima SSSR-a proglašavaju i autonomne republike te im se izjednačava status s republikama.

⁹ Pravno načelo međunarodnog prava prema kojima se unutarnje granice konstituenata priznaju kao nove državne granice prilikom stjecanja neovisnosti tih konstituenata

4. Razvoj pokreta otpora u Prvom čečenskom ratu

Na intervenciju u Čečeniji Rusija je dijelom bila motivirana gubitkom prestiža na međunarodnoj sceni te ekspanzijom NATO-a na istok (German, 2003). Prema Lapidusu (1998) sukob je u velikoj mjeri bio proizvod loše institucionaliziranog procesa donošenja odluka koji je karakterizirao sukob između izvršne i zakonodavne vlasti. Iako velik dio društva nije podržavao vojnu intervenciju u Čečeniji, civilno društvo bilo je izrazito nerazvijeno te nedovoljno jako kako bi organiziralo ikakav prosvjed ili potaknulo vlastodršce na promjenu odluka, što je u praksi značilo da usprkos svim kritikama iz medija i parlamenta nije došlo do osnivanja velikih antiratnih pokreta ili do predstavljanja privlačne alternative.

Kako bi opravdao činjenicu da ruske trupe već sudjeluju u operacijama na području Čečenije, Jeljcin je pod krinkom mirotvorstva pozvao sve strane uključene u sukob da prestanu s borbom i pristanu na razoružanje (Hughes, 2007). Međutim, Jeljcin jednostavno nije bio prihvatljiv prosječnom Čečenu. Niti on niti prorуска opozicija nisu dali prosječnom čovjeku dovoljno dobar razlog da se svojevrijedno vrati pod ruski suverenitet (Schaefer, 2010). Kada je Dudajev odbio Jeljcinov poziv, Jeljcin je zapovjedio početak operacije kako bi se vratila stabilnost ustavnom poretku, čime je postao meta brojnih kritika sa Zapada.

Uvjereni da će brzo završiti operaciju, Rusija je 11. prosinca 1994. godine započela napad na Čečeniju kako bi obranila svoj ustavni poredak i teritorijalni integritet (Hughes, 2007). Svojom invazijom Rusi su bili suprotstavljeni Čečenskoj vojsci, Nacionalnoj gardi te jedinicama MUP-a, no važno je istaknuti da su navedene strukture imale mnogo manju snagu nego što im imena sugeriraju. Sveukupna brojnost gore navedenih je iznosila oko 3000 ljudi, od kojih je vojska brojila oko 900 vojnika, jedinice MUP-a 200, a Nacionalna garda je činila 2/3 čečenskih snaga. Naravno, ulaskom u otvoreni rat počeli su pristizati dobrovoljci kako iz, tako i izvan zemlje (Galeotti, 2014). Za obuku čečenskih separatista odgovorni su prvenstveno veterani Sovjetsko-afganistanskog rata koji su se isticali svojim iskustvom u asimetričnom ratovanju (Pokalova, 2015).

Prvi čečenski rat nas uvelike podsjeća na ranije rusko-čečenske sukobe (Schaefer, 2010). Kao što je nastojala ranijih godina, Rusija je pokušala nametnuti njima prihvatljivog lidera u Čečeniji. Napad na Čečeniju je počeo iz tri pravca: Mozdok – Sjeverna Osetija, drugi smjer iz Vladikavkaza preko Ingušetije te treći smjer iz Dagestana. Rusija je nedugo nakon invazije u prosincu 1994. godine proglasila Hadzijeva premijerom nove čečenske vlade podržane od strane Rusije, no ta vlada u stvarnosti nije imala nikakvu potporu populacije. Odbor narodnog sporazuma Umara Avturhanova također je osnovan u namjeri povećanja

ruskog utjecaja na političku situaciju u republici (German, 2003). Nadalje, kao i u prijašnjim slučajevima, obrazac je bio sljedeći: Rusi su napali iz više smjerova s velikim snagama i nadmoćnijim naoružanjem, Čečeni su, iako brojčano nadjačani, pružili žestok otpor u vidu zasjeda i sabotaza te se rat premjestio u planine i šume, a ovaj put i u gradove u kojima je gerila također mogla biti aktivna. Bitka za Grozni koja je završila u veljači 1995. godine koštala je obje strane u tehnici i ljudstvu (prema procjenama 35 000 mrtvih), no za Čečene ona donosi dodatni značaj (Schaefer, 2010). Jeljcinova invazija potpuno je ujedinila do tada razjedinjene klanove i potvrdila upozorenja o ruskoj namjeri da eliminiira Čečene koja je Dudajev često ponavljao (German, 2003). Cilj ovog poglavlja je izložiti i objasniti razvoj čečenskog pokreta otpora u ratu koji je prouzročio gubitak oko 100 000 života i učinio gotovo 400 000 ljudi, odnosno trećinu stanovništva, izbjeglicama (Lapidus, 1998).

Dvije taktike koje su pobunjenici koristili kako bi pridobili i zadržali potporu naroda bile su terorizam i provokacija vladine represije (Schaefer, 2010). O upotrebi terorizma kao taktike ćemo raspravljati u zasebnom poglavlju, dok se provokacija vladine represije odnosi na nešto što Bard O'Neill (1990, navedeno u Schaefer, 2010:129) opisuje kao „napade koji imaju za cilj isprovocirati arbitrarnu i neselektivnu vladinu odmazdu protiv populacije, kalkulirajući da će to povećati gnjev i rezultirati porastom potpore ustaničkim snagama.” Navedeno se i vrlo lako dogodilo. Znajući za rusku strategiju ratovanja koja se temelji na nametanju poslušnosti kroz strah, isplivale su snimke odsijecanja glave ruskim vojnicima, što je rezultiralo grubim odmazdama s ruske strane. To je dovelo do povećanja podrške Dudajevu i stvaranja lokalnih snaga obrane kako bi se obranili vlastiti posjedi, domovi i obitelji protiv ruskih vojnika. Dugoročna učinkovitost strategija protiv pobuna ovisna je o prisutnosti, strpljenju, upornosti i profesionalizmu za koje su potrebni vrijeme, resursi, vojska, obuka i nacionalna volja. Rusija je upravo izašla iz SSSR-a te je uz sve svoje probleme izabrala lakšu strategiju korištenja straha kao sredstva prisile. (Schaefer, 2010). S ideološke strane, od samog početka rata moguće je primijetiti trend radikalizacije Čečena od sekularnog nacionalizma prema islamizmu. Ovaj trend je postajao sve više i više raširen eskalacijom nasilja. Borci su počeli nositi zelene trake oko glave te je zaokret na osobnoj razini pokazao i sam Dudajev koji se nakon jednog bombardiranja Groznog početkom 1995. god. pojavio na državnoj televiziji i pozvao na gazavat te završio svoje obraćanje s *Allahu ekber* (Huges, 2007).

Do kraja veljače 1995. godine Grozni je pao te se sukob sada proširio na jug (German, 2003). Iako su Rusi očekivali lak posao, Čečeni su bili vrlo dobro ukopani i čekali neprijatelja da uđe u grad kako bi mogli iskoristiti mrežu podzemnih tunela i bunkera. Bitka za Grozni je

bila pirova pobjeda koja je pokazala svu slabost vojske nepripremljene za urbane borbe (Oliker, 2001). Na jugu su ravnice davale prednost ruskom oklopu te su Rusi, ne želeći riskirati teške gubitke kao što su ih imali u bitci za Grozni, napredovali samo kada bi artiljerijom sravnili područje sa zemljom (Schaefer, 2010). Nakon Groznog u ožujku padaju Argun i Šali, dok u travnju pada Gudermes, drugi najveći grad u Čečeniji (Souleimanov, 2007). Zbog neuspjeha svog plana kojim se sve planiralo riješiti u par tjedana, Rusija se od 1995. godine našla u asimetričnom ratu protiv visokomotiviranih Čečena koji su se lako stapali s lokalnim stanovništvom ili nestajali u nepristupačnim planinama i šumama, što je dodatno otežavalo identifikaciju neprijatelja. Pritisnuto ruskom nadmoći u naoružanju, čečensko vodstvo je moralo odustati od treće faze pobune i konvencionalnog rata s Rusijom te se moralo vratiti u drugu fazu koju karakteriziraju gerilsko ratovanje i operacije poput zasjeda, sabotaze cesta, improvizirane eksplozivne naprave i sl. (Schaefer, 2010). Znajući da je u tom trenutku nemoguće pobijediti Rusiju u konvencionalnom ratu i da će Grozni i ostala urbana središta pasti pod rusku kontrolu prije ili kasnije, čečensko vodstvo sastavljeno od mnogih bivših sovjetskih časnika odlučilo je već na početku intenzivno raditi na gradnji baza u planinama kako bi se pripremili na povratak u drugu fazu pobune (Souleimanov, 2007).

4.1. Terorizam kao sredstvo ispunjenja ciljeva u Prvom čečenskom ratu

Terorizam na čečenskoj strani se ne pojavljuje odjednom izbijanjem Prvog čečenskog rata niti je u početku naišao na osudu domaćih terorista (Schaefer, 2010), već prvi teroristički činovi na području Sjevernog Kavkaza počinju prije proglašenja nezavisnosti (Pokalova, 2015). Prema Hughesu (2007) prihvaćanje terorizma kao oblika borbe protiv Rusije je konstanta svih čečenskih vodstava, no ona je primarno reaktivna i ovisila je o ruskoj agresiji na čečensku nezavisnost. Naime, još od početka sukoba Dudajev je jasno naglasio da je uporaba terorističke metode ovisna o ruskom napadu, što znači da je sam fenomen čečenskog političkog terorizma „izravni ishod ruske vojne akcije u Čečenskoj Republici” (Pokalova, 2015:62).

Prvi važniji rani teroristički čin se dogodio 9. studenog 1991. godine. Izveo ga je Šamil Basajev, odgovoran za mnoge kasnije terorističke napade. On i dva suradnika su oteli putnički avion kojim su planirali odletjeti u Tursku i održati *press* konferenciju na kojoj bi upozorili svijet na rusku invaziju Čečenije. Avion je sletio u Tursku u kojoj je bila prisutna velika čečenska dijaspora, no njihov plan nije uspio jer su Turci, u strahu da ne pogoršaju odnose s

tada velikom silom, odbili mogućnost održavanja *press* konferencije (Schaefer, 2010; Hughes, 2007). Ovaj napad, iako nije bio praćen velikom medijskom pozornošću, nosi veliki značaj. Kao prvo, učinio je Basajeva herojem u Čečeniji. Drugo, ustanovio je obrazac prema kojem su se izvodili brojni drugi napadi. Teroristi bi uzeli taoce i prilikom pregovora zahtijevali bi siguran prolaz u zamjenu za njihovo puštanje. Nadalje, ovaj čin predstavlja zanimljivost u samoj povijesti otmica aviona jer uključuju profesionalnog pilota Saida-Alija Satujeva kao jednog od otmičara (Pokalova, 2015).

Sljedeći događaj se smatra prekretnicom u ratu koji je vođen isključivo silom u odsutnosti medijacije (German, 2003). Naime, nakon pada svih važnijih urbanih središta u ratu, jedino važnije uporište je ostalo Vedeno. Pošto su Čečeni gubili bitku za bitkom, Basajev i 150 dobrovoljaca su se odlučili izvući iz Vedena prije njegova pada te odvesti rat na ruski prag. Vedeno je palo 14. lipnja 1995. godine, a oni su jednostavno potplatili ruske vojnike na barikadama i odvezli se u Budenovsk, gdje su napali zgrade policije, vojske i vlasti te su počeli uzimati civile za taoce koje su potom odvozili u bolnicu (Schaefer, 2010). Ova kriza nije završila rat, no demonstrirala je da je Rusija ranjiva na asimetrične, neočekivane prijetnje (Galeotti, 2014). Do kraja su skupili nešto više od 1500 talaca, što ovaj čin čini jednim od najvećih terorističkih otmica u povijesti. Kako bi se pripremili na ruski napad na bolnicu, na sve ulaze su postavljene bombe. Zaprijetili su da će ubiti sve taoce osim ako Rusija ne zaustavi borbene operacije u Čečeniji i započne pregovore kako bi se okončao konflikt. Basajev je 15. lipnja zbog ruskog odugovlačenja zahtijevao prisutnost novinara u bolnici. Nakon što nije udovoljeno zahtjevima, pogubio je šest talaca te su Rusi odobrili puštanje novinara. Rusi su pokušavali triput ući u bolnicu i nijednom nisu uspjeli, što je na kraju prouzročilo više od 140 žrtava.

Basajev je uspio u svom naumu da kroz događaje u Budenovsku prikaže prosječnom Rusu stanje u Čečeniji. Za samo razrješenje krize su odgovorni ruski mediji koji su u svom izvještavanju prikazali nepristranost i neovisnost. Jeljcin je vjerujući u uspjeh ruskih komandosa i sile otputovao na *summit* G7 (Schaefer, 2010). Nakon trećeg pokušaja ulaska u bolnicu, od kojih je svaki rezultirao civilnim žrtvama, premijer Viktor Černomirdin u Jeljcinovoj odsutnosti osobno je preuzeo inicijativu i ušao u pregovore (Schaefer, 2010). Dogovor se temeljio na tri točke: puštanju svih talaca, sigurnom povratku Basajeva i njegovih ljudi u Čečeniju, koji će osigurati 150 talaca, te početku pregovora između Rusije i Čečenije (Souleimanov, 2007). Neuspjeh u prisiljavanju Dudajeva na kapitulaciju ili uvjeravanja populacije da je novo vodstvo ono koje bi trebalo biti na čelu Čečenije kombiniran s domaćim i vanjskim pritiskom prisilio je Rusiju na pregovore. Kriza u Budenovsku je dodatno pokazala

da Hadzijeve i Avturhanov nemaju nikakvu kontrolu nad situacijom. Obojica su podnijela ostavku, a Rusija je instalirala Zavgajeva na njihovo mjesto kao novog premijera (German, 2003). Službeni pregovori započeli su 19. lipnja u Groznom. Pregovore su dodatno zakomplicirali ultimatumima ruske strane te to što niti jedna strana nije željela napraviti ustupak o statusu Čečenije. Rusi su inzistirali na teritorijalnoj cjelovitosti i nedjeljivosti Rusije, dok su Čečeni ustrajali na potpunoj neovisnosti. Na koncu je odlučeno da se vojna pitanja riješe odmah (povlačenje vojske, predaja oružja od strane pobunjenika, razmjena zarobljenika i sl.), dok se o političkim pitanjima poput statusa Čečenije trebalo raspravljati nakon petogodišnjeg moratorija (Souleimanov, 2007). Uspostavljen je Posebni promatrački odbor (SNK) te je OSCE-u dan status promatrača kako bi pomogao pri organizaciji i implementaciji vojne strane sporazuma, a borbene operacije su se nastavile usprkos pokretanju mirovnog procesa (German, 2003).

Činjenica jest da je trajni mir bez ostvarenja ciljeva bio izrazito nepovoljan za rusku stranu i za novu čečensku administraciju podržavanu od Rusije. Sam Basajev je u svibnju 1995. god. najavio promjenu čečenske taktike jer su se čečenski borci jedino promjenom taktike mogli suprotstaviti vojno superiornijoj sili (Pokalova, 2015). Pokušaj atentata na glavnog ruskog vojnog pregovarača generala Romanova zaustavio je mirovni proces te nastavio rat prema kojem je sada Rusija promijenila pristup. Od sada je ruska COIN¹⁰ strategija prestala biti populacijsko-centrična te je postala neprijateljsko-centrična i počivala je na tri principa: očisti, zadrži, izgradi. Podrazumijevala je ulazak u sva sela u koja su se Čečeni vratili tijekom mirovnog procesa, uspostavljanje kontrole nad njima i dovođenje proruskih Čečena s ciljem uspostavljanja lokalne administracije. Ne bi bilo razaranja, vojska bi pružala sigurnost stanovništvu, nova administracija bi se bavila lokalnom obnovom, isplaćivala mirovine, plaće, socijalna davanja itd. u zamjenu da stanovništvo ne prima u selo nikakve borbe te da ukoliko imaju saznanja o njihovim položajima obavijeste nadležne organe. Pretpostavka ovakve strategije bila je da će lokalno stanovništvo, nakon što mu bude pokazano kako nova vlast skrbi o njima, prestati podržavati čečenske borbe koji će tada ostati bez zaliha u nadolazećoj zimi. Nova ruska COIN strategija bi potencijalno bila uspješna da u njoj nije bilo kardinalnih grešaka. Prva greška je bila samo postavljanje Zavgajeva kao premijera. Nakon ostavki Hadzijeve i Avturhanova Rusima je bila potrebna jaka ličnost koja bi se mogla natjecati s Dudajevom i privući Čečene na drugu stranu, što Zavgajev nikako nije bio. Drugo je bilo neispunjenje obećanja o sigurnosti. Naime, pripadnici MUP-a i vojska su

¹⁰ Od engl. counterinsurgency – protiv ustanka/pobune, protupobunjenička

bili izrazito neprofesionalni, prestali su s ubijanjem no i dalje su ugnjetavali stanovništvo što je samo potvrdilo presumpciju da se Rusima ne može vjerovati (Schaefer, 2010). Zadnju stvar čine upravo daljnji teroristički napadi kojima su se Čečeni nastavili koristiti kao sredstvom ispunjenja cilja (Schaefer, 2010), koji će se dodatno obrazložiti u nastavku.

Sljedeći oblik terorizma koji su Čečeni, odnosno Basajev koristili je radiološki terorizam. Prema Klasanu (2012: 208) kod radiološkog terorizma „počinitelj nastoji radioaktivnim materijalom kontaminirati veliki prostor.” Basajev je 21. studenog 1995. godine nazvao novinarku Elenu Masiuk kojoj je priopćio da je zakopao 4 radioaktivna paketa od kojih je jedan radioaktivni spremnik zakopan u parku Izmailovski. Dolaskom na spomenuto mjesto 23. studenog novinarska ekipa je uz pomoć mjerača zračenja otkrila paket s radioaktivnim cezijem 137 koji je bio navodno omotan s TNT-om koji je mogao biti detoniran u bilo kojem trenutku (BBC, 1995 navedeno u Pokalova, 2015). Izvori na ruskom jeziku također tvrde da je sam Dudajev 1992. godine 350 000 dolara iz proračuna izdvojio za nabavu materijala od strateške važnosti (Kondrashev, 1996 navedeno u Pokalova, 2015), odnosno nabavu 148 tona cirkonija E110 koji je potom prebačen u industrijsko postrojenje Radon koje se do raspada SSSR-a bavilo zbrinjavanjem radioaktivnog otpada (Ruba, 2000 navedeno u Pokalova, 2015). Basajevljev napad je jedan od malobrojnih koji su uključivali radioaktivnu supstancu te je jedan od prvih takvih napada u svijetu. Napad je pokazao da čečenski separatisti imaju sredstva za nabavku oružja za masovno uništenje koje bi koristili za ostvarenje svojih ciljeva (Pokalova, 2015).

Rusija je u Čečeniji sazvala parlamentarne izbore 17. prosinca - na isti dan kada su se oni održavali u Rusiji. Povod za izbore je bila gradnja legitimiteta nove administracije. Tim povodom su par dana prije izbora Zavgajev i Černomirdin potpisali sporazum o rusko-čečenskim odnosima kako bi se pokazalo da je on sposoban vođa koji je uspio ispregovarati iznimno povoljne uvjete za Čečeniju. Sporazumom je Čečenija predviđena kao dio Ruske Federacije unutar koje joj je dan poseban oblik autonomije koja je predviđala mogućnost sudjelovanja u međunarodnim organizacijama i zasnivanja međunarodnih i ekonomskih veza. Pošto je ruska vojna intervencija dramatično povećala broj pobornika neovisnosti, sporazum nije pozitivno odjeknuo u samoj Čečeniji. Zapovjednici poput Mashadova i Basajeva su zaprijetili opstrukcijom izbora koji su već sami po sebi bili žestoko kritizirani jer su na njima npr. glasovali federalni vojnici.

Na dan izbora Salman Radujev i Sultan Gelishanov su pokrenuli ofenzivu na Gudermes, drugi najveći grad u Čečeniji kojeg su zatim i zauzeli. U siječnju 1996. godine Radujev pokreće operaciju sličnu onoj koju je Basajev izveo u Budenovsku u kojoj napada

helikoptersku bazu u gradi Kizljari u Dagestanu (German, 2003). Napadom na Kizljari zabija se zadnji čavao u lijes nove ruske COIN strategije. Iako je napad na helikoptersku bazu za legitiman vojni cilj imao uništiti što je više moguće letjelica i opreme te ubiti što više vojnika kako bi se spriječilo pokretanje zračnih operacija protiv Čečenije, ruske Snage za brzi odgovor (QRF) odmah su odgovorile na napad te su se snage Salmana Radujeva morale povući (Schaefer, 2010). Radujev je kopirao Basajeva i povukao se u grad, uzeo između 2000 (Schaefer, 2010) i 3000 (German, 2003) ljudi za taoce i ušao u gradsku bolnicu. Uvjeti su bili slični onima koje je dao Basajev: slobodan prolaz do Čečenije sa 150 talaca koji će potom biti pušteni. Rusi su prihvatili i konvoj je krenuo prema Čečeniji. Međutim, Jeljcin je na gore navedenim parlamentarnim izborima izgubio većinu te bi mu još jedno poniženje srozalo već ionako poljuljani rejting. Odlučan da se to ne dogodi, konvoj je napadnut neposredno prije ulaska u Čečeniju. Radujev i njegovi ljudi su uzeli taoce i ušli u selo Pervomajskoje. Selo je srušeno sa zemljom uz velike žrtve na obje strane te više desetaka ubijenih talaca. Radujev se i određen broj njegovih ljudi uspio izvući iz sela i pobjeći (Schaefer, 2010). Iako se čečenska operacija nedvojbeno pretvorila u teroristički napad, još jednom je vidno demonstrirano da je za uspješnu protupobunjeničku strategiju nužna „sinkronizacija svih elemenata nacionalne moći - vojnog, diplomatskog, ekonomskog i informacijskog” (Schaefer, 2010: 138).

Iako operacija nije dovela do ozbiljnih pregovora na visokoj razini kao napad na Budennovsk, potvrdila je da je terorizam trajno sredstvo u čečenskom repertoaru, a čečenski je terorizam evoluirao pokazavši neselektivnost pri odabiru meta. Ovaj put su separatisti uz muškarce i zaposlenike u vladinim institucijama pokušali stvoriti dramatičniji efekt ciljajući na žene i djecu (Pokalova, 2015).

4.2. Nakon smrti Dudajeva

Nakon navedenih događaja parlament je oštro kritizirao Jeljcina koji je suočen s pritiscima 31. ožujka 1996. godine potpisao Dekret 435 kojim se iznosi program za rješavanje krize u Čečeniji. Tim se dekretom predviđa prekid vatre, povlačenje federalnih trupa i mirovni pregovori, dok se u isto vrijeme poziva na nove parlamentarne izbore u Čečeniji s ciljem daljnje legitimacije Zavgajeva. Neovisno o Dekretu 435 Rusija je nastavila svoje operacije u Čečeniji (Pokalova, 2015), a Dudajev je ubijen 21. travnja u raketnom napadu (Schaefer, 2010). Pogibijom Dudajeva Jeljcin se nadao da će Zavgajevljeva administracija konačno biti viđena kao jedina živuća opcija i, nakon što je Dudajev umro, Zavgajev je jednostavno mogao

proglasiti pregovore nepotrebnima jer druga strana više ne postoji. Tri dana nakon smrti Dudajeva, 24. travnja Šamil Basajev javno potvrđuje njegovu smrt te sukcesijom njegovo mjesto zauzima potpredsjednik Zelimhan Janderbijev (Pokalova, 2015). Kod Janderbijeva je bila vidljiva tranzicija od ideologa čečenskog nacionalizma do radikalnog islamista. Iako je bio predsjednik, Janderbijev je bio podređen svojem vojnom zapovjedniku Mashadovu koji je smatran umjerenim (Hughes, 2007). Suprotno pretpostavkama, Dudajevljeva smrt nije oslabila separatizam (Pokalova, 2015) i Čečeni su nastavili s gerilskom borbom te su u proljeće 1996. godine preuzeli inicijativu (Schaefer, 2010). Nešto manje od mjesec dana do izbora, 23. svibnja, Tim Guldemann iz misije OSCE-a u Čečeniji objavljuje da je Jeljcin izrazio volju za susret s Janderbijevom - nešto što se nikad nije dogodilo dok je Dudajev bio na vlasti. Čečenska delegacije stiže u Moskvu na pregovore 27. svibnja (Evangelista, 2002), a na pregovorima je Jeljcin uključio Zavgajeva kao treću stranu te prikazao Rusiju kao medijatora između dvije strane (Souleimanov, 2007). Nakon toga, u Nazranu u Ingušetiji Mashadov i ruski ministar Mihailov potpisuju protokole u kojima se predviđa povlačenje većine federalnih trupa i slobodni izbori (Hughes, 2007).

Reakcija separatista na izbore u Rusiji bio je novi val terorizma koji je ovaj put podrazumijevao eksplozije u javnom prijevozu. Na dan izbora 11. lipnja 1996. godine eksplodirala je bomba u metrou, što je bio prvi napad takve vrste od raspada Sovjetskog Saveza. Nakon prvog kruga izbora u novom napadu 28. lipnja eksplodirala je bomba u autobusu koji je putovao kroz Nalčik. Za napad je navodno kriv Ruslan Hajhoroev, koji je također odgovoran za bombaški napad na trolejbus u Moskvi što se dogodio 3. srpnja, nakon drugoga kruga predsjedničkih izbora u kojima je Jeljcin osvojio drugi mandat. Moskva se nakon svih navedenih napada morala suočiti s činjenicom da su čečenski napadi nova stvarnost (Pokalova, 2015).

Val terorističkih napada popraćen je uspjesima na bojnopolju. U večeri Jeljcinove inauguracije 6. kolovoza čečenski separatisti su odlučili pokvariti Jeljcinovo slavlje (German, 2003). Mashadov organizira napad na Grozni kodnog imena *Operacija džihad*, kojom dolazi do ponižavajućeg ruskog poraza te opkoljenja i dezintegracije ruskih snaga unutar samog grada (Hughes, 2007; Pokalova, 2015). Poslije ruskoga fijaska u Groznom dolazi do potpisivanja Hasavjurtskog sporazuma kojim se obje strane obvezuju na povlačenje iz grada i uspostavljanje zajedničkih stožera kako bi se osigurala sigurnost stanovništva. Najznačajniji dio sporazuma je bilo povlačenje svih ruskih trupa do kraja godine te obveza potpisivanja sporazuma koji će izgraditi temelje međusobnih odnosa Čečenije i Rusije do kraja 2001. godine (Schaefer, 2010). Prema Hughesu (2007) sporazum u Hasavjurtu je internacionalizirao

sukob u smislu obvezivanja da će se budući odnosi između dvije strane temeljiti na općeprihvaćenim međunarodnim načelima. Čečenski separatisti su sada nastupali s pozicije moći izražene na bojnopolju i nisu htjeli prihvatiti bilo kakvu koalicijsku vladu u kojoj bi sudjelovali proruski Čečeni. Rusija je zato morala prisiliti Zavgajeva i njegovu vladu na ostavku. Glavni zadatak je ostvaren, a to je *de facto* bila nezavisnost. Rusiju se prisililo na pregovore temeljene na načelima međunarodnog prava za koja su separatisti vjerovali da će im donijeti *de jure* secesiju u budućnosti. U stvarnosti se zajednička komisija o konačnom statusu Čečenije rijetko sastajala. Iako je Rusija *de facto* izgubila Čečeniju, ona se nje *de jure* nikad nije odrekla te se stoga vratila na svoju staru strategiju blokade i podrivanja Mashadova koji je imao iznimno težak zadatak obnove ratom razrušene zemlje u uvjetima međunarodne izolacije.

Zaključno, upotreba terorizma na čečenskoj strani je svjestan izbor vodstva, kao što je i spomenuto u prijašnjim poglavljima. Tijekom Prvog čečenskog rata čečensko vodstvo je svjesno izabralo terorizam kao sredstvo prisiljavanja vojno nadmoćnijeg protivnika na usvajanje njihovih zahtjeva, odnosno primirja, prestanka vojnih operacija, povlačenja vojske i mirovnih pregovora. Nakon što su uvidjeli da teroristički napadi koji se događaju u Čečeniji nemaju dovoljno snažan učinak po pitanju završavanja rata, odlučili su se terorizmom koristiti u samoj Rusiji, čime se slala poruka vodstvu da nije nedodirljivo te da se problemi mogu dogoditi i na njihovom terenu. Napadima u Moskvi davala se također iznimno značajna poruka samoj ruskoj populaciji kojoj se željelo pokazati da njihovo vodstvo nije sposobno osigurati sigurnost vlastitim građanima. Nadalje, napadi u centru imaju puno veći odjek u javnosti od onih u periferiji. Nakon napada na trolejbuse, borba protiv terorizma postala je jedna od strateških ciljeva ruske vlade po prvi put nakon raspada SSSR-a. Daljnje obilježje čečenskog terorizma u Prvom čečenskom ratu je da su svi činovi terorizma počinjeni od strane različitih zapovjednika čečenskih separatista i njihovih jedinica, što ukazuje na nepostojanje terorističkih organizacija. Rusija je za vrijeme Prvog čečenskog rata podigla individualne optužnice protiv Šamila Basajeva, Salmana Radujeva i ostalih, no nije nikad stavila niti jednu terorističku organizaciju na listu terorističkih organizacija. U očima međunarodne i domaće javnosti, terorizam je bio rezultat samog ratnog sukoba. Nadalje, čečenski terorizam tog vremena nije motiviran primarno religijom, već etno-nacionalizmom. S ruske strane nije bilo posebnih operacija kojima je namjena bila specifično antiteroristička, već se svaka borba protiv terorizma odvijala unutar okvira postojeće vojne operacije s ciljem zaštite ustavnog poretka i teritorijalnog integriteta te su, sukladno tome, pojmovi terorist i

separatist bile istoznačnice (Pokalova, 2015). U sljedećem poglavlju će se pobliže istražiti međuratni period i ideološka transformacija čečenskog pokreta otpora.

4.3. Međuratni period i ideološka transformacija

Prema Schaeferu (2010) pobunjenički pokreti se često mijenjaju u terminima ljudstva i ideologije. Ideologija je u osnovi „okvir ili skup okvira sazdan od subjektivnih interpretacija činjenica, povijesti, legendi i literature koji pruža organizirani sustav vjerovanja, vrijednosti i ideja kojima se oblikuje način na koji pojedinac misli i razumije svijet” (Schaefer, 2010: 153). Pobunjenički pokreti se najčešće u odsutnosti zajedničkog neprijatelja cijepaju na različite frakcije koje se međusobno natječu za političku moć nakon što on nestane. Ova pojava će biti još vidljivija u čečenskom slučaju zbog tradicionalno fragmentiranog društva. Fundamentalistički islam je uvijek bio manje ili više prisutan kod Čečena, no nešto se promijenilo u međuratnom periodu za što je odgovorna druga vrsta fundamentalističkog islama. Promatranje i istraživanje ove veze je ključno za razumijevanje situacije u Čečeniji i promjena unutar pobunjeničkih redova te za pobunjeničke pokrete općenito. Godine nezavisnosti često se predstavljaju kao dokaz u prilog tezi da čečensko društvo još nije na razini kako bi izgradilo suverenu državu koja je sposobna dugoročno opstati (Souleimanov, 2007). U ovom poglavlju će se pobliže izložiti ideološka transformacija te čimbenici koji su je pokrenuli ili ubrzali promjene.

Iz mirovnih pregovora Mashadov izlazi kao novi čečenski lider koji je voljan prihvatiti kompromis s Moskvom, što je uostalom bio i razlog neprotivljenja njegovom usponu na vlast i nenametanje Zavgajeva i njegove vlade. Rusija je izgubila daljnji utjecaj u Čečeniji povlačenjem federalnih trupa do kraja 1996. godine (Pokalova, 2015), nakon čega je na površinu isplivao sukob između čečenskih elita (Hughes, 2007). Čečenija je ponovno ekonomski devastirana, uništena joj je cjelokupna infrastruktura, oštećen je veliki broj nekretnina te je velik broj stanovništva završio u izbjeglištvu (Souleimanov, 2007). Pošto Rusija nije priznala čečensku neovisnost, u svom proračunu je imala predviđena sredstva za Čečeniju kao jednu od svojih federalnih jedinica, no uplate su često kasnile što je uzrokovale stvaranje sive ekonomije (Pokalova, 2015). Na političkom planu Mashadova je čekao izazov uspostavljanja i zadržavanja autoriteta nad ratnim zapovjednicima poput Basajeva i Radujeva i stranih boraca (Hughes, 2007).

Mashadov nakon izbora u siječnju 1997. godine u kojima osvaja 59,3 % glasova (Basajev je bio drugi s 23,5 % glasova) pokušava sastaviti vladu u kojoj će sudjelovati svi

važniji politički sudionici te iz koje su isključeni Basajev i Radujev kako se ne bi otvoreno suprotstavio Rusiji (Hughes, 2007). Na mnoge pozicije u vladi imenuje zapovjednike iz Prvog čečenskog rata u svrhu stvaranja struktura neophodnih za funkcioniranje suverene države. Stvara nove institucije, vojsku te formira izvršnu, zakonodavnu i sudsku vlast, kao i protuteroristički centar koji je bio pod njegovom izravnom nadležnosti. Međutim Mashadovljeva međunarodno izolirana vlada nije se imala snage obračunati s unutarnjim problemima, što je uzrokovalo dvije vrste poremećaja. Prvo, došlo je do velikog rasta kriminala (Pokalova, 2015), pogotovo uzimanja taoca i likvidacija. Dodatni problem je predstavljalo to što su brojni taoci bili zapadnjaci, poput četiri zaposlenika jednog britanskog telekoma koje je obezglavila grupa Arbija Barajeva, ili visokopozicionirani ili imućni pojedinci poput ruskog generala Špiguna čija je otmica postala jedan od formalnih razloga za novu rusku intervenciju 1999. godine. Ono što je pod Dudajevom bilo mali problem, pod Mashadovom je postalo jedan od najvećih problema (Hughes, 2007; Souleimanov, 2007). Prema Hughesu (2007) drugi problem bila je Mashadovljeva nemogućnost da ispuni Weberov glavni uvjet državnosti, odnosno monopol na legitimnu uporabu sile na svom teritoriju koju nije uspio postići zbog nemogućnosti razoružavanja naoružanih grupa u Čečeniji te neuspjavanja da se suprotstavi islamistima okupljenim oko Basajeva. Sokirianskaya (2014) također tvrdi da je glavni razlog neuspjeha Mashadovljeve vlade bila nemogućnost uspostavljanja monopola na nasilje, obračuna s paravojnim formacijama i zaustavljanja gospodara rata.

4.3.1. Uspon fundamentalizma

Bez obzira na terorizam i određenu prisutnost religijskih motiva, Prvi čečenski rat je bio primarno antikolonijalnog karaktera s nacionalnim oslobođenjem kao primarnom motivacijom pobunjenika. Kao što smo vidjeli, od samog početka razvoj čečenskog nacionalizma kreće sekularnim putem te iako su Čečeni sebe vidjeli kao muslimane kroz cijeli stadij razvoja, etnički identitet je zauzimao primarno mjesto, ispred religijskog identiteta (Sokirianskaia, 2008). Prema Wilhelmsen (2005) koncept globalnog džihada relativno je nov među islamističkim skupinama i podrazumijeva globalizaciju islamističke borbe protiv svjetske urote protiv muslimana na religijskoj i kulturnoj razini. Vehabizam je grana sunitskog islama koji potječe iz Saudijske Arabije i pripada hanbali školi islamske jurisprudencije za razliku od islama na Sjevernom Kavkazu gdje su dominantne škole šafi'i i hanafi, što znači da se mnogi principi vehabizma krše s lokalnim običajima na Kavkazu, posebice sa sufijским tradicijama. Vehabizam teži reformaciji islama i odbacivanju svih

inovacija uvedenih njegovim pogrešnim tumačenjem (Pokalova, 2015). Gotovo svi istraživači se slažu oko tvrdnje da vehabizam nije ušao u Čečeniju do sredine 90-ih godina, odakle se proširio iz Dagestana. Raniji pokušaji koji su ohrabivali Čečene da odbace sufizam i prihvate fundamentalističko tumačenje islama nisu dali rezultata među stanovništvom (Schaefer, 2010). Iako Čečeni nisu tradicionalno bili naklonjeni sefizmu odnosno vehabizmu, čimbenici poput frustracije uzrokovane nereformiranim sustavom, raspadajućom ekonomijom, nezaposlenošću i propadanjem tradicionalnih ideoloških i moralnih temelja čečenskog društva doprinijeli su traženju religijskog rješenja problema, pogotovo kod mlađe populacije kojoj islam nudi pravdu (Trenin et al., 2004).

Sredinom 1995. god. Pakistan i Iran su počeli financijski podržavati pobunu u Čečeniji te je njihovo povećanje financijske potpore praćeno dolaskom stranih dobrovoljaca (Bodansky, 2007). Dudajev je osobno potpuno odbacivao ikakav plan o islamskoj državi prve dvije godine svog mandata, dok se islamom poslužio kao sredstvom legitimacije za svoje postupke uslijed ruske invazije i opozicijskog djelovanja. Pomak prema islamizaciji čečenskog separatističkog pokreta nije došao iz trendova u općoj populaciji, već od grupe ratnih zapovjednika i političara, poglavito Šamila Basajeva (1965. – 2006.), Salmana Radujeva (1969. – 2002.), Arbija (1973. – 2001.) i Movsara Barajeva (1979. – 2002.), Movladija Udugova (1962. -) i Zelimhana Jandarbijeva (1953. – 2004.) (Wilhelmsen, 2005). Mnogi Čečeni poput Mashadova i njemu bliskih ljudi na početku su bili skeptični prema vehabizmu. Najodgovorniji za njegovo širenje su Dagestanac Bagautdin Kebedov (kasnije poznatiji kao Bagautdin Muhamed) koji je sredinom 90-ih uspostavio bliski kontakt s liderima separatista poput Basajeva, Udogova i Jandarbijeva (Pokalova, 2015) i Saudijac Khattab, veteran afganistanskog rata (Schaefer, 2010). Kada je progon sefija u Dagestanu dosegao vrhunac 1996. godine, cijeli džemati na čelu s radikalnim čelnicima odlaze u Čečeniju (Sokirianskaia, 2008).

Kada govorimo o ideološkoj transformaciji gore navedenih, Šamil Basajev je na početku isticao nekompatibilnost vehabizma s čečenskim idealima (Pokalova, 2015) te mu je motivacija bila neovisnost Čečenije i ujedinjenje Sjevernog Kavkaza. Nije pokazivao ekstremističke tendencije no već na kraju Prvog čečenskog rata pokazuje znakove radikalizacije. Radikalni islam Basajeva karakterizira njegova ograničenost, odnosno usmjerenost samo na Kavkaz (Wilhelmsen, 2005). Retorika Salmana Radujeva je na početku bila usmjerena na čečensku neovisnost i bila je antiimperijalistička, odnosno antiruska (Belovetsky, 1997 navedeno u Wilhelmsen, 2005) te se kasnije pretvorila u islamističku. Arbi i Movsar Barajev također su doživjeli transformacije na osobnoj razini i od osoba koje se nisu

previše obazirale na ideologiju konvertirali su u islamiste, kao što je slučaj s Janderbijevom i Udugovom. Janderbijev je bio radikalni čečenski nacionalist koji je došao do toga da zajedno s Udugovom promatra rusko-čečenski sukob kao dio globalnog islamskog rata protiv udaljenih neprijatelja. Kao odgovor na pitanje zašto je došlo do ideološke transformacije, odgovor je djelomično u ratu jer je poznato da ljudi imaju tendenciju okretanja Bogu kada im je teško. Također je u razrušenoj državi kakva je bila poratna Čečenija šerijat mogao poslužiti kao sredstvo njezina oživljavanja.

Ključni razlog za brzinu i način širenja radikalnih ideja je činjenica da su politički i radikalni islam sa sobom donosili financijske dobitke i dobitke u ljudstvu (Wilhelmsen, 2005). Vehabizam se primarno širio financijskim putem na individualnoj i na državnoj razini. Na državnoj razini on je pružao financiranje, dok je na osobnoj razini prijelaz na vehabizam nosio novac koji je postao izvor prihoda u trenutcima raširene nezaposlenosti (Pokalova, 2015). Khattab i njegova Međunarodna islamska brigada, sastavljena većinom od Arapa, koja je uživala velik ugled stekavši ga svojim vojnim uspjesima i honorarima svojim borcima, nose velike zasluge za širenje radikalnije verzije islama i uvođenje ekstremnih oblika nasilja u sukob (Schaefer, 2010). U prosincu 1997. godine Kebedov odlazi u Čečeniju, gdje je uz Khattabov centar za obuku Kavkaz bio odgovoran za edukaciju čečenskih i dagestanskih separatista i afganistanskih mudžahedina. U kampu se odvijao dvodijelni šestomjesečni tečaj. Prva dva mjeseca su bila usredotočena na islamsko-džihadističku ideologiju, za koju su bili odgovorni Bagautdin Magomedov i njegovi ljudi. Drugi dio u trajanju od četiri mjeseca sastojao se od obuka na polju terorizma i gerilskih taktika, primarno od strane stručnjaka iz arapskog svijeta (Bodansky, 2007). Baš kao što je u povijesti islam služio kao sredstvo ujedinjenja naroda na Sjevernom Kavkazu, ovaj put je vehabizam poslužio kao sredstvo ujedinjenja različitih opozicijskih grupa na Sjevernom Kavkazu kroz ideju uspostave nezavisne unitarne islamske države u kojoj vlada šerijat (Pokalova, 2015).

Kako je vrijeme odmicalo, postalo je vidljivo da čak niti muslimanske zemlje neće priznati Čečeniju kako se ne bi zamjerile Rusiji, što je također doprinijelo pankavkaskoj ideji. Prema viđenju pristalica ideje, čečenska nezavisnost je samo prvi korak prema oslobođenju cijelog Sjevernog Kavkaza od kolonijalista, čime bi se ispunio san imama Šamila. Kako bi se iskoristila novu podršku iz Dagestana, dolazi do osnivanja novih organizacija poput organizacije Movladija Udugova imena Islamska nacija s početnim ciljem ujedinjenja svih muslimana na prostorima Dagestana i Čečenije s pripadajućom paravojskom naziva Ustanička vojska imama Šamila te Kavkaske konfederacije Zelimhana Janderbijeva (Pokalova, 2015). Možda ključni događaj za rast vehabizma u Čečeniji je transformacija Basajeva i njegovih

boraca u džihadističku vojnu formaciju, što je vidljivo npr. u posjetu kampu za obuku Al-Kaide u Afganistanu i vezama s Khattabom koji je bio povezan s Bin Ladenom (Hughes, 2007).

4.3.2. Na pragu građanskog rata

Glavni cilj Mashadova je bio izbjeći unutarnji sukob koji bi mogao prerasti u potencijalni građanski rat (Sokirianskaya, 2014). U tu svrhu Mashadov se odlučio za strategiju integracije svojih rivala u službene državne strukture, pa je tako Basajev postao potpredsjednik vlade 1997. godine te zatim i premijer 1998. godine, no i dalje mu je autoritet ugrožavan od strane bogatijih oponenta (Merlin, 2012), a situacija u Čečeniji prije Drugog čečenskog rata bila je na rubu građanskog rata.

U ožujku Mashadovljev Antiteroristički centar napada bazu radikala u Urus-Martanu kako bi oslobodili taoce (Sokirianskaya, 2014). U rujnu 1998. godine radikali su zahtijevali ostavku Mashadova zbog njegova pomirljivog odnosa prema Moskvi te je bio suočen s pritiskom s vanjske i unutarnje strane. S vanjske strane Rusija je i dalje održavala svoju blokadu koja je uništavala ekonomski razvoj te iznutra od strane radikalne opozicije kojoj je rasla popularnost među nezadovoljnim mladima (Hughes, 2001). Kriza je dosegla vrhunac u lipnju i srpnju kada su se snage Mashadova i Radujeva sukobile oko kontrole televizijske postaje u Groznom (Hughes, 2007) te zatim u Gudermesu u kojem su se sukobile snage Sulima Jamadajeva koji je podržavao Mashadova i radikale. U sukobu u Gudermesu bilo je više desetaka poginulih što ukazuje da se problem uloge religije u formiranju nove čečenske države rješava, ukoliko je to potrebno, i nasiljem (Merlin, 2012). Basajev je nakon Gudermesa podnio ostavku na premijersko mjesto i osnovao Kongres naroda Čečenije i Dagestana preko kojega je planirao preuzeti državu od Mashadova kroz projekt unije Čečenije i Dagestana (Sokirianskaya, 2014). Mashadov je kao odgovor na događaje u Gudermesu proglasio izvanredno stanje (Hughes, 2007), proglasio vehabije ekstremistima koji pokušavaju doći do vlasti te službeno zabranio vehabizam zbog dovođenja Čečenije na rub građanskog rata. Također je deportirao mnoge Arape i strane borce te zapovijedio Khattabu da napusti zemlju, raspustio salafističke organizacije i oduzeo činove radikalima (Schaefer, 2010).

Međutim, Mashadovljeva slabost i pokušaj udovoljavanja svim stranama kulminirali su mijenjanjem sekularnog ustava iz 1992. god. te prihvaćanjem Basajeva natrag u vladu kao zamjenika vrhovnog zapovjednika oružanih snaga (Hughes, 2007). Nakon pritiska Basajeva i svog potpredsjednika Arsanova odustao je od kolektivnog kažnjavanja svih salafista (Schaefer, 2010; Merlin, 2012). Borba za moć dosegla je novu razinu u listopadu 1998.

godine kada je bombom u automobilu ubijen general Šahid Bargišev, odgovoran za borbu protiv organiziranog kriminala, paravojski i otmica. Par dana nakon atentata na Bargiševa također je izvršen atentat na muftiju Kadirova, koji je preživio (Bodansky, 2007). Mashadov se 3. veljače 1999. godine odlučuje za šerijatsku vlast i osnivanje vladine komisije koja je za cilj imala izraditi novi ustav temeljen na šerijatskom zakonu po kojem bi parlament izgubio zakonodavnu vlast te bi mu ostale samo nadzorne ovlasti, dok bi iznad njega bilo legislativno tijelo naziva Islamsko vijeće (šura) koje bi se sastojalo od poznatih zapovjednika i islamskih učenjaka. Par dana nakon Basajev i njegove pristaše objavljuju da se neće pridružiti Mashadovljevoj šuri, već da će osnovati vlastitu.

S druge strane došlo je do otvorenog suprotstavljanja parlamenta koji je Mashadovu do tada bio oslonac. Parlament je uvođenje šerijata proglasio neustavnim i osnovao komisiju s ciljem opoziva predsjednika (Sokirianskaya, 2014). Mashadov je ovim potezom diskreditirao sam sebe jer je uvođenje šerijata značilo da je sva ustavna aktivnost nevažeća, uključujući i njegov izbora za predsjednika (Schaefer, 2010). Hughes (2007) naglašava kako je Mashadov podržavao tradicionalni sufijski islam te je njegovao blisku vezu s čečenskim muftijom Ahmedom Kadirovom, dok gore navedeni potez tumači kao očajnički pokušaj umjerenih nacionalista da pariraju rastućoj popularnosti vehabija (Hughes, 2007).

5. Pokret otpora u periodu od Drugog čečenskog rata do danas

Izrazito važno pitanje oko kojeg su podijeljena mišljenja u Čečeniji bilo je treba li sada kada je Čečenija *de facto* ostvarila nezavisnost intervenirati u Dagestanu i pomoći svojim povijesnim saveznicima realizirati vlastitu neovisnost. Najveći zagovornici intervencije bili su Basajev i Khattab. Basajev je smatrao da će svi ekonomski problemi biti riješeni i dugoročni ekonomski opstanak osiguran vraćanjem imamata kao u doba Šamila. Dagestan i Čečenija su također dijelili mnoge zajedničke poveznice poput zajedničke povijesti borbe protiv Rusije, sličnih kultura, najgorih ekonomija u SSSR-u i vehabizma. S druge strane, Mashadov je odlučno odbacivao bilo kakvu mogućnost intervencije u probleme u Dagestanu, no nije posjedovao moć i autoritet potreban da kontrolira Khattaba i Basajeva koji su nastavili obučavati radikale u svojim kampovima i sudjelovati na zajedničkim skupovima s dagestanskim vehabijama (Schaefer, 2010). U travnju 1998. godine Basajev uz podršku dagestanskih vehabija organizira Kongres naroda Ičerije i Dagestana čiji je cilj bio oslobođenje Sjevernog Kavkaza od ruskog imperijalizma i koji je u tu svrhu formirao oružanu jedinicu s Khattabom na čelu naziva Islamska međunarodna brigada (Giuliano, 2005). Basajev je izabran za predsjedavajućeg s vlastitim ambicijama da postane imam Dagestana i Čečenije (Wilhelmsen, 2005).

Dana 16. kolovoza 1998. godine seljani u dagestanskim selima Karamahi i Čabanmahi proglasili su kako ne priznaju vlast u Dagestanu te su svoja sela proglasili suverenim islamskim teritorijem na čijem se teritoriju primjenjuje šerijat. Taj potez dagestanske vlasti su osudile i ocijenile neustavnim. Ubrzo je izbio oružani sukob između vehabijskih i dagestanskih oružanih formacija u kojem je 21. kolovoza poginuo dagestanski muftija Saidmagomed Abubakarov nakon čega Basajev objavljuje da je voljan i spreman braniti šerijat u Dagestanu sa svojom brigadom (Pokalova, 2015). Upravo će sukob između Mashadova i radikala označiti kraj čečenske neovisnosti i bilo kakvog *de jure statusa quo*. U siječnju 1999. godine Khattab osniva novu jedinicu sastavljenu od stranih dobrovoljaca, Međunarodnu islamsku pukovniciju. Prema Schaeferu (2010) sredinom 1999. nailazimo na točku prijepora među analitičarima oko toga koja strana odgovara na prijetnju, a koja strana je planirala invaziju. Po izjavama tadašnjeg ruskog premijera možemo zaključiti da je Rusija u ožujku počela planove za invaziju na Čečeniju čiji je cilj bio izbiti na Jermolovljevu tzv. kavkasku crtu, dok su s druge strane islamisti planirali oživjeti Šamilov imamat. Radikali su

sukladno tome počeli planirati invaziju Dagestana prije nego je Rusija bude u poziciji zaustaviti.

5.1.1. Invazija na Dagestan i početak rata

Kao što se prije spomenulo, jedan od glavnih razloga za rusku intervenciju dogodio se 6. ožujka 1999. godine kada je ruski general Špigun, izlaslanik ruskog MUP-a otet na aerodromu u Groznom. U otmicu su bili uključeni pripadnici čečenske tajne službe te je Salman Radujev službeno zatražio da se svim sudionicima otmice dodijele visoke države počasti (Bodansky, 2007). U srpnju 1999. godine Bagautdin Kebedov proglašava šerijat u regiji Cumadinski po modelu koji je već primijenjen u regiji Kadarski, što je još jednom dovelo do okršaja između dagestanskih vebabija i dagestanskih vlasti. Bagautdinove snage ulaze u regiju Cumadinski 2. kolovoza na što Rusija odgovara slanjem snaga MUP-a, a 6. kolovoza dagestanske vebabije službeno proglašavaju Islamsku državu Dagestan te traže od čečenske strane da intervenira. Dan nakon Basajev i Khattab prelaze republičku granicu i ulaze u Dagestan sa svojom Islamskom međunarodnom mirotvornom brigadom kako bi se borili zajedno s Tagajevljevom Ustaničkom vojskom Imama Šamila te pokreću operaciju imena Imam Ghazi Muhamed (Pokalova, 2015). Invazija je trebala biti odobrena od strane religijskog autoriteta, što se i dogodilo fetvama Šeika Abullaha u Pakistanu te Saudijca Abdul Omara (Wilhelmsen, 2005).

Prema Schaeferu (2010:182), iako točan plan invazije na Dagestan nije poznat, standardan plan izvoza revolucije, odnosno pobune sastoji se iz sljedećih točaka:

1. potrebno je podržati veliku grupu ljudi unutar Dagestana koji žele secesiju na ideološki i politički branjivim temeljima poput religijskih razlika
2. naoružati, opremiti i obučiti gore navedenu grupu ljudi
3. stvoriti situaciju unutar Dagestana gdje će vlasti reagirati na izrazito nasilan način, što će stvoriti opravdanje Čečenima i drugim istomišljenicima da interveniraju kako bi pomogli svojoj braći
4. plasirati spin u međunarodne medije kako sekularna vlada u Dagestanu svoju represiju temelji na religijskim razlozima, istovremeno prikazujući Čečene kao heroje. Na taj način će, kada dođe do neizbježne ponovne invazije Čečenije od strane Rusa, Čečeni sukob prikazati kao vjerski progon i osvojiti podršku na Zapadu i Bliskom istoku. Ukoliko se uspije u naumu međunarodni pritisak na Rusiju izvana će biti neizdrživ, što bi uz jedinstvo Dagestana i Čečenije predstavljalo nepremostivu prepreku za Rusiju koja ne bi mogla spriječiti stvaranje islamske republike.

Stvarni događaji su krenuli gore navedenom šablonom. Dana 10. kolovoza objavljuje se rat dagestanskim vlastima i ruskim okupatorima. Invazijom su radikali očekivali da će pokrenuti sveopća antiruska pobuna, no dogodilo se upravo suprotno. Invazijom na Dagestan dolazi do masovne mobilizacije dobrovoljaca za borbu protiv okupatora i religijskih fanatika (Souleimanov, 2007). Uz pomoć ruskog bombardiranja uspjeli su zadržati Khattaba i Basajeva dok regularne ruske trupe nisu stigle. Prilikom povlačenja u Čečeniju Basajev i Khattab su bili mete ruskih zračnih udara nakon čega su obećali kako će poduzeti sve adekvatne mjere (Romanov i Iuzhnyi, 1999 navedeno u Pokalova, 2015). Ovo obećanje se vrlo brzo obistinilo jer je Rusiju ubrzo pogodio novi val terorizma i 31. kolovoza 1999. godine dogodila se eksplozija u trgovačkom centru u Moskvi, koji se nalazio u blizini Kremlja. Taj napad odmah je pripisan čečenskim separatistima nakon poziva medijima kojima je rečeno da će se ovakvi napadi nastaviti sve dok Rusija ne napusti Dagestan. Basajev i Khattab su 5. rujna ušli u Novolaksii distrikt i započeli novu vojnu operaciju u Dagestanu naziva Gazavat-Bek. Operacija je potrajala 7 dana nakon čega su čečenske grupe potisnute još jednom van Dagestana (Pokalova, 2015).

Paralelno s događajima u Dagestanu dogodio se ruski 9/11, odnosno još jedan od povoda za direktnu rusku invaziju Čečenije - 4. rujna 1999. eksplodirala je bomba u vojnom stambenom bloku u gradu Bujnaksu u Dagestanu (Schaefer, 2010). Događaj je odmah povezan s događajima na Kavkazu te je protumačen kao osveta Basajeva i Khattaba za vojni poraz. Još jednom je 8. rujna eksplodirala bomba koja je srušila dio deveterokatnice u Moskvi, dok je 13. rujna zgrada od osam katova potpuno srušena u sličnom napadu. Dan nakon osujećen je još jedan napad u Moskvi, a 16. rujna eksplodirao je kamion pun eksploziva u Volgodonsku (Pokalova, 2015). Svi napadi su izvedeni sličnim eksplozivima oko 5 ujutro kako bi se maksimalizirali ljudski gubitci (Schaefer, 2010). Nakon svih ovih događaja Putinova podrška je naglo porasla te se nedugo nakon njih u svom obraćanju javnosti osvrnuo na teroriste kao na one koji potkopavaju same temelje ruske državnosti (Pokalova, 2015). Basajev i Khattab su cijelo vrijeme poricali bilo kakvu vezu s bombaškim napadima te krivnju svaljivali na ruski FSB što nije bilo neobično za čečensku stranu u tadašnje vrijeme, no pojedinci poput Aleksandra Litvinenka i Ane Politkovskaje su također tvrdili isto (Pokalova, 2015). Unatoč službenoj verziji niti jedan etnički Čečen nije optužen za navedene bombaške napade. Vladimir Putin je 15. rujna objavio da se odgovorni za napade kriju u Čečeniji i zahtijevao da ih se izruči, dok su Čečeni negirali bilo kakvo skrivanje osumnjičenih ili umiješanost u napade. Iako je Mashadov tvrdio da je za bombaške napade kriv FSB, obvezao se obračunati sa selefijama i odmetnutim gospodarima rata u očajničkom

pokušaju da zaustavi Rusiju od pokretanja još jedne invazije na Čečeniju. Međutim Rusi su već započeli s bombardiranjem pobunjeničkih položaja unutar Čečenije.

Kako bi zaustavio invaziju, Mashadov je pokušao apelirati na NATO i Europsku uniju da utječu na Rusiju (Schaefer, 2010) te je još jednom ponudio svoju pomoć u istrazi, izrazio spremnost da izbací Khattaba iz države i ponudio Rusima zajedničku suradnju u eliminaciji terorista s područja Sjevernog Kavkaza, no već je bilo kasno (Pokalova, 2015). Ruski premijer Vladimir Putin 1. listopada proglašava Mashadova i njegovu vladu nelegitimnima zbog proglašavanja šerijata i ilegalnog raspuštanja parlamenta (Schaefer, 2010), a za razliku od Jeljcina Putin ovaj put imao ogromnu podršku ruske javnosti. U sociologiji je dokazano kako se građani u slučajevima ugroze kada izgube povjerenje u osnovne temelje sigurnost okreću jedinoj ideji zajedničkoj svima – ideji samoodržanja. Ukoliko državnik može uvjeriti građane kako ima dovoljno snage i odlučnosti da se obračuna s egzistencijalnom prijetnjom, zagwarantira sigurnost i obnovi mir, može očekivati izuzetnu javnu potporu u stvarima u kojima je inače ne bi imao (Souleimanov, 2007). Sljedeći podatci koji uspoređuju listopad 1995. i studeni 1999. godine svjedoče navedenom fenomenu: za vojno rješenje u listopadu 1995. godine bilo je 20 % ispitanika, a protiv 65 %, dok je u studenom 1999. god. 53 % bilo za i 21 % protiv. Kao najbolja rješenja za čečenski problem ispitanicima su ponuđene dvije opcije: prva opcija je vojna, kojom bi se u cijelosti istrijebili čečenski militanti, a druga je povlačenje iz Čečenije i povećanje sigurnosnih mjera na rusko-čečenskoj granici. Onih koji su smatrali da je vojna opcija kojom bi se istrijebili čečenski militanti najbolje rješenje u listopadu 1995. god. bilo je svega 3 %, dok ih je u studenom 1999. godine bilo 63 %. Za povlačenje iz Čečenije i povećanje sigurnosnih mjera na granici kao najbolje rješenje je u listopadu 1995. godine bilo ih je 52 %, dok ih je u studenom 1999. godine bilo svega 14 %. U drugom istraživanju provedenom 1998. godine, odnosno prije događaja u Dagestanu, čak 82 % Rusa je bilo za neovisnost Čečenije (Pain, 2000 navedeno u Souleimanov, 2007).

Rusi su otpočeli protuterorističku operaciju u Čečeniji u listopadu 1999. Operacija se sastojala od četiri faze: prva faza je bila izbacivanje Čečena iz Dagestana i izolacija Čečenije sa svih strana. Druga i treća faza su se ticale Groznog kojeg je bilo potrebno okružiti, blokirati i zatim napasti, dok se četvrta faza trebala brinuti za bilo kakve ostatke otpora (Bodansky, 2007; Souleimanov, 2007). Ruske trupe su brzo napredovale do sjeverne obale Tereka te su u samo pet dana osvojili nizinska područja i gornju trećinu Čečenije. Mashadov je smatrao da postojeće čečenske snage mogu zadržati Ruse dovoljno dugo dok uz pomoć međunarodne zajednice ne uspije sklopiti mir.

Nadalje, Rusi dobivaju ključnu sastavnicu koja im je nedostajala u Prvom čečenskom ratu – legitimnu protuideologiju iza koje Čečeni mogu stati i muftiju Kadirova, lidera koji je cijenjen u društvu. Čovjek koji je bio uz Dudajeva i proglasio gazavat protiv Rusa sada je stao na rusku stranu i osudio invaziju na Dagestan te prilikom ruske invazije na Čečeniju javno pozvao Čečene da se ne odupiru, nakon čega ga je Mashadov smijenio i proglasio državnim neprijateljem broj jedan. Kadirov nije bio jedini koji je prešao na federalnu stranu i ustao protiv Mashadova i radikala; uz njega je bio klan Jamadajev, Gantamirov i Hakijevi (moćna grupa sa sjevera Čečenije tradicionalno sklona Rusima) (Schaefer, 2010).

Federalna strategija u drugom je ratu primarno bila neselektivno korištenje sile kako bi se eliminirala suprotna strana, što je značilo da je izrazito malo truda uloženo u zaštitu civila i distinkciju između civila i boraca. Fragmentiranost separatista značila je i drugačije strategije svakog tabora. Umjereni separatisti na čelu s Mashadovom zadržali su nacionalističku agendu u svojoj borbi protiv Rusije, borili su se za nezavisnost, birali su vojne ciljeve i u pravilu poštivali Ženevsku konvenciju, dok su radikali također imali za cilj nezavisnost, no uz prisutnost ideologije islamskog fundamentalizma, korištenje terora i terorizma unutar i izvan Čečenije i nepoštivanje Ženevske konvencije. Zapovjednici poput Mashadova, Basajeva, Gelajeva i Umarova, koji su bili na čelu najvećih jedinica na separatističkoj strani, djelovali su razjedinjeno u pojedinostima, no u generalnom smjeru je bilo određenog konsenzusa (Sokirianskaia, 2008). Strateški grad Gudermes 12. studenog na Kadirovljev nagovor prihvaća ruske vojnike čime se Mashadovljev plan obrane raspao, a u prosincu je Grozni blokiran i neprestano bombardiran uz teške čečenske žrtve. Čečeni su se početkom veljače 2000. godine počeli povlačiti iz Groznog prema klancima Argun i Veden, gdje su iz južnih planina započeli gerilske operacije protiv Rusije (Schaefer, 2010).

5.2. Nakon pada Groznog

Schaefer (2010) dijeli gerilsku kampanju na četiri perioda: *Bez Predel* (bez granica, period od veljače 2000. do svibnja 2002.), Basajevljev rat (faza terorizma od svibnja 2002. do listopada 2005.), prikrivena i početna faza (listopad 2006. do prosinca 2007.) i faza Kavkaskog emirata (prosinac 2007. do 2015.). Rusi su zahvaljujući proruskim Čečenima i svom nadmoćnom ljudstvu i naoružanju uspjeli do sredine 2000. godine kontrolirati sve urbane centre i većinu Čečenije, a Kadirova su postavili na čelo nove privremene administracije (Pavković, 2015; Schaefer, 2010). U prvoj fazi neposredno nakon evakuacije Groznog, koju su karakterizirali napadi velikih razmjera, borba se preselila u nizinska

područja koja su bila u dosegu planina i fokus su im bili isključivo legitimni vojni ciljevi. U ovoj fazi vidljiva je jasna borba između vlade i gerile koja se usredotočuje na postavljanje zasjeda i druge subverzivne taktike. Prisutne su i neke karakteristike treće faze pobune (rat pokreta) jer ponekad veće čečenske jedinice ulaze u otvorenu borbu s vladinim snagama kao što je bio slučaj s jedinicama Gelajeva u dvodnevnoj obrani sela Komsomolskoje u ožujku 2000. godine. Kako je vrijeme prolazilo, sve manje i manje Čečena privlačila je ideja života i borbe u planinama te ih je sve više i više počelo prelaziti na federalnu stranu, pogotovo nakon pokretanja procesa čečenizacije koja je podrazumijevala prijenos značajnih političkih, administrativnih i vojnih funkcija etničkim Čečenima, što je eliminiralo mogućnost pregovaranja sa separatistima (Schaefer, 2010). Sve više etničkih Čečena se pridruživalo snagama reda i sudjelovalo u protuterorističkim operacijama umjesto federalnih trupa. Od 2001. god. profederalne paravojne grupe su aktivno uključene u borbu protiv separatista (Sokirianskaia, 2008). Mashadov je i nakon poraza cijelo vrijeme pokušavao stvoriti ujedinjeno zapovjedništvo, no Basajev i ostali ratni zapovjednici su imali drugačije planove. Svaki zapovjednik je imao svoje poglede na financiranje, borbu i opskrbu. Kako bi međunarodna zajednica apelirala na Ruse da sjednu za stol, bilo je potrebno pokazati kako Mashadov ima kontrolu nad pokretom otpora (Akhmadov i Lanskoj, 2010). U proljeće 2002. godine Rusi uspijevaju ubiti Khattaba, koji se skrivao blizu granice s Gruzijom, otrovom u pismu koje mu je poslala majka, što je predstavljalo dodatni udarac za separatiste (Bodansky, 2007).

5.3. Novi val terorizma

Od 2000. godine nailazimo na fenomen samoubilačkog terorizma, novog oblika terorizma dosad nekorištenog u Čečeniji čije je korištenje nastavilo rasti sve do početka rata u Iraku. Prvi napad crnih udovica (žena samoubojica) dogodio se 7. lipnja u Alkhan-Yurtu gdje su dvije žene samoubojice aktivirale kamion bombu (Schaefer, 2010; Speckhard i Ahkmedova, 2006). Sljedeći samoubilački napad dogodio se danima nakon te se mjesečno događalo oko 10 samoubilačkih napada u kojima su Rusi u ovom periodu gubili mjesečno oko 200 vojnika (Schaefer, 2010). Samoubilački terorizam kao strateška taktika djeluje kao relativno jeftin i izrazito efikasan način uništavanja postojeće ekonomske, političke i vojne situacije u pojedinoj regiji. Na početku samoubilački je terorizam slijedio generalni trend te su prve dvije godine mete bile samo vojne baze unutar Čečenije, nakon čega je od 2002. godine pa nadalje sve veći broj samoubilačkih napada izvršavan unutar Rusije i bio usmjeren prema civilnom

stanovništvu. Samoubilački oblik terorizma nije nailazio na opće odobravanje zbog specifičnosti čečenskog društva koje ne njeguje kult mučeništva niti organizira opća slavlja nakon nekog od napada (Speckhard i Ahkmedova, 2006).

Kao odgovor na čistke i bombardiranja i kako bi Rusima pobliže dočarao pobunu na Sjevernom Kavkazu, Basajev je još jednom odlučio organizirati napad sličan onome iz 1995. godine u Budenovsku. Uvečer 23. listopada 2002. godine najmanje 23 muškarca na čelu s Movsarom Barajevom (nećakom Arbija Barajeva) i 19 žena na čelu sa Zurom Barajevom (udovicom Arbija Barajeva) izvršava napad na kazalište Dubrovka tijekom održavanja mjuzikla Nost-Ost i uzima više od 900 ljudi kao taoce te postavljaju bombe na ključna mjesta kako bi, ukoliko to požele, srušili cijelo kazalište (Bodansky, 2007). Obilježje ovog napada je njegov lokalni karakter jer je posebna pozornost pružena stranim taocima i muslimanima. Barajev i njegovi ljudi odmah su provjerili putovnice taocima i utvrdili da je među njima 75 stranih državljana. Svi taoci muslimani, djeca i državljani Gruzije odmah su pušteni dok je drugim stranim državljanima naređeno da kontaktiraju svoje ambasade oko dogovora o puštanju (Pokalova, 2015). Teroristi su preko puštenih talaca prenijeli poruku da su na mučeničkoj misiji kojoj je cilj zaustaviti rat u Čečeniji te su spremni na sve ukoliko Putin ne udovolji na sljedeća tri zahtjeva: dopuštenje da se skup protiv rata u Čečeniji održi u blizini Dubrovke, održavanje većeg skupa na Crvenom trgu na kojem će se objaviti završetak rata i povlačenje trupa iz Čečenije do 26. listopada. Par sati prije isteka ultimatumu Rusi su pokrenuli operaciju koja se sastojala od dva dijela: u prvom dijelu je kroz ventilaciju pušten neidentificirani plin kako bi onesposobio teroriste, a u drugom su specijalne postrojbe ušle u zgradu (Pokalova, 2015; Bodansky, 2007). Operacija je bila uspješna, no nažalost dovela je do ukupno oko 130 žrtava. Basajev je nakon Dubrovke naučio da ne treba pokušavati pregovarati s Rusima te se zavjetovao da će sljedeći napadi biti daleko krvaviji.

Kadirov pobjeđuje na izborima 2003. god. te mu kao i drugim proruskim čečenskim liderima raste popularnost. Uz to sve više i više separatističkih kadrova prelazi na njihovu stranu. Kako bi prekinuli ove trendove, pobunjenici su počeli planirati seriju atentata na prorusko republičko vodstvo. U travnju i svibnju 2004. godine pokušali su ubiti ingušskog predsjednika i Sulimana Jamadajeva, oba bez uspjeha. Kulminacija njihovih nastojanja doći će 9. svibnja kada je praktički eliminirano cijelo republičko vodstvo. Prilikom obnove stadiona Dinama u Groznom uspjeli su se infiltrirati i postaviti bombu unutar betonske strukture VIP lože. Obnova stadiona je završena 7. svibnja, dva dana prije parade za Dan pobjede koju će pohađati cijelo prorusko republičko vodstvo. U eksploziji su među ostalima poginuli predsjednik A. Kadirov, čelnik Državnog vijeća Husein Isajev, šef sigurnosti

Državnog vijeća Adam Baisultanov, ministar financija Eli Isajev, dok su među ranjenima bili general Valeri Baranov (zapovjednik ruskih snaga na Sjevernom Kavkazu), Grigorij Fomenko (zapovjednik ruskih snaga u Čečeniji) i drugi dužnosnici poput ministra gospodarstva Abdula Magomadova, glasnogovornika predsjednika Abdalbeka Vahajeva i načelnika lokalnog MUP-a Aluma Alhanova. Iako su bili uspješno izvršeni, atentati nisu uspjeli dramatično promijeniti potporu stanovništva prema islamizmu i džihadizmu i dovesti do pokretanja nove revolucije koja bi izbacile Rusiju s Kavkaza te su uvjerali Basajeva da jedini način prisiljavanja Rusije na povlačenje s Kavkaza nisu djela unutar Čečenije, već terorizam duboko unutar Rusije (Bodansky, 2007). Prema Schaeferu (2010) atentat na Kadirova je jedan od dva događaja koja su ključna za pokretanje jedne od protupobunjeničkih strategija naziva srca i umovi, odnosno pridobivanja podrške lokalnog stanovništva koja je dovela do relativnog mira između 2005. i 2007. godine, što je promijenilo fazu pobune. Kadirovljeva smrt otvorila je put za uspon njegovog sina Ramzana koji će kasnije postati predsjednik Čečenije i demonstrirati izrazitu sposobnost korištenja religije i kulture u oblikovanju ideologije i narativa s kojima se moguće suprotstaviti pobunjenicima. Drugi događaj je dolazak samog Putina na Kadirovljev ispraćaj prilikom kojeg je iz prve ruke vidio stanje u kojem se nalazila Čečenija nakon čega su se milijarde dolara počele slijevati prema Čečeniji kao sredstva za obnovu.

Basajev je u izjavi Kavkaz centru 13. lipnja rekao da je razvio planove za seriju specijalnih operacija koje će okupatorima nanijeti ozbiljne vojne i političke posljedice. Rezultat ovog plana su bili možda najgori teroristički napadi u cijelom sukobu, odnosno rušenje dva putnička aviona od strane crnih udovica i napad na školu u Beslanu koji je čečenski terorizam plasirao u međunarodnu sferu. Oba napada imaju nekoliko zajedničkih karakteristika, a izvršitelji su većinom bili stanovnici Sjevernog Kavkaza i njihova motivacija za napad nije bila samo čečenski islamizam, već je proizašla iz integracije globalnog džihadizma s lokalnim (Bodansky, 2007). Basajevljev najveći teroristički napad se dogodio u Beslanu 1. rujna 2004. godine na prvi dan nove školske godine te je prvi napad koji je uključivao uzimanje talaca koji je predvodila osoba koja nije etnički Čečen. Napad je izvela Basajevljeva Riyad-us Salihiiin brigada mučenika koju je u Beslanu vodio etnički Inguš Ruslan Hučbarov koji je s grupom od 30 do 60 ljudi ušao u školu br. 1 i za taoce uzeo preko 1100 ljudi - učenika, roditelja i školskog osoblja. Basajev je smatrao da manjim napadima neće moći značajnije promijeniti stanje stvari u Rusiji i da je jedino eskalacijom terorizma moguće utjecati na javno mnijenje u Rusije. Talačka kriza je imala obilježja svih do sada: otmičari su uzeli taoce, postavili bombe na ključne točke u školi i zahtijevali prekid sukoba, povlačenje vojske iz Čečenije i pregovore između Mashadova i ruskog vodstva (Pokalova,

2015). Tretman talaca se međutim razlikovao od onog u ranijim napadima. Dok su u ranijim napadima taocima odobravani razni zahtjevi, u Beslanu je taocima uskraćivana hrana, voda i lijekovi (Pokalova, 2015; Souleimanov, 2007). Ovakav pristup je trebao prisiliti vlasti na brzo udovoljavanje zahtjevima i na pregovore jer bi već za par dana prvi taoci počeli umirati i psihološki utjecati na lokalno stanovništvo koje bi potom umanjilo šanse za oružano rješavanje talačke krize. Beslan je sa sobom donio više od 300 žrtava i predstavlja prvi napad na Sjevernom Kavkazu u kojem su primarna meta bila djeca. Demonstrirao je da terorizam nije samo ograničen na Čečene jer su do 2004. godine vehabijski džemati u regiji povezani pod vodstvom Vrhovnog vojnog vijeća šura ujedinjenih mudžahedinskih snaga Kavkaza (Pokalova, 2015).

5.4. Kavkaski emirat i Islamska država

Pokret otpora se 2005. godine nalazio u krizi, podrška im je padala već godinu dana, došlo je do eliminacije nekolicine visokorangiranih zapovjednika (Bodansky, 2007) poput ideologa čečenskog nacionalizma Zelimhana Janderbijeva (Souleimanov, 2007), mnogi nižerangirani zapovjednici su dezertirali i pridružili se federalnoj strani te se pridruživao sve manji broj regruta. Čečenski lideri su bili bivši pobunjenici pod kojima se nastavila rekonstrukcija te se stabilnost i prosperitet nisu više činili dalekima. Mashadov je vidjevši navedene trendove pokušao vratiti svoju političku relevantnost nuđenjem primirja 2. veljače 2005. godine nakon čega je proglasio unilateralno primirje 22. veljače na godišnjicu deportacije Čečena u Drugom svjetskom ratu. Međutim Mashadov nije bio jedini lider već samo jedan od lidera. Pošto je njegov utjecaj bio većinom ograničen na Čečeniju, primirje se moglo odnositi samo na područje Čečenije.

Nakon proglašenja primirja islamistički džihadisti su se otvoreno suprotstavili Mashadovu te su razne islamističke grupe počele objavljivati izjave u kojima se odbacuje primirje (Bodansky, 2007). Specijalne snage su likvidirale Mashadova 8. ožujka, što je predstavljalo velik gubitak za pobunjenički pokret (Souleimanov, 2007). Važna posljedica Mashadovljeve smrti je daljnja islamizacija pobunjeničkih struktura u Čečeniji, što je vidljivo već iz izbora islamista Abdul-Halim Sadulajeva za njegova nasljednika (Bodansky, 2007). Sadulajev je radio na ujedinjenju islamističkih džemata pod čečenskim vodstvom (Pokalova, 2015) i nije imao međunarodni ugled poput Mashadova te je sljedeći udar predstavljala eliminacija Sadulajeva i Šamila Basajeva unutar mjesec dana u ljeto 2006. godine (Schaefer, 2010). Basajev je oblikovao taktiku terorizma na Sjevernom Kavkazu te je zahvaljujući njegovu

planiranju terorizam stigao do samog srca Rusije (Pokalova, 2015). Basajevljeva smrt je dovela do smanjivanja broja pobunjenika koji su sve više i više vidjeli beznadnost borbe (Schaefer, 2010) i nakon njegove smrti nisu se više događali napadi velikih razmjera kao što je bio slučaj za njegova života (Pokalova, 2015).

Prema Bodanskom (2007), pobunjenici su 2006. godine brojili oko 1000 boraca u Čečeniji, Dagestanu i Ingušetiji i oko 500 mudžahedina izvan Rusije i mogu se podijeliti na tri grupe:

- a) veterani izvorne pobune kojoj je cilj bilo nacionalno oslobođenje – ovaj dio je do 2006. godine izgubio velik dio potpora i najveći dio svog liderstva, odustao je od oružane borbe te je praktički prestao postojati. Zakajev i njegova vlada u sjeni u Londonu su ostatci ove strukture bez ikakvog autoriteta na samom tlu Čečenije
- b) islamski džihadisti – najučinkovitija borbena sila koja je brojila više stotina boraca i najveća dugoročna prijetnja Rusiji čija motivacija nije primarno čečenska neovisnost, već kalifat na prostoru Sjevernog Kavkaza
- c) banditi – najnasilnija grupa kojoj je primarna motivacija financijska korist, pojedinci koji ne mogu naći svoje mjesto u društvu niti poštuju društvene i zakonske norme.

Ideje pobunjenika su se nastavile širiti po Sjevernom Kavkazu zahvaljujući sukobima u Čečeniji, ekonomskim uvjetima, porastu kriminala i korupcije, autoritarnoj vlasti i sl. U samoj Čečeniji pritisak federalne vlasti na pobunjenike utjecao je na njihovo traženje utočišta u susjednim republikama.

Sadulajeva nasljeđuje njegov potpredsjednik Doku Umarov, koji je proširio borbu izvan granica Sjevernog Kavkaza i proglasio sve one koji se bore protiv islama neprijateljima. Umarov 7. listopada 2007. godine proglašava Kavkaski Emirat, islamsku državu na Sjevernom Kavkazu. Kavkaski Emirat predstavlja teokratsku državnost ukorijenjenu u tradiciji Sjevernog Kavkaza (Pokalova, 2015) te se teritorijalno sastojao od vilajeta (provincija) čije su granice odgovarale postojećim ruskim republikama: Čečeniji, Dagestanu, Ingušetiji, Sjevernoj Osetiji, Kabardino-Balkariji i Karačaj-Čerkeziji (Schaefer, 2010). Proglašenjem Kavkaskog Emirata formalizira se pobjeda islamističkog dijela pobunjenika nad nacionalističkim separatistima (Youngman, 2019). Kavkaski Emirat je također promijenio poziciju bivše Čečenske Republike Ičerije koja je sukladno Umarovljevu planu decentralizacije od predvodnice postala jedna od sastavnica novog emirata s jednakim statusom kao i drugi vilajeti. Sukladno teokratskoj prirodi, Mashadovljeve sekularne institucije su ukinute, Vrhovni šerijatski sud je proglašen najvišom sudskom instancom te je Vijeće šura imenovano najvišim konzultativnim tijelom emira Kavkaskog Emirata.

Doku Umarov i Kavkaski Emirat predstavljaju novu prirodu i strukturu pobune i skretanje s usredotočenosti na Sjeverni Kavkaz prema globalnom džihadu, a strukturu transformira iz hijerarhijskog sustava u mrežu jednakih ćelija (Pokalova, 2015). Schaefer (2010) procjenjuje brojčanu snagu Kavkaskog Emirata na 500 stalnih boraca prisutnih u ruralnim područjima uz oko 600 do 800 boraca u urbanim područjima koji tek po potrebi sudjeluju u operacijama. Kavkaski Emirat je za razliku od Dudajevljeve i Mashadovljeve urbane strategije i strategije dugotrajnog narodnog rata organiziran prema modelu tradicionalne pobune koja koristi strategiju usmjerenu na identitet uz postojeće klanske strukture i korištenje islamskih titula i termina.

Nadalje, u strateškom pristupu fokusiranom na identitet prisutni su i elementi urbanog ratovanja i fokusa na vojsku jer emirat, iako primarno prisutan u ruralnim područjima, ima snažnu urbanu komponentu. Navedeni strateški pristup bi trebao vrlo lako riješiti pitanja legitimacije i široke narodne podrške jer je temeljen na zajedničkom kulturnom i religijskom identitetu te mu nakon kraha vanjske podrške zbog Dubrovke i Beslana primarna vanjska podrška dolazi iz dijaspore. Kavkaski Emirat u mnogočemu dijeli karakteristike s pobunama od prije 250 godina, prvenstveno po tome što su geografske karakteristike i okoliš nepromijenjeni pa su pobunjenici bazirani u planinama i šumama još jednom pokrenuli gerilsko ratovanje, klasičnu drugu fazu pobune. Prema Schaeferu (2010) pobuna 2006. i 2007. godine nije bila mrtva, već je bila u procesu reorganizacije. Ono što sekularni demokratski pokret nije uspio postići - pružiti ideologiju koja nadilazi nacionalizam i granice nacija, pokušalo se postići novim vezivnim tkivom - reakcionarnim tradicionalizmom u vidu konzervativnog islama. Svi navedeni događaji predstavljaju ono što pobune trebaju napraviti kad im je ugrožen opstanak: povratak u prvu fazu pobune, reorganizacija i ponovno pojavljivanje s drugačijom strategijom, što je i razlog za smanjenje broja napada tijekom 2006./07. godine.

5.4.1. Ideološki razvoj

Youngman (2019) analizom Umarovljevih aktivnosti identificira tri faze ideološkog razvoja Kavkaskog Emirata: nacionalističko-džihadističku prije proglašenja Emirata (lipanj 2006. do listopada 2007.), Khattabističku (listopad 2007. do kasne 2010.) i djelomično hibridnu (kasna 2010. do rujna 2013.). U svojim prvim objavama Umarov (navedeno u Youngman, 2019) jasno identificira Rusiju kao primarni problem u regiji, lokalne vlasti na Sjevernom Kavkazu kao sekundarne te aktere izvan ruskih granica kao tercijarne probleme. Umarovljev

srednjoročni cilj je izbacivanje Rusije s Kavkaza s nezavisnošću kao jasno istaknutim ciljem, dok je ustroj Sjevernog Kavkaza nedefiniran osim potrebe da se primjenjuje šerijat, a kako bi ostvario svoje ciljeve, planirao je vojne operacije proširiti izvan Kavkaza. Religija se ističe kao sredstvo ujedinjenja Sjevernog Kavkaza te se naglašavaju tri religijska koncepta:

- a) sukob se karakterizira kao džihad koji je uvjet za oslobođenje Kavkaza
- b) džihad se prikazuje kao *fard al-ayn*, religijska obveza za sve muslimane neovisno o njihovom statusu
- c) apelira na umu (globalnu zajednicu muslimana) da podrži svoju braću i djecu na Kavkazu.

Ideologiju u ovoj fazi možemo nazvati nacional-džihadizmom, ideologijom u kojoj se dijeli mnogo ciljeva s nacionalističkim separatistima - neovisne države u kojoj islam ima glavnu ulogu s razlikom u činjenici koliko je religija prioritet kao definirajuća karakteristika.

U drugoj fazi koja počinje proglašenjem Kavkaskog Emirata religija postaje primarnom definirajućom karakteristikom konflikta, što se vidi iz korištenog vokabulara koji Ruse umjesto okupatorima naziva nevjernicima, lokalne vlasti murtadima¹¹ i munaficima¹². Proglasom se također stavlja veći naglasak na približavanje muslimanskom svijetu te na stvari izvan Rusije. Umarov tvrdi da se cijeli svijet nevjernika i otpadnika bori protiv muslimana te proglašava sve koji su napali muslimane bez obzira gdje se nalaze neprijateljima. Ističe se dugoročni regionalni cilj koji postaje kavkaska država koja već postoji, no koja je okupirana od strane nevjernika i otpadnika. Šerijat postaje primarni cilj i ovo pomicanje naglaska mijenja fokus s rezultata (nezavisnosti) na proces (eliminaciju ruskog utjecaja). Umarov je nastavio prijetiti operacijama izvan Kavkaza s ciljem osvajanja svih povijesnih muslimanskih zemalja te 2010. godine poziva na napade na civile. U ovoj fazi navedena transformacija ne mijenja prioritete već samo način na koji se neprijatelji opisuju i definiraju i ideološki se nalazi negdje između nacional-džihadizma i globalnog džihadizma.

U trećoj fazi koja počinje krajem 2010. godine Umarov stavlja veći naglasak na vanjski svijet i označava prijelaz na globalni džihadizam sa zadržavanjem granica u svojoj transnacionalnosti (samo jednom upućuje eksplicitnu prijetnju vanjskom akteru, 2011. godine Turskoj). Umarov u ovoj fazi također pokušava održati ravnotežu između negativnog učinka građanskog rata u Siriji na broj boraca i potencijalnih regruta na Kavkazu i podrške mudžahedinima u Siriji. Također dolazi do postupnog zamagljivanja hijerarhije neprijatelja,

¹¹ Otpadnici, oni koji su napustili vjeru

¹² Licemjeri

gdje je razmak između primarnih, sekundarnih i tercijarnih neprijatelja mnogo manje naglašen nego u prve dvije faze.

Jedna od konstanti koja je ostala nepromijenjena pojavom Kavkaskog Emirata je taktička uporaba terorizma protiv Rusije (Pokalova, 2015). Iako su na samom Kavkazu mete legitimni policijski i vojni ciljevi, terorizam je primarno usmjeren na područje izvan Kavkaza kako bi se smanjila podrška politici prema Kavkazu (Schaefer, 2010). Terorizam Kavkaskog Emirata je, za razliku od prijašnjeg čečenskog terorizma usredotočenog na napad velikih razmjera s velikim brojem uključenih civila, selektivniji. Počevši s 2007. godinom eksplozije improviziranih eksplozivnih naprava postale su glavni vid terorizma te je povećan i udio napada na infrastrukturu. Dolazi do novih trendova u napadima koji su plod radikalne verzije islama poput napada na trgovine s alkoholom, kockarnice i sl. Samoubilački napadi su i dalje ostali u primjeni u doba Kavkaskog Emirata (Pokalova, 2015). Iako je Rusija 2009. godine proglasila kraj protuterorističke operacije započete 1999. godine (Williams, 2009; Pokalova, 2015), upravo se u toj godini broj terorističkih napada povećao. U istoj godini Umarov oživljava Basajevljevu Riyad us-Salihiiin brigadu mučenika koja je bila odgovorna za Beslan i brojne druge napade, a čiji je najznačajniji udar nakon ponovnog formiranja bio samoubilački napad na aerodrom Demodedovo 2011. godine. Umarov tumači prosvjede prilikom ruskih izbora 2011. godine kao smanjenje potpore ruskoj politici prema Sjevernom Kavkazu te 2012. godine objavljuje moratorij na napade u kojima su meta civili. Moratorij je potrajao do 2013. godine, dok je ženama 2014. godine sugerirano da ne budu izvođačice samoubilačkih napada, što je značilo da se vraćaju svojoj tradicionalnoj ulozi u društvu (Pokalova, 2015). Dodatni udarac Kavkaskom Emiratu zadao je građanski rat u Siriji jer je prema predviđanjima do 5000 boraca otišlo s Kavkaza kako bi se borili u Siriji (Sturdee i Vatchagaev, 2020).

5.4.2. Islamska država

Slabljenje Kavkaskog Emirata počinje 2012. godine egzodusom postojećih boraca i potencijalnih regruta u Siriju i Irak kako bi se pridružili ISIS-u (Hahn, 2017). Smrt Umarova 2013. godine, manjak karizmatičnih nasljednika i građanski rat u Siriji uzrokovao je 2014. godine približavanje ISIS-u, koji je bilježio zapažene vojne uspjehe u Iraku i Siriji. Najzvučniji prijelaz na stranu ISIS-a predstavlja prisega al-Bagdadiju od strane emira najmoćnije sastavnice Kavkaskog Emirata Vilajeta Dagestan Rustama Asildarova (*nom de guerre* Abu Muhammad al-Kadarskii) i emira ključnog sektora Vilajeta Dagestan koji obuhvaća dagestanski glavni grad Mahačkalu 19. prosinca 2014. Nakon toga u lipnju 2015.

godine emiri čečenskog (emir Hamzat) i ingušskog vilajeta polažu prisegu čime je Kavkaskom Emiratu zadan novi udarac. Mjesec dana nakon u srpnju gotovo svi zapovjednici sektora Kavkaskog Emirata daju prisegu al-Bagdadiju čime je došlo do potpune integracije Kavkaskog Emirata u ISIS. Samo mala grupa okupljena oko čelnika Kavkaskog Emirata emira Abu Usmana al-Gimravijja (Magomeda Suleimanova) odbija integraciju u ISIS. Prijelaz gotovo cijelog Kavkaskog Emirata u redove ISIS-a institucionalizira i konsolidira integraciju sjevernokavkaskih džihadista u globalni džihadizam čime Kavkaski Emirat praktički prestaje postojati. Brojke s kraja 2019. godine i prvih mjeseca 2020. godine nam pokazuju da je nasilje na Sjevernom Kavkazu u padu te par mjeseci za redom nisu zabilježeni nikakvi incidenti povezani s pobunjenicima (Dzutsati, 2020).

6. Zaključak

Iako je broj napada u dramatičnom padu, područje Sjevernog Kavkaza i dalje ostaje najnestabilnije područje unutar Ruske Federacije. Čečenski nacionalni pokret i ideja se oblikuju nešto kasnije nego pokreti i ideologije drugih naroda bivšeg SSSR-a te je klanska hijerarhija zasigurno doprinijela sporijem razvoju. Ranije povijesne okolnosti i prisutnost strukturalnog nasilja su izrazito snažno utjecale na razvoj sukoba i smanjile mogućnost mirnog rješenja konflikta. Ne smije se zanemariti ni važnost promatranja Sjevernog Kavkaza kao cjeline zbog jakih povijesnih veza prisutnih na prostoru, a sama ideja neovisne Čečenije bila je nesumnjivo legalna jer je bila zakonski utemeljena. Zakonom broj 1457-I donesenom 26. travnja 1990. godine prava autonomnih republika izjednačila su se s onima sovjetskih republika, što znači da formalne međunarodnopravne prepreke za proglašenje nezavisnosti nisu postojale.

Proces progresivne islamizacije konstanta je kroz cijelo promatrano razdoblje od 1990. do 2020. godine. Primarne karakteristike čečenske pobune na početku su njezina tradicionalistička i secesionistička komponentna, dok je to u kasnijem razdoblju islamistička komponenta. U Prvom čečenskom ratu pokret otpora uspijeva postići jedinstveni fenomen u rusko-čečenskom sukobu, stvaranje *de facto* nezavisne čečenske države na primarno nacionalnoj platformi, nakon čega postupno dolazi do promjene retorike i na koncu nailazimo na situaciju gdje ključna točka konflikta postaje religija. Kroz cijelu raniju i kasniju povijest islam je imao primat nad nacionalnom idejom, što sekularnu Dudajevljevu platformu čini iznimkom, a ne pravilom. Važna karakteristika čečenskog islamizma njegova je ograničenost na Rusiju i izostanak stupnja transnacionalnosti na koju nailazimo prilikom promatranja organizacija poput Al-Kaide i ISIS-a. U ovom slučaju primarna je preokupacija uvijek bila borba protiv Rusije.

Čečenski pobunjenici i terorizam su neodvojivi pojmovi jer se od ranih stadija korištenje terorizma kao sredstva ostvarenja ciljeva smatralo legitimnim i moralno opravdanim. Upotreba terorizma u mnogočemu je utjecala na percepciju Čečena u međunarodnoj politici. Za prirodu i evoluciju čečenskog terorizma prvenstveno je odgovoran Šamil Basajev, za čijeg su se života događali napadi poput onih u Budennovsku, Dubrovki i Beslanu. Pozitivni tretman stranaca vidljiv primjerice u Dubrovki nije se dogodio zbog ljubavi prema Zapadu ili idejama liberalne demokracije, već zbog čistog *cost-benefit* stava prema kojem bi loš tretman ili pogibelj zapadnih talaca uzrokovao potpuni izostanak bilo kakve podrške na međunarodnom planu. Usporedbom sva tri navedena napada mogu se primijetiti

razlike u odnosu prema civilima, gdje u ultimativnom stadiju čečenskog terorizma u Beslanu dolazi do svjesnog uzimanja djece kao talaca. U teorijskom okviru rada spomenuto je da je uz podršku lokalne populacije potrebna i vanjska podrška pobunjeničkom cilju koja uvelike olakšava uspjeh. Terorizam je u početku ispunio ciljeve i čak doveo do potpisivanja sporazuma u Hasavjurtu, kojim se završio rat, no dugoročno uzrokovao je sve veće izostajanje međunarodne podrške te je, primjerice upotrebom samoubilačkih napada, čak narušio i lokalnu podršku.

Ruska COIN strategija ima svoje zasluge za uspjeh federalne strane, no neizmjerni značaj ima politika čečenizacije kojom su se političke, administrativne i ostale funkcije prebacivale na profederalne Čečene. Smanjenje podrške pobunjenicima među lokalnim stanovništvom također uzrokuje i obnova Čečenije, što je prepoznao i Putin te je u tu svrhu namijenio velika sredstva. Fundamentalistička interpretacija islama, koja je strana Čečenima i koja je na koncu ugrožavala njihovu tradiciju, također je dovela do pada podrške, kao i odlazak velikog broja članova i potencijalnih regruta na bojište u Siriju.

Činjenično je stanje da je čečenska pobuna pobijedena te su bilo kakvi napadi sporadični i niskoga intenziteta. Kavkaski Emirato nakon 2015. godine praktički ne postoji i od tada možemo govoriti o vilajetu Kavkaz kao dijelu tzv. Islamske države koja od 2019. godine više ne kontrolira teritorij u Siriji i Iraku, no koja se nesumnjivo vratila u prvu fazu pobune. Promatrajući razvoj pokreta otpora u Čečeniji možemo zaključiti da je on uvelike uvjetovan osobnim utjecajem lidera, pogotovo na ideološkom planu. Svaka promjena liderstva sa sobom je donosila promjene na ideološkom i organizacijskom planu.

7. Literatura

Knjige:

- Akhmadov, I. i Lanskoj, M., 2010. *The Chechen Struggle: Independence Won and Lost*. New York: Palgrave Macmillan.
- Benningsen Broxup, M., 1992. After the Putsch, 1991. U: M. Benningsen Broxup, ur. *The North Caucasus Barrier: The Russian Advance Towards the Muslim World*. New York: St. Martin's Press, str. 219-240.
- Bodansky, Y., 2007. *Chechen Jihad: Al Qaeda's Training Ground and the Next Wave of Terror*. s.l.: HarperCollins e-books.
- Bryan, F. E., 1992. Internationalism, Nationalism and Islam before 1990. U: M. Benningsen Broxup, ur. *The North Caucasus Barrier: The Russian Advance Towards the Muslim World*. New York: St. Martin's Press, str. 195-218.
- Evangelista, M., 2002. *The Chechen Wars: Will Russia Go the Way of the Soviet Union?* Washington: Brookings Institution Press.
- Galeotti, M., 2014. *Russia's Wars in Chechnya 1994–2009*. Oxford: Osprey Publishing.
- Gammer, M., 1994. *Muslim Resistance to the Tsar: Shamil and the Conquest of Chechnia and Dagestan*. London: Frank Cass & Co. Ltd.
- German, T. C., 2003. *Russia's Chechen War*. London: RoutledgeCurzon.
- Hughes, J., 2007. *Chechnya: From Nationalism to Jihad*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Marshall, A., 2010. *The Caucasus Under Soviet Rule*. Abingdon: Routledge.
- Merlin, A., 2012. The postwar Period in Chechnya: When Spoilers Jeopardize the Emerging Chechen State (1996-1999). U: N. Duclos, ur. *War veterans in Postwar situations: Chechnya, Serbia, Turkey, Peru, and Côte d'Ivoire*. New York: Palgrave Macmillan, str. 219-240.
- O'Neill, B. E., 1990. *Insurgency & Terrorism : Inside Modern Revolutionary Warfare*. Washington: Brassey's.
- Oliker, O., 2001. *Russia's Chechen Wars 1994-2000: Lessons from Urban Combat*. Santa Monica, CA; Arlington, VA; Pittsburgh, PA: RAND Corporation.
- Pavković, A., 2015. Chechnya: The Islamization of a secession. U: F. Requejo i K. Nagel, ur. *Politics of religion and nationalism*. London; New York: Routledge, Taylor and Francis Group, str. 93-105.
- Pokalova, E., 2015. *Chechnya's Terrorist Network : The Evolution of Terrorism in Russia's North Caucasus*. Santa Barbara: Praeger.

- Russel, J., 2007. *Chechnya – Russia's 'War on Terror'*. Abingdon: Routledge.
- Schaefer, R. W., 2010. *The insurgency in Chechnya and the North Caucasus : From Gazavat to Jihad*. Santa Barbara (California): Praeger.
- Sokirianskaia, E., 2008. Ideology and conflict: Chechen political nationalism prior to, and during, ten years of war. U: M. Gammer, ur. *Ethno-Nationalism, Islam and the State in the Caucasus: Post-Soviet disorder*. Abingdon: Routledge, str. 102-138.
- Sokirianskaya, E., 2014. State and violence in Chechnya (1997-1999). U: A. Le Huérou, A. Merlin, A. Regamey i E. Sieca-Kozłowski, ur. *Chechnya at War and Beyond*. Abingdon: Routledge, str. 93-117.
- Souleimanov, E., 2007. *An Endless War: The Russian-Chechen Conflict in Perspective*. Frankfurt na Majni: Peter Lang.
- Trenin, D. V., Malashenko, A. V. i Lieven, A., 2004. *Russia's Restless Frontier: The Chechnya Factor in Post-Soviet Russia*. Washington: Carnegie Endowment for International Peace.
- Zelenika, R., 2000. *Metodologija i tehnologija izrade znanstvenog i stručnog djela*. 4. izdanje. Rijeka: Ekonomski fakultet Sveučilišta u Rijeci.

Znanstveni članci:

- Brachman, J., 2007. Abu Yahya's Six Easy Steps for Defeating al-Qaeda. *Perspectives on Terrorism*, 1(5), str. 9-13.
- Dzutsati, V., 2020. Despite Demise of Insurgency in North Caucasus, Russian Authorities Still Wary of Its Remnants. *Eurasia Daily Monitor*, 17(71).
- Gammer, M., 2013. Empire and Mountains: The Case of Russia and the Caucasus. *Social Evolution & History*, 12(2), str. 120-142.
- Ganor, B., 2002. Defining Terrorism: Is One Man's Terrorist Another Man's Freedom Fighter? *Police Practice and Research: An International Journal*, 3(4), str. 287-304.
- Giuliano, E., 2005. Islamic identity and political mobilization in Russia: Chechnya and Dagestan compared. *Nationalism and Ethnic Politics*, 11(2), str. 195-220.
- Hughes, J., 2001. Chechnya: The causes of a protracted post-soviet conflict. *Civil Wars*, 4(4), str. 11-48.
- Klasan, V., 2012. Utjecaj proliferacije oružja za masovno uništenje na sigurnost Europske unije. *National security and the future*, 13(1-2), str. 127-301.
- Lapidus, G. W., 1998. Contested Sovereignty: The Tragedy of Chechnya. *International Security*, 23(1), str. 5-49.

Marsh, C., 2016. The Desecularization of Conflict: The Role of Religion in Russia's Confrontation with Chechnya, 1785–Today. *The Review of Faith & International Affairs*, 14(1), str. 66-79.

Post, J., Sprinzak, E. i Denny, L., 2003. The terrorists in their own words: Interviews with 35 incarcerated Middle Eastern terrorists. *Terrorism and Political Violence*, 15(1), str. 171-184.

Richards, A., 2014. Conceptualizing Terrorism. *Studies in Conflict & Terrorism*, 37(3), str. 213-236.

Speckhard, A. i Ahkmedova, K., 2006. The Making of a Martyr: Chechen Suicide Terrorism. *Studies in Conflict & Terrorism*, 29(5), str. 429–492.

Victoroff, J., 2005. The Mind of the Terrorist: A Review and Critique of Psychological Approaches. *Journal of Conflict Resolution*, 49(1), str. 3-42.

Wilhelmsen, J., 2005. Between a Rock and a Hard Place: The Islamisation of the Chechen Separatist Movement. *Europe-Asia Studies*, 57(1), str. 35-59.

Youngman, M., 2019. Broader, vaguer, weaker: The evolving ideology of the Caucasus Emirate leadership. *Terrorism and Political Violence*, 31(2), str. 367-389.

Internetski izvori:

Hahn, G. M., 2017. *The Petersburg Jihadi Attack in Context: Recent Developments in Jihadism in Russia, 2014-2017*. <https://gordonhahn.com/2017/04/07/the-petersburg-jihadi-attack-in-context-recent-developments-in-jihadism-in-russia-2014-2017/> (pristupljeno 24. prosinca 2020.).

Sturdee, N. & Vatchagaev, M., 2020. *ISIS in the North Caucasus*. <https://cgpolicy.org/articles/isis-in-the-north-caucasus/> (pristupljeno 23. prosinca 2020.).

Williams, S., 2009. *Russia ends 10-year Chechnya operation*. <https://www.smh.com.au/world/russia-ends-10year-chechnya-operation-20090416-a8mi.html> (pristupljeno 22. prosinca 2020.).

Osobni podaci

Prezime / Ime **Keča Ivan**

Adresa(e) Alesandra Paravije 17, 23 000 Zadar, Republika Hrvatska

Telefonski broj(evi) 023/251-489

Broj mobilnog telefona 099/758-3151

E-mail ivankeca@icloud.com

Državljanstvo Hrvatsko

Datum rođenja 04.12.1991.

Spol Muški

Radno iskustvo

Datumi Lipanj 2014. -

Zanimanje ili radno mjesto Property manager

Glavni poslovi i odgovornosti Korespondencija i interakcija s gostima

Ime i adresa poslodavca Silver & Gold Luxury Rooms, Grgura Mrganića 12 23000 Zadar

Vrsta djelatnosti ili sektor Turistički

Obrazovanje i osposobljavanje

Datumi Rujan 2016. – Srpanj 2018.

Naziv dodijeljene kvalifikacije Sveučilišni prvostupnik međunarodnih odnosa

Ime i vrsta organizacije
pružatelja obrazovanja i
osposobljavanja

Libertas međunarodno sveučilište

**Osobne vještine i
kompetencije**

Materinski jezik(ci)

Hrvatski jezik

Drugi jezik(ci)

Engleski, Francuski

Samoprocjena

Europska razina ()*

Engleski

Francuski

Razumijevanje				Govor				Pisanje	
Slušanje		Čitanje		Govorna interakcija		Govorna produkcija			
C1	Napredni korisnik	C1	Napredni korisnik	C1	Napredni korisnik	C1	Napredni korisnik	C1	Napredni korisnik
A2	Temeljni korisnik	A2	Temeljni korisnik	A2	Temeljni korisnik	A2	Temeljni korisnik	A2	Temeljni korisnik

(*) [Zajednički europski referentni okvir za jezike](#)

Računalne vještine i
kompetencije

Poznavanje Microsoft Office paketa

Vozačka dozvola

B kategorija